

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 3.

Torsdagen den 7 november, f. m.

Kl. 11. f. m.

§ 1.

Herr talmannen yttrade: Mina herrar! Åter har döden gjort en skörd i vår krets. Det gäller denna gång ingen ledamot av riksdagen som har drabbats av det hårda ödet, men det gäller kammarens äldste tjänsteman, kammarens förste notarie Conrad Lundgren. Han satt vid kammarens senaste plenum i lördags bland oss i sin tjänstgöring, och redan dagen därpå gick han ur tiden.

Lundgren hade vikt sitt liv åt stenografin, och i den verksamheten har han gjort sig förtjänt av en hederstitel. Många av de män, som nu nedskriva herrarnas anföranden till kammarens protokoll, hava utgått ur hans skola, och härigenom och på grund av sin trettioåriga verksamhet i riksdagens tjänst, är han väl värd, att kammaren bringar ett tack för en god livsgärning, och uttrycker sitt deltagande till den sörjande maken och de anhöriga.

§ 2.

Föredrogos från herrar Norin, Bergström i Bäckland och Ericsson i Ätvidaberg inkomna ansökningar om ledighet från riksdagsgöromålen, för herr Norin under ytterligare 10 dagar från och med den 8 november till följd av nedsatta krafter genom föregående sjukdom, för herr Bergström i Bäckland under ytterligare 8 dagar från och med denna dag på grund av sjukdom samt för herr Ericsson i Ätvidaberg tillsvidare likaledes på grund av sjukdom.

Ifrågavarande ansökningar blevo av kammaren bifallna.

§ 3.

Herr talmannen anmälde, att herrar Edbom och Karlsson i Fjäl inställt sig vid riksdagen.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Hans excellens herr statsministern E d é n, som anförde: Herr
Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 1

*Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.*

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Ports.)

talman, mina herrar! Genom kungl. brev av den 29 oktober har riksdagen erhållit meddelande, att Kungl. Maj:t uppdragit åt mig att delgiva riksdagen en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas läge. Jag anhåller, när jag nu går att fullgöra uppdraget, att få förutskicka några anmärkningar angående syftet med denna redogörelse och dess förhållande till den urtima riksdagens egentliga arbetsprogram.

Anledningen till rikslagskallelsen var, såsom i kallelsebrevet uttalats, nödvändigheten att förelägga riksdagen förslag om en väsentlig utökning redan under detta år av krigstidstilläggen till statens befattningshavare och pensionärer. Regeringen har därjämte framlagt ett antal av propositioner i sådana ärenden, där riksdagens medverkan syntes behövlig för åtgärder, som nu omedelbart böra vidtagas eller som före nästa lagtima riksdag kunna ifrågakomma. Vi hava ansett oss tvungna att begränsa framställningarna till det nu strängt nödvändiga av flera skäl, främst på grund av det synnerligen krävande arbete, som åligger regeringen såväl genom mängden av löpande dagliga ärenden, som i och för förberedelserna för den lagtima riksdag, vilken redan den 10 januari 1919 skall samlas.

Emellertid har regeringen funnit det i hög grad önskligt att, när nu i alla händelser en urtima riksdag måste sammankomma, begagna detta tillfälle till att inför densamma giva en redogörande översikt över det faktiska läget i de folkförsörjningsfrågor, som utgöra den allmänna bakgrunden för flertalet av propositionerna, och detta så mycket hellre, som ju dessa folkförsörjningsfrågor i närvarande stund under trycket av brist och dyrtid sysselsätta alla sinnen. Vad härmed avses är alltså icke någon framställning till riksdagen i den meningen, att därav skulle kunna föranledas något riksdagens beslut, utan endast att för riksdagen och därmed för landet framlägga det material, som nu står till buds för bedömande av våra resurser och våra närmaste framtidsutsikter, våra svårigheter och de åtgärder som vidtagits eller förberedas för att möta dem. Intet kan vara mera angeläget för att land och folk skola kunna genomkämpa denna tunga tid än ett öppet klarläggande av ställningen, som gör det möjligt för representationen och för alla medborgare att själva komma till insikt om de förhållanden, med vilka vi måste räkna. Endast på grundvalen av en sådan saklig insikt kunna alla goda krafter förenas till ett verkligt fruktbarande samarbete för att bemästra dessa bekymmersamma problem.

Två förutsättningar äro framför andra grundläggande för det nuvarande läget inom vår folkförsörjning och hela vårt näringsliv.

Först: att just det *senaste* skedet av världskriget icke blott för oss, utan även för andra neutrala länder medfört en alldeles särskild skärpning av alla de rubbningar, om allt ifrån krigets början åsamkats hela världsproduktionen och världshushållningen. Ju längre den fruktansvärda kampen dragit ut på tiden, desto mera har den gått förödande fram över det fredliga arbetet inom alla de länder, som däri indragits, desto mera hänsynslöst hava de krigförande ingripit med avspärningar och andra tvångsåtgärder gent emot neu-

trala stater, och desto svårare hava brist och dyrtid gjort sig gällande även hos dem. Det är allbekant, att denna brist och dyrtid över allt våldsamt stegrats i all synnerhet under detta senaste år. För att endast taga ett par exempel, som ligga oss närmast: våra grannländer Norge och Danmark, som dock var för sig i sitt näringsliv förete ganska väsentliga olikheter i jämförelse med Sverige, ha sett bristen på viktiga livsförnödenheter hastigt försvåras och priserna häftigt stiga. De senaste jämförande uppgifter, som hitintills föreligga, utvisa, att stegringen av levnadskostnaderna från 1914 till juli 1918 beräknas för Sverige till 119 procent, för Danmark till 82 och för Norge till 158 procent. Att Danmark stannat så avsevärt under Sverige beror uppenbarligen i huvudsak på dess karaktär av rikt jordbruksland; det är framför allt för matvaror som stegringen här kunnat hållas betydligt lindrigare än i Sverige (87 % i Danmark, 158 % i Sverige). Norge åter förete icke blott i den sammanfattande siffran, utan även för samtliga huvudrubriker — matvaror, bostad, bränsle och lyce, beklädnad samt skatter och andra nödvändiga utgifter — en högre stegringsprocent än Sverige. Nu har visserligen ökningen i Sverige efter juli månad fortgått i stigande tempo; den uppskattas i början av oktober till 142 %. Jämförande uppgifter för grannländerna från denna sistnämnda tidpunkt föreligga icke. Men man observerar, att de 142 % för Sverige i oktober i varje fall icke nått upp till de 158 %, som äro Norges indextal redan i juli, och det torde vara ställt utom allt tvivel, att såväl Norge som Danmark även efter juli sett sina levnadskostnader i stort ytterligare stiga.

Det behöver väl icke betonas, att dessa jämförande uppgifter ingalunda ha till syfte att trösta dem, som lida under bristen och dyrtiden i vårt land, med att grannländerna lida under liknande betryck. Det vore i sanning en dålig tröst. Här är endast meningen att med några påtagliga fakta belysa, huru svårigheter, som tynga oss hava sin motsvarighet också i andra med oss jämförliga länder, för att därmed giva den allmänna bakgrund, utan vilken vi icke kunna rätt uppfatta vår egen ställning.

För Sveriges del är emellertid dessutom att uppmärksamma, att själva vårt utgångsläge, när det senaste skedet av krigföringens verkningar på de neutrala inträdde, i vissa avseenden var särskilt ogynnsamt. Då den nuvarande regeringen trädde till, voro våra förråd och reserver av en mängd viktiga förnödenheter i stort sett uttömda. Jag skall icke nu upptaga spörsmålet, i vad mån detta var oundvikligt och i vad mån det berodde på den svenska handelspolitik, genom vilken avspärrningen från tillförsel över haven kom att drabba Sverige tidigare och strängare än andra länder. Nog av: när därjämte den olyckan inträffade, att 1917 års skörd av både brödspannmål och foder blev betydligt under medelmåttan, är det lätt förklarligt, att knappheten just hos oss måste bliva i högsta grad tryckande. Jag behöver blott erinra om vilka extraordinära ansträngningar som måste tillgripas för att under det nu avslutade konsumtionsåret uppehålla vår knappa mjölranson, och ehuru ytter-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

ligt foderbristen redan då gjorde sig gällande. Vi nödgades på mycket betydelsefulla områden av vår folkförsörjning redan under året 1917—1918 göra en formlig bottenskrapning för att kunna draga oss fram. Att detta måste medföra högeligen allvarliga efterverkningar ligger i öppen dag.

Med dessa förut-ättningar är det som den nuvarande regeringen haft att upptaga och fullfölja sitt arbete inom våra folkförsörjningsfrågor. Vi så väl som alla andra regeringar hava funnit, att arbetet måste inriktas på två stora huvuduppgifter: den era att söka med alla medel, som stå till buds, skapa ökade tillgångar på de viktigaste och mest oundgängliga förnödenheterna, den andra att träffa sådana anstalter, att tillgångarna måtte på bästa sätt utnyttjas och så rättvist som möjligt fördelas mellan landets invånare. Det torde icke saknas skäl att uttryckligt framhålla, att mellan de två sidorna av krigstidens försörjningsproblem finnes ett nära sammanhang, så mycket hellre, som icke minst i dessa dagar under trycket av de ökade svårigheterna det sammanhanget ofta skjutits undan av otåliga yrkanden, som ensidigt inrikta sig antingen på det ena eller på det andra av de båda stora problemen.

Från ett håll heter det: allt kommer an på att öka tillgången — man säger vanligen: öka landets egen produktion — inrikta alla ansträngningar härpå, och vi skola reda oss bättre än vi göra nu, utan alla tvångsanstalter i fråga om fördelningen, vilka endast förlama produktionen! — Här finnas tillgångar, svaras från ett annat håll; det gäller att taga ut dem och laga så, att de komma alla medborgare till godo efter vars och ens oundgängliga behov. Det ena är lika förfelat och lika omöjligt att ensidigt fullfölja som det andra. Det förhåller sig icke så, att vi i denna tid av världsbrist kunna framskapa sådana tillgångar, som skulle räcka till för en fri konsumtion av alla viktiga förnödenheter utan statlig reglering. Sverige har redan under mansåldern varit beroende av stora tillskott utifrån i fråga om viktiga livsmedel eller sådana förnödenheter, som behövas för livsmedelsproduktionen, det har hämtat färdiga industrialster eller råvaror för sin industri från andra länder. När importen blivit delvis helt avsevärd, delvis snävt tillmätt, måste begränsningen av våra naturliga resurser oundvikligen leda därtill, att vad vi kunna tillföra den inhemska marknaden stannar betydligt under den efterfrågan, som skulle uppstå genom en av staten oreglerad fri konkurrens, och en sådan konkurrens kunde ej undgå att framkalla en prisstegring, som skulle gå vida utöver den vi nu lida under, och som med säkerhet bleve verkligt förödande för stora samhällslagers livsuppehälle. Å andra sidan: att uteslutande söka hjälpen i statlig fördelning av livets nödtorft, det vore utan fråga under nuvarande samhällsförhållanden lika ödesdigert för själva tillgången på de livsfördödenheter, av vilka landets försörjning beror. Produktionen beror av producenterna, av alla de individer, som i produktionen nedlägga sitt personliga arbete och sitt personliga intresse. Om detta arbete och intresse skulle lamslås, då bleve resultatet minskning av själva den tillgång, som skall

fördelas, och den minskningen komme att i sista hand gå ut just över de samhällsklasser, som man med fördelningen vill hjälpa. Här finnes ingen annan väg, som kan föra oss igenom denna nödtid, än den som redan är beträdd, nämligen att staten förenar sina strävanden för framskapande av större tillgång med anstalter för att så effektivt och så rättvist som möjligt tillse, att alla medborgare få sin oumbärliga andel.

Det har visat sig, att därvidlag gång på gång uppstå slitningar och konflikter. Man har för att uppmuntra produktionen funnit sig böra tillgripa anstalter — minimipris, odlingsanslag och dylikt — som mås e verka till förhöjning av priserna och därmed drabba konsumenterna, och man har genom ransonering, reglering och maximipris nödgats göra långt gående ingrepp i producenternas arbete och förfoganderätt över sitt arbetes frukter samt dymedelst framkallat gensagor och opposition från deras sida. Sådana slitningar och konflikter äro oundvikliga; det gäller a t i varje fall avväga det ena inresset mot det andra efter bästa omprövning så, att båda bliva tillgodosedda så rättvist som det står i statens makt. Att därvid brister och svagheter, misstag och luckor kunna uppkomma kan helt enkelt icke undvikas. Detta hör nu en gång till den mänskliga ofullkomligheten och till den begränsning, som vidläder all samhälleligt arbete — framför allt under så oerhört svåra förhållanden som dem vi nu hava att kämpa med i svensk statsledning. Regeringen begär icke bättre än att upptaga och tillgodogöra sig alla goda uppslag till rättelse. Men det bör uttryckligen framhållas, att sådana uppslag icke kunna väntas bära frukt, om de icke låta förena sig med den grundläggande princip jag nyss utvecklat. Den fasta hållpunkten i vår kristidspolitik är och förblir att *så väl* skapa ökade tillgångar *som även* sörja för dessas riktiga fördelning till konsumtion och att oavlåtligt tillse, att ej för den ena av dessa uppgifter sådana medel tillgripas, som omöjliggöra den andra.

För den förstnämnda uppgiften hade jag tillfälle att redan vid regeringens bildande angiva de huvudsakliga riktlinjer, som vi ämnade följa. Jag u talade då, att alla ansträngningar måste göras för att till det yttersta utnyttja landets egna tillgångar samt uppmuntra och stärka produktionen, framför allt av de viktigaste förnödenheterna, men därjämte även för att i största möjliga grad upprätthålla handelsutbytet med främmande länder. Det torde vara anledning att här giva en sammanfattning av vad som i detta avseende blivit uträttat.

För att uppmuntra och stärka livsmedelsproduktionen hava såsom allbekant är under detta år betydelsefulla anstalter vidtagit, de viktigaste med riksdagens medverkan. Hit höra framför allt de beslut om minimipris på brödsäd, arter och potatis, som efter förslag från Kungl. Maj:t fattades av sistlidna lagtima riksdag, den nya odlingsorganisationen och de betydande anslag som ställts till dess förfogande samt åtgärderna för en inhemsk produktion av gödselämnen. Det kan nu med tillfredsställelse konstateras, att dessa anstal-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.

(Forts.)

ter liksom över huvud taget det oförtrutna arbetet för att uppmuntra självförsörjningen burit god frukt.

Jag erinrar om några siffror från den senaste arealinventeringen. De första krigsåren hade visat en beklaglig tillbakagång i brödsädesodlingen och även i övrigt en i flera avseenden mindre gynnsam användning av den odlade jorden. Med produktionsåret 1917—1918 har häruti inträtt en avgjord vändning till det bät re. Odlingen av höstvetete har utökats med närmare 20,000 hektar och av höstråg med närmare 60,000 hektar, vilket i båda fallen innebär en ökning med 20 %. Härmed har brödsädesproduktionen nått ett avsevärt uppsving i jämförelse med åren 1915 och 1916 samt återvunnit den areal, som under nämnda år förlorats för densamma. Även odlingen av korn och blandsäd visar en ökning av tillsammans 22,500 hektar. Av icke ringa betydelse för folknäringen under stundande vinter är, att arealen för matärter vuxit med icke mindre än 54 %, eller till 29,000 hektar. Och slutligen har potatisarealen stigit med mer än 15,000 hektar, eller ungefär 10 %. Tillsammans tagna beteckna dessa siffror en i hög grad betydelsefull förstärkning av landets produktion av vegetabiliska födoämnen.

Nu bör det visserligen icke förbises, att denna utveckling delvis vunnits på bekostnad av havreodling, trädesjord och vallar. Arealen för havre har nämligen sedan år 1917 minskats med icke mindre än 50,000 hektar, vallarna med 37,000 och rädesjorden med 9,000 hektar. Men ur synpunkten av jordens produktivitet för människoföda måste dock denna omläggning betecknas såsom gynnsam, om den än medför en minskning av fodertillgången, som i och för sig är kännbar nog och i år blivit ännu kännbarare på grund av den fellsagna höskörden. I sådana tider som dessa måste en sund livsmedelsproduktion i första rummet inriktas på vegetabilisk människoföda såsom den avgjort viktigaste och ur folknäringssynpunkt mest ekonomiska. Det har ej heller varit tal om annat än att den utökning, som vunnits för brödsäd, ärter och potatis, för folknäringen betyder ojämförligt mera än vad som förlorats i foder för kreaturen.

Om storleken av den skörd, som bärgats under denna höst⁴, föreliggande ännu inga direkta uppgifter. Man har tills vidare endast att tillgå de beräkningar, vilka uppgjorts på grundval av häradsombudens skörderapporter den 30 september, och dessa kunna blott anföras med bestämd reservation i all synnerhet be r ä f f a n d e vårsäd och potatis, vilkas skörd blivit fördröjd genom den mycket ogynnsamma väderleken, som tyvärr också måste befaras hava skadat kvaliteten. Beräkningarna gå emellertid ut därpå, att av brödsäd utvunnits 928,000 ton, av korn, havre och blandsäd 1,660,000 ton samt av potatis 1,860,000 ton. Brödsädeskörden skulle enligt dessa siffror överstiga fjolårens med icke mindre än 385,000 ton och även väsentligt överträffa medelskörden för åren 1913—1917, som stannade vid 800,000 ton. Även korn, havre och blandsäd visa en betydande förbättring — 105,000 ton — i jämförelse med det svaga året 1917, men når icke upp till medelsiffran för 1913—1917, som uppgår till 1,780,000 ton. Potatisen har tyvärr trots den ökade arealen, stannat

under fjolårets rika skörd som anslogs till 2,000,000 ton, den beräknade kvantiteten 1,860,000 ton motsvarar dock tidigare medelskörd. Mest oroande är, att kvalite en i vissa delar av landet icke blivit god. Sämst har höskörden utfallit. Man vågar ej anslå den till mera än $\frac{2}{3}$ av normalskörd — alltså en ny prövning för vår kreatursskötsel, som redan under föregående vinter hade så stora svårigheter. I detta sammanhang må även nämnas, att sockerbetorna väntas på grund av något minskad areal till myckenheten lämna ett utbyte under medelmåtan, men att man hoppas på en väsentlig utjämning härav genom betornas höga sockerhalt.

Den bild av den svenska jordens produktion till innevarande konsumtionsår, som framgår av dessa siffror, är så tillvida verkligt glädjande som den tydligt ådagalägger, att de ansträngningar som gjorts blivit krönta med betydande framgång. Å andra sidan hava dock även allvarsamma misräkningar inträffa, delvis beroende på ogynnsamma naturförhållanden. I varje fall är det uppenbart, att vi icke lyckats nå fram till att kunna reda oss med vår egen produktion.

Så mycket viktigare måste då den andra utvägen för stärkande av våra tillgångar bliva: den som ligger i handelsutbyte med andra länder.

Det är för riksdagen och för landet känt, att regeringen i sin handelspolitik konsekvent strävat efter handel och utbyte med båda de krigförande maktgrupperna, och att det lycka s oss att återställa de avbrutna förbindelserna med ententemakterna och med neutrala länder bortom världshaven utan att därigenom äventyra utbytet med centralmakerna. Åt båda sidor hava handelsavtal blivit avslutade: med centralmakterna en serie av specialavtal på kortare tidsperioder och rörande ett mindre antal import- eller exportartiklar, med ententeländerna och Nordamerikas förenade stater först det förberedande s. k. modus vivendiavtalet och därefter det generella »stora avtalet» av 29 maj 1918, ratificerat den 14 juni.

För folkförsörjningen i trängre bemärkelse hava avtalen med centralmakterna endast en begränsad betydelse; förutom bränsle, (kol, koks och briket er) hava de emellertid tillfört oss en så viktig livsförnödenhet som salt samt de kvantiteter betfrö, som äro oundgängliga för vår inhemska sockerproduktion, ävensom så väl under hösten 1917 som i år några mindre kvantiteter potatis. Däremot har det visat sig, att de förhoppningar om tillförsel av spannmål från detta håll, som väcktes före ministerskiftet i Sverige på hösten 1917, icke i minsta mån kunnat infrias; centralmakterna hava icke kunnat till oss umbära ens den minsta kvantitet av spannmål. Lika illusorisk var den på sin tid mycket om alade utvägen att söka sådan tillförsel från Ukraina, vilket land uppenbarligen även till Österrike och Tyskland lämnat endast en bråkdel av vad man därifrån förväntat.

Såsom regeringen från första stund nödgats antaga, var det först genom överenskommelsen med ententemakterna och Nordamerika som en verklig hjälp för vår folkförsörjning kunde vinnas. Verkingarna hava först så småningom kunna träda i dagen på grund

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
i läge.
(Forts.)

av de invecklade förhållandena vid avtalets tillämpning, de långa avstånden till produktionsorterna och andra, av krigstillståndet och de krigförandes åtgärder beroende svårigheter. Men att dessa verkningar redan nu äro i hög grad betydelsefulla och under den närmaste framtiden böra kunna bliva än mera ingripande, framgår av följande siffror, i vilka jag för att ej splittra sammanhanget upptar även andra viktigare varor än egentliga livsmedel.

Från april 1918, då de första lasterna efter modus-vivendiavtalet började anlända, till denna dag hava genom de båda avtalen till riket inkommit följande varumängder:

Vete	37,500 ton
Majs (och havre)	27,500 »
Ris	5,300 » ¹⁾
Oljekakor	5,600 »
Råfosfat	27,000 »
Lys-, bräna- och smörjoljor	25,500 »
Koppar	2,000 »
Bomull	3,300 »
Kaffe	5,000 »
Kakao	400 »
Skördegarn	2,000 »
Tobak	400 »
Torkad frukt	200 »
Diverse varor	750 »

Summa 141,950 ton

Härtill kommer, att uppgörelserna med ententemakterna medelbart haft avgörande betydelse för möjligheten att erhålla vissa betydelsefulla förnödenheter från Norge; jag nämner de mycket stora kvantiteter salt sill, som varit och äro en av huvudtillgångarna för vår folkförsörjning under detta år, samt 10,000 ton Norgesalper, som inkommo under sistlidna vinter, och som komma att efterföljas av en minst lika stor mängd under den nu stundande.

Allt detta är emellertid endast en början, och en början som på de grunder jag nyss anfört ännu icke hunnit utveckla sig så, att den ger en fullt riktig föreställning om det stora avtalets verkningar. Numera, sedan det invecklade maskineriet kommit i gång, har man rätt att hoppas och förvänta, att resultatens skola under den närmaste tiden jämförelsevis hastigare komma oss till godo. En föreställning om vad som nu inom fullt överskådlig tid kan påräknas torde enklast kunna ges genom några uppgifter på de varor, som dels redan äro inskepade och på väg till Sverige, dels ligga inköpta och blivit tillförsäkrade tonnage allt eftersom fartygen hin-

¹⁾ Det är ångaren Hogland, som i lördags inkom med denna ytterst värdefulla last.

na ankomma till utskäppningsorten eller fullgjort nu pågående transporter. För att icke trötta, nämner jag siffran under de båda kolumnerna utan att angiva kolumnen för varje gång.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

	Flytande ton.	Köpta och tillförsäkrade tonnage. ton.
Vete	35,000	55,000
Majs (och havre)	25,000	5,000
Oljekakor	1,000	10,000
Margarinoljor	1,000	5,500
Socker	5,500	—
Kaffe	6,500	7,500
Kakao	300	1,100
Te	60 75	25
Ris	—	5,000
Linfrö	5,000	5,300
Råfosfat	3,000	30,000
Salpeter	6,000	28,000
Tekniska oljor	—	2,500
Lys-, bränn- och smörjoljor	1,400	17,000
Bomull	3,300	—
Ull	—	1,600
Jute	—	1,000
Hudar, läder, garvämnen	3,700	4,000
Koppar	—	1,000
Tenn	200	300
Soda	—	1,200
Tobak	700	1,800
Diverse varor	—	500
	Summa 97,660	183,325

En summering av samtliga dessa kolumner ger vid handen, att till riket hittills inkommit ungefär 142,000 ton, att flytande under hemtransport befinna sig 97,660 ton, samt att inköpta och tillförsäkrade tonnage äro 183,325 ton. Det behöver väl icke tilläggas, att sistnämnda siffra endast avser varor, vilka nu äro på anförda sätt kontrakterade och att så väl inköpen som tonnagetilldelningen alltjämt skola fortgå inom avtalets ram.

Jag skall i detta sammanhang icke gå in på några reflexioner i de handelspolitiska tvistefrågor, som anknutit sig till avtal t med ententemakterna. Det må vara nog att för regeringens del konstatera, att allt som hänt sedan riksdagen senast var samlad givit oss

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

rätt i vår uppfattning, att verkliga svenska livsintressen både för det närvarande och för framtiden krävde detta avtal.

Vad vår folkförsörjnings läge just nu angår, ådagalägga de av mig meddelade siffrorna, att avtalet redan i detta ögonblick kan sägas hava blivit av mycket stor betydelse för utökningen av våra otillräckliga tillgångar. Importen av majs enligt modusvivendiaavtalet och sedermera ankomsten av de första vetelasterna i somras gav den avgörande säkerheten för att icke de förut så knappa mjölransonererna skulle behöva ytterligare nedsättas och att övergången till det nya konsumtionsåret skulle kunna ske utan stockningar. Blicka vi framåt mot den kommande vintern, så kan det väl utan överdrift sägas, att om vi ej nu hade att räkna med den tillförsel, som kommit och som kan förväntas, så skulle ställningen te sig nästan tröstlöst mörk. Nu kunna vi dock, även om man endast håller sig till siffrorna på vad som inkommit, vad som är på väg och vad som kontrakterats, kalkylera med tillskott, som efter förhållandena måste be-tecknas såsom ovärderliga.

Kvantiteterna av *vet*e under de tre angivna kolumnerna uppgå till $\frac{2}{3}$ av den genomsnittliga veteimporten och drygt $\frac{4}{10}$ av hela brödsädesimporten före kriget samt motsvara något mer än $\frac{1}{5}$ av den kvantitet spannmål, som betäcknas åtgå för den kortransonerade befolkningens behov. Vad de 5,300 redan inkomna och 5,000 väntade ton ris betyda för vår gryntillgång, ligger i öppen dag. Av kraftfoder kan tyvärr påräknas endast en mindre mängd foderkakor, vilket närmast beror på den synnerliga knapphet som förefinnes i världsmarknaden men *majs* är att förvänta i betydande kvantiteter, som möjligen under hela avtalsåret kunna nå upp till normalimporten före kriget. De för jordbruket så ytterligt viktiga konstgödningsämnen *rafosfat* och *salpeter* hava endast genom avtalet blivit för oss tillgängliga, inköp äro uppgjorda, som fullt motsvara den normala införseln av salpeter, och goda förhoppningar finnas för att även få hem tillräckligt av rafosfat. På *vegetabiliska* eller andra *fettämnen och oljor* är tillgången tyvärr ytterst knapp, men redan de siffror, som jag nyss meddelat — 1,000 ton på väg och 5,500 ton inköpta — måste dock betraktas såsom någon lättnad i vår ytterliga brist på fettämnen; jag erinrar att importen av dessa varor under 1917 var så gott som ingen. Den tillförsel av *kaffe*, som är säkerställd, bör icke blott garantera den nuvarande ransoneringen, utan även allt eftersom den hinner verkställas, öppna möjlighet för någon extra tilldelning, och även *kakao* och *te* är att förvänta, om ock i mindre kvantiteter. Indirekt, men på ett synnerligen betydelsefullt sätt påverkas folkförsörjningen i synnerligen hög grad av de *oljor*, som nu kunnat ställas till förfogande för jordbrukets och fiskets motorer. Vad slutligen industrien angår, läver det icke vara behövt att understryka, vad sådana råvaror som *bomull, hudar, läder* och garvännen, *koppar* och *tenn* betyda för alla de företag, som därav äro mer eller mindre fullständigt beroende.

Till dessa meddelanden om handelsförbindelserna med de krigförande böra också fogas några ord om handelsutbytet med våra

grannländer. Såsom tid efter annan blivit bekantgjort, hava Sverige, Norge och Danmark lagt detta utbyte på grundvalen av en intim inbördes samverkan med anlitande av alla de resurser, som stå vart och ett av de tre länderna till buds, utan något formligt kompen-sationssystem. Det är mig en verklig glädje att nu som forut kunna uttala, att från alla sidor detta ekonomiska nordiska samarbete fullföljes i den anda av fullständigt förtroende och vilja till inbördes stöd och hjälp, som fört de skandinaviska folken så nära till-sammans under denna prövande tid. Att detta nordiska utbyte står i nära samband med handelsavtalen med ententemakterna, har jag för Norges del redan berört; det faller för övrigt av sig själv, sedan numera alla tre länderna var för sig avslutit sådana avtal. Den viktiga import från Norge av sill och Norgesalpeter, som vi erhållit och som för innevarande konsumtionsår planeras, har jag nyss omnämnt. Vad Danmark angår, har det i en brydsam stund givit oss ett handtag med brödspannmål, vars värde i det ögonblicket var synnerligen stort, och dessutom tillfört oss smör, ost, fläsk, kött och ägg. Huru viktig den tillförseln varit framgår därav, att smöran-soneringen i våra städer och större samhällen icke skulle hava kunnat uppehållas ens med de små kvantiteter, som nu utdelas, utan det danska smöret, och för många hushåll hava de till relativt gott pris tillhandahållna danska äggen varit de enda, som kunnat förvärfvas. Tyvärr lida numera även den danska ladugårdsproduktionen under verkningarna av en svag inhemsk foderskörd och av spärrad kraft-foderimport, men det är min livliga förvissning, att Danmark likväl skall bistå oss med sina för oss så ytterst viktiga ladugårdsprodukter, så långt dess egna reducerade tillgångar medgiva. Därjämte äro avtal träffade om tillförsel av dansk potatis; 20,000 ton skola levereras i höst — dessa leveranser äro i full gång och destineras huvudsakligen till Gävleborgs och Kopparbergs län — och till våren äro ytterligare utlovade minst 20,000 ton, möjligen ända upp till 50,000.

Sammanfattar jag denna översikt över svensk livsmedelsproduk-tion och tillförseln av livsförnödenheter utifrån, så måste det all-männa intrycket bliva, att på viktiga områden en avgjord förbättring dels redan håller på att inträda, dels är inom synhåll. I all syn-nerhet gäller detta tillgången på brödsäd. Den första frukten härav har redan kunnat utvinnas. Tack vare så väl den ökade svenska skörden som även den började och pågående importen har regeringen kunnat förverkliga ett första önskemål genom att öka de kortan-sonerades mjöltilldelning med en fjärdedel, från 200 till 250 gram pr dag. Men det är också tydligt, att förbättringen ingalunda sä-kerställer en normal tillgång ens av denna förnödenhet. Och på andra livsmedel har knappheten ännu icke kunnat hävas, utan tvärt-om blivit större än någonsin just under dessa senaste månader. Så är förhållandet med alla animala födoämnen — smör (och dess ersättningsmedel), ost, fläsk, ägg samt till viss grad kött. Förklaringen är naturligtvis den samma som nyss anfördes rörande Danmark: den en gång felsegna höskörden och den under mer än ett år avstängda importen av kraftfoder. Några laster av oljekakor och majs hava

Ang. folk-försörjnings-frågornas läge.

(Forts)

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

visserligen inkommit, och vi hava såsom nämnt de bästa förhoppningar att åtminstone av majs få in betydande kvantiteter under vinterns lopp. Men det är tydligt, att verkningarna härav på vår kreatursskötsel först steg för steg kunna göra sig gällande, och ingen förhoppning finnes, att avkastningen under denna vinter skall kunna upptrivas till det före kriget normala. På samma sätt med de industrier, som frambringa andra förnödenheter för allmän förbrukning, exempelvis skor och tyger. Det är dessa förhållanden som alltjämt göra statens reglerande ingripande nödvändigt, om man vill söka trygga en något så när tillfredsställande fördelning och förhindra en fullständigt oberäknelig ytterligare prisstegring.

Organ för denna statens reglering äro de kommissioner, som sedan år tillbaka befinna sig i verksamhet, och de medel, varmed de arbeta, äro statsbeslag, ransonering och maximipris. Från skilda håll resas häftiga anmärkningar mot dessa kommissioner och hela deras system. Det är mig icke möjligt att inom ramen för den redogörelse jag i dag har att lämna, och som ju gäller vår folkförsörjnings reella läge, upptaga en diskussion om kommissionsväsendet i alla dess enskildheter. Några allmänna anmärkningar torde dock vara på sin plats.

Om man över huvud taget ej kan förneka, att bristen på förnödenheter i denna kristid gör statens reglerande inflytande oundgängligt, då kan man ej heller umbära en organisation, som utför denna reglering. Icke ett enda av de länder, krigförande eller neutralt, som drabbats av världsbristens verkningar, har veterligen kunnat undgå att skapa en sådan utomordentlig organisation vid sidan av den normala förvaltningen, helt enkelt emedan denna normala förvaltning varken genom sin byggad eller genom sin övriga utrustning är i stånd att utföra de ofantligt omfattande och till sin natur särregna nya uppgifter, som statsmakten nödgats taga på sig. Det kan utan tvivel diskuteras, om kommissionsformen är den bästa för den organisationens ledning. Hos oss har den i varje fall från början kommit till användning, den hade vid den nuvarande regeringens tillkomst redan arbetat in sig och delvis skapat ett helt nät av underordnade organ, byggda efter samma princip — det var helt enkelt icke möjligt att kasta om till något annat system utan fara för att det hela skulle fullständigt gå i baklås. Och för övrigt: vad vill man sätta i stället? Ingen har givit det minsta uppslag härutinnan, ty slagordet »livsmedelsdiktator», som hörts någon gång, är dock hitintills blott ett slagord; den man är ej funnen, som skulle förmå att ensam bemästra hela krigstidsregleringens oerhörda arbetsfält. Menar man åter med ropet »bort med kommissionerna», att de skulle försvinna utan ersättning, då är det nog att hänvisa till vad jag nyss konstaterat, att vi helt enkelt icke kunna umbära utomordentliga organ för de utomordentliga uppgifterna, så länge dessa äro så ytterligt krävande som nu.

Kommissionerna och hela den organisation, som under och omkring dem skapats, äro en nödfallsutväg för den nöd id, som vi genomleva. Det är mer än förklarligt, att vårt näringsliv och i all synner-

het landets jordbrukare starkt känna det tvång och de inskränkningar i det produktiva arbetet, som statens regleringsåtgärder föra med sig. Och jag kan lungt försäkra, om nu någon sådan försäkran skulle anses behöfelig, att jag för min del icke har en tanke på att hela denna organisation skall bibehållas en dag längre än den nödtid varar, som framtvingat den. Men var och en, som har verklig känsla av ansvar för vårt folks livsuppehälle, må se den sanningen i ögonen, att ännu behöva vi den, och i detta ögonblick kanske mer än någonsin, emedan just nu svårigheterna att få detta livsuppehälle att räcka till i fråga om vissa förnödenheter blivit större än förut.

När så är förhållandet, kan jag icke heller underlåta att från denna plats uttala en allvarlig gensaga mot det ständiga häcklande, som från så många håll sättes i gång mot dessa statsorgan. Det tar sig icke sällan uttryck, som måste betecknas såsom fullständigt otillbörligt lastande av män, vilka i statens tjäns offra sina bästa krafter. Och satt i system kan det bliva verklig farligt för det svenska samhällets möjlighet att utan obotlig skada slå sig igenom de utomordentliga svårigheter, som just nu samlats sig. Skola vi verkligen kunna komma till rätta med svårigheterna, då går de dock icke an att fullständigt undergräva auktoriteten hos de organ, som samhället behöver för att bekämpa dem; den som därtill bidrager, han påtager sig i sanning ett drygt ansvar.

Härmed förnekas naturligtvis icke, att en berättigad kritik kan riktas mot vissa av de åtgärder, som vidtagits, och mot ett och annat i själva organisationen av det stora regleringsarbetet. All kritik, som verkligen är saklig och syftar till förbättring, kan endas mottagas med tacksamhet. Man begär säkerligen inom kommissionernas egen ledning icke bättre än att kunna avhjälpa de svagheter, som verkligen styrkas. Regeringen har för sin del genom omorganisationen av handels- och industrikommissionerna i slutet av föregående år visat, att den är full beredd att ingripa, där en bättre anordning verkligen låter sig utfinnas. Vad folkhushållningskommissionen angår, har dess ledning varit i samråd med regeringen om möjligheterna att modifiera vissa delar av dess organisation på grund av de erfarenheter, som under det gångna året vunnits. När detta hittills icke skett, beror det främst på den synnerliga svårigheten att för denna kommission, som har de mest vittomfattande och i den enskildes liv mest ingripande uppgifterna av alla, genomföra en sådan reorganisation, som både tryggar kontinuitet och enhetlighet vid de avgörande besluten och ger rum för den mångsidiga sakkunskap, vilken därvid måste vara representerad. Bränslekommissionen slutligen intager en särställning, i det att regeringen i fråga om den redan funnit sig kunna besluta, att hela verksamheten skall avvecklas; dess uppgift är numera reducerad till att genomföra denna avveckling på ett sätt, som ej tillspilloger statens i detta företag inneliggande stora kapital och som bereder möjlighet för den enskilda verksamheten att utan farliga stockningar så småningom åter övertaga bränsleanskaffningen.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Jag övergår till en framställning av läget och utsikterna inom de viktigaste grenarna av vår folkförsörjning var för sig.

För regleringen av *spannmål* och *foder* har man med detta år övergått till ett nytt system, leveranspiktsystemet. Tiden medger mig icke att här redogöra för dess principer och enskildheter, och jag kan för övrigt i detta stycke hänvisa till en framställning från folkhushållningskommissionen, vilken inom kort utkommer av trycket. Däremot skall jag giva några meddelanden om huru systemet hittills verkat och beröra de anmärkningar, som från åtskilliga delar av landet rikta s däremot.

Av årets skörd äro intill den 31 oktober till spannmålsbyråerna inlevererade och av dem inköpta följande kvantiteter:

Vete	104,637,980 kilogram
Råg	119,720,387 »
Korn	28,346,312 »
Havre	8,303,693 »
Blandsäd	2,832,376 »

Summa alltså 263,840,748 kilogram

Siffrorna måste anses i stort sett tillfredsställande, i all synnerhet i jämförelse med fjolårets, som för både vete och råg voro högst avsevärt och för korn åtskilligt lägre. Även om ej förbises, att årets skörd av vete och råg är rikare än fjolårets, vadan större inleverering bort väntas, och även om inlevereringen just under dessa nu gångna månader stimulerats genom en extra tröskningspremie utöver det stadgade årspriset, innebär resultatet en verklig ljusning i utsikterna för vår brödföda. Emellertid får det naturligtvis ingalunda giva upphov till någon föreställning, att allt nu är väl beställt och att det hädanefter ej skulle vara så angeläget med återstående leveranser eller med fortsatt import. Tvärtom. De här av mig angivna kvantiteterna beräknas tillsammans med mjöllagren den 31 oktober giva en total mjölkquantitet av ungefär 210,000 ton samt med nu gällande ransonering räcka ungefär till den 16 april 1919. Det är visserligen en vacker början, i all synnerhet jämfört med läget motsvarande tid i fjol och mot bakgrunden av den bottenskrapning, som måste tillgripas för att hålla ens de dåvarande låga ransonerna över denna sommar. Den förbättrade ställningen visar sig även däri, att spannmålsbyrån i sin beräkning över mjöl till människoföda nu icke medagit någon havre, majs eller blandsäd; samtliga dessa sädeslag hoppas man i år, i motsats till fjolåret, kunna fullständigt reservera till foder. Men mer än en början är dock detta ännu icke och kan så tidigt på hösten ej vara det. Om fortsättningen skall hålla vad denna början lovar, beror på de inleveranser, som återstå, och den import, som vi ytterligare betingat oss. I fall bådadera slå så ut, som man nu kan hoppas, då bör det svenska folkets brödföda med nu beslutade ransoner vara fullt säkerställd för detta konsumtionsår.

När leveranspliktsystemet för spannmåls- och foderskörden infördes, var man icke blind för att det i tillämpningen skulle kunna medföra många vanskligheter. Systemet är närmast upptaget efter danskt mönster, och dess principer lämpa sig bäst för länder med enhetliga jordbruksförhållanden och en i jämförelse med folkmängden betydande spannmålsproduktion. Så stark var emellertid från de svenska lantmännens sida önskan att komma ifrån det tidigare redovisningssystemet, att man beslöt sig för att göra ett försök med leveransprincipen, vars stora och betydelsefulla fördel för odlaren ju är, att sedan han avstått den på honom utlagda kvantiteten han får själv föfoga över återstoden. På grund av vårt lands särskilda och i olika landsdelar starkt växlande förhållanden gjorde man emellertid en mängd jämkningar. Man sökte så långt möjligt även anpassa tillämpningen efter dessa växlingar mellan jordbruksområdena samt skapa garantier för sakkunskap och rättvisa vid fördelningen av de kvantiteter, som skulle uttagas, och man införde den säkerhetsventilen, att odlare som funne sig icke kunna fullgöra vad dem ålagts, kunde falla tillbaka på det system, som gällde i fjol,

Den stora mängden av klagomål och yrkanden på nedsättningar synes visa, att det hela trots alla försiktighetsmått på vissa håll dock ej slagit väl ut. Det skulle dock säkerligen vara förhastat att därav draga den slutsatsen, att systemet i princip och för landet i dess helhet är förfelat. Så vitt hittills inkomna rapporter ge vid handen, har resultatet i allmänhet varit mera gynnsamt i de distrikt, där odlingen av brödsäd och annan spannmål är av särskild betydelse, och efter allt att döma torde flertalet av svenska jordbrukare alltjämt föredraga principen om leverans med okvalt föfogande över överskottet framför fjolårets redovisningssystem. För övrigt är att märka, att klagomålen nu ligga under prövning av jordbrukarnes egna förtroendemän, jordbruksråden, med biträde av de ombud, som fungerat vid skördeuppskattningen, samt av odlings- och livsmedelsnämnderna i orterna. I de fall då dessa myndigheter konstatera, att leveransplikten drabbat orättvist eller allt för hårt, skall därtill givetvis tagas all möjlig hänsyn vid det slutliga avgörandet av klagomålen. I vad mån därutöver mera generella jämkningar kunna ifrågakomma kan icke bedömas, förr än det vidlyftiga materialet blivit sammanfört och bearbetat, men det är icke uteslutet, att sådana jämkningar kunna finnas behövliga och möjliga att genomföra.

De ljusnade utsikterna för vår brödsädstillgång och den höjda mjölransonen hava en skuggsida: den starka höjning av *mjölpriserna*, som folkhushållningskommissionen nödgats föreslå och regeringen fastställa. Tyvärr lära de faktiska förhållandena allt för tydligt ådagalägga, att denna höjning icke kunnat undvikas.

Det är först att märka, att partiprisen på mjöl i vårt land förblivit oförändrade alltifrån januari 1917 till september 1918 och lika så, med undantag för en höjning på rågmölet av 1 öre per kilogram i maj 1918, minutprisen. Denna stabilitet har alltifrån ingången av konsumtionsåret 1917—1918 möjliggjorts endast genom mycket stora tillskott av statsmedel; 1917 års riksdag anvisade anslag för så-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.

(Forts.)

dant ändamål och beräknade tillskottet för året 1917—1918 till 42 miljoner kronor. Samma riksdag ställde också medel till Kungl. Maj:ts förfogande för samma ändamål under de första månaderna av det konsumtionsår, som började med september 1918; av det stora prisregleringsanslaget beräknade den 20 miljoner till nedbringande av mjölpriserna under tiden september—december 1918. Detta skedde med full kännedom därom, att nämnda belopp *icke* skulle räcka till för att även nu hålla priserna nere vid fjolårets nivå; tvärtom stod det för riksdagen klart, att en höjning måste ske med det nya konsumtionsårets ingång redan på grund av de betydligt höjda minimipris, som av riksdagen fastställdes för årets skörd. Regeringen har vid fastställandet av de nya mjölprisen kalkylerat med hela det belopp, 20 miljoner kronor, som för innevarande år varit tillmätt för prisreglering, men icke kunnat använda några medel därutöver; därav höjningen.

I själva verket vore mjölprisen intill september 1917 sådana, att därest de bibehållits, mjölet skulle blivit betydligt billigare än den spannmål, som enligt de nya spannmålsprisen nu inköpes. Partipriset på vetemjöl var 36 kronor, priset för fullgott svenskt vete av årest skörd blev 43 kronor, allt per 100 kilogram. Under sådana förhållanden fann riksdagen, liksom Kungl. Maj:t i sin proposition om 1918 års prisregleringsanslag, en höjning på mjölet oundviklig vid ingången av detta konsumtionsår.

Men väl har denna höjning blivit större än vad både regering och riksdag på våren 1918 kunde förmoda. Detta beror därpå, att förutom de stegrade priserna på inhemsk spannmål även andra i hög grad fördyrande faktorer tillkommit. De kalkyler, som legat till grund för folkhushållningskommissionens förslag och regeringens beslut, åskådliggöra i detalj, huru man blivit driven till de höga siffror som nu fastställts. Jag skall här meddela huvuddragen.

Först är att märka, att i kalkylen den inhemska spannmålen står i så gott som identiskt samma prisläge som den importerade utländska. Till priset på svenskt vete — 43 kronor med inräknande av tröskningspremier före 1 november — komma dels kostnader för inköp, tomäckshyra, räntor och lagringskostnader, kronor 2,87 per 100 kilo, dels försäkringsavgifter, frakter, och intagningskostnader samt mallön tillsammans 4,95, dels svinn 0,86 — slutsumman för 100 kilo efter förmalningen blir alltså 53,68. Utländskt vete beräknas till 53,72 efter malningen. Härifrån utgå för vid malningen tillvarataget eftermjöl och kli kr. 7,08; netto för det mjöl, som utvinnes av 100 kilogram spannmål (77 kilogram) vid utlämnandet från kvarnen alltså 46,60, eller för 100 kilo mjöl 60,50. Sedan komma kostnaderna för frakt till depå, hamnpennningar och tomsäcksläge, tillsammans kalkylerade till 3,90, grossistprovision och administrationskostnad 2,45, sammanlagt kronor 6,35; detta ger som sluttsumma före distributionen till detaljhandeln 66,85 för 100 kilogram. Jag torde icke behöva trötta med siffrorna för råg och korn; de motsvara i stort sett vetesiffrorna med iakttagande av de lägre inköpspriser för korn och en väsentligt lägre mallön för råg. Det är

på detta sätt som självkostnadsprisen i parti för vetemjöl sprungit upp till nyssnämnda 66,85, för rågmjöl till 60,76 och för kornmjöl till 60,08.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Såsom synes, hava till de höjda spannmålsprisen kommit i ännu högre grad stegrade omkostnader av alla slag, för upphandling och transport, för malning och lagring m. m. Det är dessa sistnämnda stegringar, som gjort höjningen så mycket större än man väntat. Riksdagen hade på sin tid uttalat önskvärdheten att nedpressa dem, och alla ansträngningar i detta syfte hava gjorts, men här har den allmänna prisökningen verkat på ett sätt, som gjort det omöjligt att komma lägre.

Förutom mjölet ingå i den ransoneringsplan, som på grundval av arealinventering och skörderapporter uppgjorts för detta konsumtionsår, även gryn, ärtor och potatis.

Vad *grynen* angår, har så väl regeringen som folkhushållningskommissionen gjort de allvarligaste bemödanden att snarast möjligt få dem ut i marknaden. Det dåliga bärgningsvädet för vårsåden har emellertid förseurat leveranserna av korn och havre, och det inlevererade kan delvis på grund av bärgningsförhållandena ej omedelbart förmålas. Man har sökt att genom import få in färdiga havregryn, men detta har hittills icke lyckats; försöken komma emellertid att fortsättas. När utdelningen av havre- och korngryn kan begynna, låter sig därför ej nu bestämt sägas; man hoppas dock, att det skall kunna ske i december. Den last av 5,300 kilogram ris, som nyss inkommit, går omedelbart till förmalning, och risgryn kunna alltså utlovas inom några veckor; julgröten är följaktligen säkerställd. Grynransonen är i ransoneringsplanen beräknad till 1 kilogram per månad för varje kortransonerad. Om leveranserna av havre och korn inkomma efter plan, bör denna ranson vara säkerställd, och allt skall göras för att så snart som möjligt få ut detta viktiga födoämne.

Även inlevereringen av *ärtor* har förseurats. Dock är så stor kvantitet inkommen, att en första utdelning om $\frac{1}{2}$ kilogram per kortransonerad kan ske den 16 november. Det är meningen att sedermera söka utlämna samma ranson. $\frac{1}{2}$ kilo, varje månad, om inlevereringarna det medgiva.

Potatisens indragande under ransonerering är en av de mest igripande förändringarna i detta års hushållsplan. Det var icke utan det allvarligaste övervägande, som denna ömtåliga vara undandrogs den fria handeln. Erfarenheten om den tryckande brist, som trots fjolårets exceptionellt rika skörd uppkom redan tidigt på våren 1918, gjorde emellertid, att alla betänkligheter måste vika; regeringen fann sig icke kunna stå till svars med att lämna denna utomordentligt viktiga folkföda till fri försäljning med all möjlig utsikt för en ny potatisnöd även i år, sannolikt än allvarligare, då skörden i år ej kunde förväntas nå samma stora kvantitet som i fjol, trots den ökade arealen. Så vitt man kunnat finna, stod också en alldeles övervägande offentlig mening enig med regeringen därom, att försöket måste göras.

De vanskligheter, som man förutsett för denna reglering, hava

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

icke uteblivit, och de hava i hög grad skärpts genom den ytterst ogynnsamma väderleken under hösten, som fördröjt upptagningen och delvis försämrat potatisens kvalitet.

Dock har arbetet fortgått med den största energi under ledning av folkhushållningskommissionens potatisbyrå. Man har sökt ordna livsmedelsnämnders och livsmedelsstyrelsens uppköpsrätt så, att olämplig konkurrens måtte undvikas, uppdelat landet i överskottsdistrikt, självförsörjande och underskottsdistrikt samt anvisat de sistnämnda att komplettera egna tillgångar genom inköp inom överskottsområdena; slutligen därjämte genom medgivandet till enskilda att inköpa 120 kilogram per individ lösa bördan för livsmedelsmyndigheterna utan att förrycka ransoneringsen i dess helhet. Ännu är det icke möjligt att överblicka, huru det hela kan komma att utfalla. Men det bör icke döljas, att åtskilliga missräkningar mött.

Redan överskottsdistrikten hava haft svårigheter. Till denna grupp räknas Växjö, Kalmar, Karlskrona, Kristianstads, Malmö, Hälsingsborgs, Borås, Mariestads och Skara livsmedelsstyrelsers områden. Deras sammanlagda behov — utöver enskildas inköp — utgjorde den 20 oktober 60,000 ton; av dessa hava hittills enligt rapporter inköpts 36,000 ton. De självförsörjande distrikten kalkylerade samma datum att behöva inköpa 36,000 ton; ännu hava icke rapporterats mer än 11,000. Av underskottsdistriktens behov, 153,000 ton, hava inköpts genom deras egna myndigheter 21,000 ton och av folkhushållningskommissionen 21,000 ton, vartill kommer den för dem anvisade importen från Danmark. Här återstå för närvarande att anskaffa 76,000 ton.

Även om man tar hänsyn till den utlovade eller i utsikt ställda importen från Danmark under våren 1919 (20,000 à 50,000 ton), finnas tydligen stora luckor att fylla. Inkomna rapporter från vissa orter hava meddelat, att jordbrukare i dessa trakter icke velat sälja sin överskottspotatis till vederbörande myndigheter. Så betydelsefull som potatisfrågan är för befolkningens livsuppehälle, kunde detta icke få passera. Regeringen har på framställning utfärdat en författning, som ålägger innehavare av potatis, vilken vägrar att sälja, att mot ersättning avstå sin vara till vederbörande myndighet enligt förfogandelagen — d. v. s. i den utsträckning potatisen ej är oundgängligen behöflig för innehavaren eller den, som av honom njuter kost eller stat — och folkhushållningskommissionen har bemyndigat livsmedelsstyrelserna i Uppsala, Örebro, Södermanlands, Stockholms, Västmanlands och Uddevalla distrikt att använda sig av dessa bestämmelser. Instruktioner äro givna, att detta bemyndigande endast i nödfall skall användas, och det är att hoppas, att så ej må behöva ske i större utsträckning. När regeringen fattade beslut om potatisransonering endast för icke självhushållare, skedde detta i den förväntan, att odlarna, som för sig själva ej dräbbades av ransoneringsen, skulle mangrant motsvara detta förtroende genom att villigt försälja, vad de icke för sitt hushåll behöva, och med uttryckligt framhållande av, att, därest icke tillräckliga kvantiteter för ransoneringsen på detta sätt kunde förvärfvas, regeringen måste tillgripa de medel, varöver

den förfogar, för att få behovet fyllt. Det är ett steg härtill, som nu tagits genom den författning, jag nyss nämnt. Städernas och industriörternas befolkning vädja till landets jordbrukare att var i sin stad göra allt för att förse sina landsmän med ett av de mest oundgängliga födoämnen, och jordbrukarnas eget välförstådda intresse bör tala för att avlåta överskottet utöver eget oundgängligt behov utan att utsätta sig för den expropriation, som annars är oundviklig.

Av animala livsmedel är det egentligen endast *fisk*, som finnes tillgänglig i tillfredsställande mängd. Att statens åtgärder i fråga om denna förnödenhet varit av genomgripande betydelse, har jag redan nämnt; tillhandahållandet av oljor och materiel för fiskredskap har möjliggjorts genom importen enligt handelsavtalen och reglerats av Industrikommissionen, och tillförseln av salt sill har ombesörjts genom folkhushållningskommissionen på grundval av de medgivanden, som i samband med samma avtal kunnat utverkas. Från Norge kontrakterades förs. om 150,000 tunnor slofetsill av 1916—1917 års fångst, därefter om 250,000 tunnor från säsongen 1917—1918. Dessa partier äro nu i det närmaste förbrukade. Ytterligare hava inköpts 100,000 tunnor norsk och 50,000 tunnor Islandsill, vilkas hemtransport påbörjats. Jämte återstående lager av den svenska bohussill, som saltades under säsongen 1917—1918, beräknas dessa kvantiteter räcka ett stycke in på nästa år. Åtgärder ha vidtagits för att säkerställa ytterligare import av norsk sill för 1919.

Det nyssnämnda partiet av 150,000 tunnor norsk slofetsill från 1916—1917 års fångst var delvis icke av beskaffenhet att kunna tåla transport under den varma årstiden, och omkring 14,000 tunnor ha måst kasseras såsom människoföda samt försålts för tillverkning av sillolja och kreatursfoder. Detta förhållande har framkallat många anmärkningar. Jag skall inskränka mig till att nämna, att det icke berodde av svenska vederbörandes fria val, då de sågo sig föranlåtna att inköpa ifrågavarande parti.

Tillgången på *fläsk* har genom svinstammens reduktion under senare delen av 1917, vilken reduktion berodde på foderbristen, under detta år blivit ytterligt knapp. Emellertid har minskningen i svinstammen träffat avelsdjuren jämförelsevis mindre hårt, vadan en ökad produktion är möjlig, så snart ökning av kraftfodertillgången yppar sig. Svinantalet har enligt räkningar i år ökat från 567,000 i januari till 634,000 den 1 juni och 852,000 den 1 september. Om importen av majs enligt handelsavtalet fortgår på det sätt, som beräknats, böra icke obetydliga kvantiteter av kraftfoder kunna avses för svinproduktionen och en uppgång däruti vara att hoppas. Överenskommelse är träffad mellan svinlakterierna och folkhushållningskommissionen om priset på fläsk vid leverans till den statliga regleringen, nämligen 4 kr. per kilo. För närvarande står för denna reglering emellertid ej mera till förfogande, än vad som kan tilldelas sjukvårdsanstalter och allmänna inrättningar samt i viss mån avses för arbetaremarketerier, skogsarbetare och andra ömmande ändamål. Huru snart ökningen i svintillgången skall kunna medgiva tillgodoseende även av den allmänna konsumtionen, låter sig icke nu

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

sägas. När detta blir möjligt, torde även en revision av hittills gällande regleringssystem böra företagas.

I hög grad betänkligt är för närvarande läget beträffande *mjölk* och *mejeriprodukter*. Bristen på mjölk, smör och ost har blivit fullständigt beklämmande. Grundorsaken ligger naturligtvis i foderbristen, de felslagna höskördarna 1917 och 1918 samt kraftfoderimportens nästan fullständiga uteblivande under mer än ett helt år. Genom avstängd import av vegetabiliska oljor försvann även margarinet, som förut spelat så stor roll såsom ersättning för smör.

Skall någon verkligt betydande lindring i dessa svårigheter kunna vinnas, så måste första villkoret vara ökning av fodertillgången och i detta avseende beror åter det mesta på importen enligt handelsavtalet. Men så allvarlig, som ställningen nu är, måste statsmakten tydligen också vara betänkt på att på annat sätt ingripa för att bereda städer och industriorter någon lättnad. Inom folkhushållningskommissionen har man sedan länge varit sysselsatt med det utomordentligt svåra och ömtåliga problemet att utfinna en väg till reglering av mjölkstillgången samt förbättra smörrensoreringen. Problemet invecklas ytterligare därigenom, att det står i närmaste samband med köttfrågan, som även den är brännande genom de ytterligt drivna prisen och hotande minskning i tillgången efter höstens nedslaktningar.

Jag skall icke här stanna vid de många försök, som under de gångna månaderna gjorts, att komma till rätta med dessa livsmedelsfrågor, och som dels icke kunat leda till några positiva åtgärder, dels — såsom i fråga om regleringen av mejeriernas smöravsättning — befunnits otillräckliga eller — vad beträffar fastställande av lokala maximipris på mjölk — i stort sett förfelat sin verkan. Under sommaren framkom inom folkhushållningskommissionen ett uppslag till reglering av så väl mjölk som andra mejeriprodukter, byggt liksom spannmålsregleringen på leveransplikt. Denna tanke utvecklades av Sveriges allmänna lantbrukssällskap i en till jordbruksministern ingiven framställning till ett förslag om leveransplikt för alla viktigare animaliska produkter — mjölk, smör, ost, kött, fläsk och ägg. På denna grundval har arbetet sedermera fortgått, men är ännu icke fullständigt slutfört: dock meddelar kommissionen, att ett förslag är att införfänta under de närmaste dagarna.

Det är självklart icke möjligt att, innan detta förslag inkommit, uttala sig om möjligheten för dess förverkligande. Jag vill dock icke underlåta att uttala, att regeringen för sin del icke ser någon annan möjlighet att bringa städer och stadsliknande samhällen hjälp i dessa viktiga livsmedelsfrågor än att försöka ett leveranspliktssystem, så vida ett sådant kan fotas på hållbara grunder.

Då i varje fall prövningen av förslagen och organisationen av den apparat, som deras genomförande kräver, måste taga avsevärd tid, hava särskilt i fråga om mjölken vissa preliminära åtgärder vidtagits. Då de lokala maximiprisen visat sig fullständigt förfelade, har Kungl. Maj:t i går på folkhushållningskommissionens förslag

beslutit utfärda förordning om vissa grundpris å mjölk hos producenten, enhetliga inom vart och ett av de stora distrikt, i vilka landet uppdelats. En sådan ordning torde även vara förutsättning för genomförande av allmän leveransplikt.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Förts.)

De särskilda svårigheter för städerna, som uyss berörts, leda in på den frågan, om icke något kan göras i främsta rummet för de stora städer och ur provianteringssynpunkt ogynnsamt belägna orter, vilkas befolkning utan fråga känner svårigheterna starkast. Jag erinrar till en början, att så väl den nu höjda mjölransonen som ransonerna av gryn och ärter komma de kortransonerade, alltså huvudsakligen stadsbefolkningen till godo. Så snart det på väg varande partiet vegetabilisk olja inkommer, skall margarinfabrikationen igångsättas, och på nyåret bör någon kvantitet margarin kunna utdelas. Alla statens nu tillgängliga förråd av foderkakor och åtskilliga partier kli ställas till förfogande för vederbörande livsmedelsstyrelser för att av dem disponeras till stimulering av mjölkproduktionen åt särskilt nödställda samhällen. I den mån mejeriernas osttillverkning genom nya åtgärder ställes till folkhushållningskommissionens förfogande, skall den särskilt tilldelas ifrågavarande orter. En allmän extra tilldelning av kaffe samt av $\frac{1}{2}$ kilo socker planeras till julen, och folkhushållningskommissionen ämnar under tre olika månader under vårens lopp utlämna ytterligare $\frac{1}{2}$ kilo socker per gång till befolkningen i städer och stadsliknande samhällen. Sockrat kakaopulver kommer att tillhandahållas de orter, där det visat sig särskilt svårt att förse barnen med mjölk. I Stockholm blir ransonen 3 hekto för varje barn och torde kunna utdelas i denna månad. Regeringen har härjämte medgivit, att 25 ton kornmjöl disponeras för att på samma sätt fördelas till barnen, att användas jämte kakaopulvret eller till välling o. d.

Till folkförsörjningen i vidsträcktare mening höra naturligtvis även många andra frågor än livsmedelsfrågorna, med vilka jag hittills sysselsatt mig. Det skulle emellertid än ytterligare förlänga denna redan långa redogörelse, om jag inlät mig på någon framställning av den mängd industrivaror, som hit kunna hänföras. Jag inskränker mig därför till att för detta område i allmänhet framhålla, att en i hög grad omfattande statsreglering och ransonerung av råvaror för olika industrier blivit genomförd, att denna kommer att i mån av behov vidhållas även för de varor, som tillföras landet genom import enligt handelsavtalet, samt att så långt sig göra låter även prisreglering därvid sker. Hela detta synnerligen omfattande och invecklade arbete uppbäres av Industrikommissionen. Av enskilda artiklar må här endast nämnas ett fåtal, som äro av särskild vikt för den allmänna förbrukningen.

Fotogen — som nästan uteslutande kommer från Amerika — står genom avtal med fotogenimportörerna helt och hållet under Industrikommissionens kontroll. Hittills importerade kvantiteter ha huvudsakligen fördeplats till jordbrukets behov (för tröskning, motorplöjning m. m.) samt till fisket, och ransonerung har skett enligt av kommissionen fastställda grunder. Numera har man möjlighet

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

att avse något även till belysningsändamål, varvid främst tillgodoses fattigvårdsinrättningar och sjukstugor, läkare, barnmorskor på landet, sjuklingar och gamla eller ensamboende personer. Priset är reglerat till 90 öre pr kilo vid huvudmederlagen. För belysning är i övrigt att tillgå *karbid*, och Industr.kommissionen har sökt tryggas tillgången härav genom avtal med fabrikena. Dels den härjande influensaepidemien, dels inträffade strejker ha vållat minskning i den beräknade tillverkningen, men anstalter hava träffats för att utjämna denna minskning genom utvidgning av fabrikationen. Karbidpriset är reglerat till 1,12 pr kilo i lös vikt och 100 kr. per 100 kilo.

Inom *textilindustrien* har ställningen ljusnat ifråga om *bomullsvarorna*, i det att de bomullspartier som inkommit och som äro att vänta enligt handelsavtalet möjliggjort att återupptaga fabrikationen. Av den hittills inkomna bomullen tillverkas i första hand standardvaror, för vilka genom avtal med fabrikena såväl pris som kvalitet moga reglerats. Dessa priser komma för de kulörta vävnaderna att i regel ej oväsen ligt understiga de nu i marknaden gällande. Vissa spinnerier hava tillverkat sytråd, dock i otillräcklig mängd; numera ha dock licenser beviljats för utförsel av sytråd från England, och ett första parti har i dagarna anlänt.

Mörkare är läget alltjämt i fråga om *yllevarorna*; av ull har ännu endast ett mindre parti frigivits i England. Ett oavslutligt arbete pågår emellertid för att införskaffa större kvantiteter från transoceanaländer. För *strumpgarn* har Industrikommissionen tills vidare nödgats tillgripa den utvägen att söka åstadkomma en fabrikation av halvulle.

Lädermarknaden är sedan länge reglerad och en viss fördelning mellan skofabriker, skoreparatörer och den öppna marknaden tillämpas. Även på detta område visa sig nu tendenser till en lusing, bl. a. genom börjande tillförsel från Argentina. Prisreglering är sedan mars 1917 genomförd genom maximipris på bottenläder, smorläder, boxkalv och diverse annat ovanläder samt vissa slag av beredda fårskinn. Vad *skodon* angår, avslöts i början av 1917 med skofabrikanterna en överenskommelse om tillverkning av »normalskodon», vilken överenskommelse sedan tid efter annan förnyats. För närvarande gäller, att 20 % av till skofabrikena anvisat bottenläder skola användas till normalskodon. Priserna äro reglerade av kommissionen. En allmän prisreglering även för skor förklarar sig Industrikommissionen icke hava ansett tillräddig, enär en sådan befarats medföra en försämring av kvaliteten. Kommissionen för emellertid för närvarande förhandlingar om prissättning på vissa slags skor, nämligen alla av smorläder, svealäder och boxkalv. Kommissionen gör emellertid slutligen gällande, att prisstegringen å dessa varor i Sverige icke är större än i andra länder samt att de svenska normalskodonens fastställda pris ligga genomgående betydligt under maximiprisen på skor i Norge.

Till sist bör i denna översikt över de viktigaste folkförsörjningsfrågorna ett ord också nämnas om läget på *arbetsmarknaden*. Jag hade under senaste lagtima riksdag vid besvarandet av en

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

interpellation tillfälle att något behandla hithörande frågor och omnämnde därvid, att vissa industrigrenar helt eller delvis nödgats avstanna, flertalet av brist på råvaror på grund av handelsavspråkningen — så margarin-, gummi- och textilindustrierna — andra, såsom gatstensindustrien med anledning av den stoppade avsättningen till utlandet. Vid denna tidpunkt förspordes också mycket allvarliga förebud i samma riktning från andra industrier, och det var för att kunna möta den stegrade arbetslöshet, vilken då måste befaras, som regeringen vid samma riksdag framlade en proposition om betydligt höjda anslag till arbetslöshetens bekämpande. Dess bättre hava dessa farhågor hitintills icke besannats. Dels har en del av den arbetskraft, som ej kunnat sysselsättas vid industrien, funnit plats inom jordbruket, som därmed fått en välbehövlig förstärkning; över huvud taget anses jordbrukets behov av arbetskraft under denna höst hava varit tillfredsställt. Dels har den börjande tillförseln av råvaror enligt handelsavtalen kommit flera industrier, som i våras hade stora svårigheter, till godo. Vad bomullsindustrien beträffar, inom vilken förhållandena under föregående vinter voro särskilt svåra, har dess ställning genom importen av bomull så förbättrats, att arbetslösheten inom denna bransch under kommande vinter betydligt förminskas. Å andra sidan har det stora handelsavtalet föranlett vissa inskränkningar i vår export, som förutsagts komma att medföra synnerligen menliga verkningar för arbetsmarknaden inom därav berörda industrier. Så vitt framgår av inhämtade upplysningar har dock ej så blivit förhållandet, åtminstone ej ännu. Inom gruvindustrien har något större överflöd på arbetskraft icke försports. Trämasse- och pappersindustrierna arbeta visserligen under tryckta konjunkturen, men fabriken ha hittills kunnat sysselsätta den del av personalen, som icke direkt behövs för driftens upprätthållande, genom reparationsarbeten, skogsarbete och dylikt.

Min översikt över våra viktigaste folkförsörjningsfrågors läge är härmed slutförd. Totalintrycket låter sig måhända icke sammanfattas i ett enhälligt omdöme om ställningen, eftersom den är i hög grad olika inom olika områden. För de vegetabiliska födoämnen, med undantag för potatisen, har läget redan tydligt förbättrats i jämförelse med motsvarande tid i fjol, och välgrundade förhoppningar finnas om fortsatt förbättring. Med animala livsmedel, förutom fisk, står det däremot ytterst illa till för den stora massan av konsumenter. Inom flera industrigrenar kan en lättnad skönjas, och arbetstillgången har i varje fall icke försämrats, men över allt kännes tungan av de uppdrivna priserna och producenternas besvärligheter växa med den fortgående utvidgningen av statens reglerande in-gripande.

Här i huvudstaden och i allmänhet i större samhällen är otvivelaktigt känslan av ökat tryck förhärskande, och den utlöses i all synnerhet av den fullständigt abnorma bristen på mjölk, smör och andra mejeriprodukter. Jag har redogjort för vad som på detta område gjorts eller håller på att göras samt berört de närmaste utsik-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

terna. Det måste än en gång understrykas, att statsmaktens arbete just här är vanskligare än kanske inom någon annan gren av folkförsörjningen på grund av själva den produktionsart som det gäller, och att nyckeln till en *verklig* förbättring ligger i ökade produktionsmedel, men även att regeringen för sin del också är beredd till sådana regleringsåtgärder, som kunna finnas hållbara. En särskild svårighet ligger däri, att i våra levnadsförhållanden just de varor det här gäller spela så synnerligt stor roll, och att de därför äro så svåra att ersätta. I alla händelser bör det icke bli utan sin verkan, att med denna och följande månad komma ransoner av ärter, gryn och kakao ävensom extra ransoner av socker och kaffe, samt att denna tilläggsransonering bör kunna fortgå under vintern.

I stort sett borde man hava rätt att hoppas, att svårigheterna för vårt livsuppehälle dock nu kulminerat, och att en lättnad ej skall vara långt borta. Till de utsikter härför, som öppnas genom bokslutet över vår egen försörjningspolitik, kommer dessutom den stora, allt behärskande möjlighet, som under dessa världshistoriska veckor börjat skymta: att världskrigets avslutning äntligen närmar sig. Ingalunda må vi invägga oss i den föreställningen, att därmed oivllkorligen och omedelbart skall komma en återställelse av goda tider och lyckliga levnadsförhållanden. Allt bestyrker, att fredsinbrottet kan komma att draga sin kris med sig liksom krigsutbrottet sin. Men i alla händelser: freden, det är dock möjligheten för en bättre framtid för oss som för hela världen.

För denna framtid beror mycket därpå, huru vi förmå genomgå den krigstid, som ännu återstår. Intressen och krav resa sig starkt och ibland bittert mot varandra i dessa dagar. Men aldrig har det varit mera nödvändigt än nu att den enkla sanningen göres levande: här måste vi alla stå varandra bi, icke stå varandra emot; för att nu kunna bära den gemensamma bördan och för att göra oss redo för arbetet på den framtid vi vilja skapa åt Sverige och Sveriges folk.

Vidare yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag tror, att jag uttrycker hela kammiarens mening, då jag uttalar ett tack till herr statsministern för den utförliga och ingående redogörelse han här lämnat för vår livsmedelsfråga, sådan den ter sig nu. Det intryck man får av herr statsministerns redogörelse är ju både ljusst och mörkt. Dock kan man nästan säga, att skildringen är mera mörk än ljus. Totalintrycket angående de vegetabiliska livsmedelsförhålladerna är ju rätt så ljusst, men när det gäller de animaliska livsmedlen, så är bilden mörk.

Innan jag går in på själva huvudfrågan för i dag, torde det tillåtas mig att till herr jordbruksministern framföra ett bekymmer, som gör sig ganska allmänt gällande ute i bygderna. Jag fick för icke längre än en halv timme sedan brev om samma sak, och det kommer liknande uppgifter från skilda delar av landsbyg-

den. Det är en allvarlig rädsla för att de stora spannmålsförråd, som staten inköpt och som skola säkerställa vår brödföda under den kommande vintern och nästa sommar, äro på väg att förstöras. Den senaste uppgiften jag fick var från Hedemora, och uppgifter i samma riktning ha kommit från Falun och andra håll. Man säger, att det är icke tillräckliga arbetskrafter för att sköta lagringen av de stora förråden, och det säges, att spannmålen varit fuktig och rå, när den inköptes. Det går rykten om att dessa spannmålsförråd äro på väg att förstöras. Regeringen måste då göra sitt yttersta för att se till, att allt göres som göras kan för att icke något förfäres av det, som vi så innerligen väl behöva för vår folkförsörjning.

Det är absolut säkert -- och det har ju herr statsministern även vitsordat -- att det är en mycket stor oro bland befolkningen i livsmedelsfrågan. Att den oron förefinnes, kan ju ingen förvåna sig över. På industriplatserna är det brist på smör, brist på mjölk, brist på fett, brist på potatis. Visserligen får man köpa kött, men köttet är så dyrt, att den stora massan av befolkningen näppeligen kan betala det. Och man får sill. Men faktum är att det är svält och nöd. Går man till storstäderna, så är bilden icke bättre utan snarare sämre. Och svårigheterna att kunna få något sovel till brödet äro så stora, att det icke sedan krisens början varit svårare än det är nu.

Efter min och mina partikamraters bestämda mening måste de allvarligaste åtgärder vidtagas för att, så långt det är möjligt, skaffa fram mera livsmedel, och särskilt animaliska livsmedel, till industriplatserna och städerna. Jag vet väl, att det är brist i landet. Det är ju tydligt, att under detta fyra års krig har det blivit större och större brist. Minskning av livsmedel har ju undan för undan ägt rum. Det är brist i landet. Det är ett faktum, som naturligtvis, som herr statsministern här sagt, är huvudorsak till de svårigheter vi nu kämpa med. Men man kan icke förbise ett annat faktiskt förhållande, och det är, att fördelningen av tillgängliga livsmedel mellan olika befolkningsgrupper icke är tillfredsställande. Jag vill icke säga, att den stora jordbrukande och jordbruksarbetande befolkningsklassen lever i välmåga och överflöd. Det har aldrig jordbrukareklassen i vårt land varit van vid. Men jag säger, att de leva under ungefär samma vanor och samma levnadsstandard nu som före kriget. Jag tror icke man blir motsagd, om man säger att deras kött-, smör- och mjölkkonsumtion är densamma nu som förut. Alla rättänkande bönder åtminstone, som jag talat med om denna sak, ha förklarat, att de lida icke av livsmedelsbristen och dyrtiden. Men det är den stora industri- och stadsbefolkningen, som lider ohyggligt därav.

Under sådana förhållanden måste man kräva större samhällssolidaritet, man måste kräva av de befolkningslager, som ha större tillgång på livsmedel, att de avstå en del till sina svältande kamrater. Hur den saken skall ordnas, därom kan man naturligtvis tvista, men att det gått sönder för närvarande, torde vi kunna vara

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

ense om. Det är efter vårt förmenande endast tvenne vägar att tillgripa. Den ena är att fullständigt upphäva all ransonerings av andra livsmedel än spannmål och socker. Den halvransonering eller den slags maximering, som nu förekommer, är, såvitt vi kunna förstå, mera till ondo än till godo. Den andra vägen är att genomföra en effektiv leveransplikt och effektiv ransonerings av alla livsmedel. Den första av dessa vägar, att upphäva all ransonerings och leveransplikt, måste, såvitt vi kunna förstå, leda till införande av nävrätten i vårt land, införande av nävrätten på två sätt, dels ekonomiskt och dels rent personligt. Det skulle ovillkorligen medföra, att de burgna, de mera förmögna, de, som ha mest med pengar och kunna betala vilka priser som helst, komma att förse sig med livsmedel. De fattigaste befolkningslagren, de som icke ha pengar, kunna icke vara med i den konkurrensen. De bli utan livsmedel. Då återstår för dem ingenting annat än att på vad sätt som helst skaffa sig livsmedel. Den vägen skulle säkert bli till skada för oss alla — icke minst för bönderna — och komma att skaka samhället i dess grundvalar. Det finnes ingen annan framkomlig väg än ett effektivt ransoneringsystem med leveransplikt. När det har visat sig icke gå på frivillighetens väg, då måste staten ovillkorligen fördela mellan individerna det smör och den mjölk, som finnes, så att vi få litet med allesammans. Jag vet, att svårigheterna äro stora. Det kräves en förvaltningsapparat, som blir mycket betungande. Jag förstår, att i lantmannakretsar i hela vårt land kommer det att kännas som en upprörande orättvisa och kännas som ett förfärligt tungt ok, som man lagt på deras axlar. Men man måste vädja till deras rättskänsla. Det går icke an, att industri- och stadsbefolkningen sättes på den yttersta svältgränsen.

Således måste jag å mitt partis vägnar bestämt understryka och kraftigt framhålla, att regeringen icke får på något vis släppa efter, utan måste ovillkorligen, så snart ske kan, utfinna en väg, så att man kan genomföra en effektiv ransonerings med leveransplikt beträffande alla animaliska födoämnen, så att dessa komma hela vår befolkning till godo. Det uttalades från regeringsbanken, att regeringen var beredd att genomföra ett sådant system, så snart den kunnat finna någon möjlighet att genomföra det på en praktisk och lämplig väg. Jag ber då att ännu en gång få understryka, att man får icke stanna inför svårigheterna. Man måste ovillkorligen finna en möjlighet att snart genomföra ett sådant system.

I sammanhang med denna leveransplikt beträffande animaliska födoämnen måste man ställa ett annat krav, om man skall kunna få fram de livsmedel, som finnas inom samhället. Och det är ett engångsbeslag på allt det smör, kött, ost och övriga matvaror, som kunna finnas lagrade och som icke kunna underkastas leveransplikt. Att det finnes förråd av sådana varor i vårt land, kan icke bestridas. De finnas lagrade hos enskilda bolag, som hemköpt dem för sina arbetares räkning. Det finnes förråd hos slaktare och i mejerier. Alla dessa förråd måste indragas i ransoneringsen,

så att vi få en så rättvis fördelning som möjligt mellan de olika befolkningsgrupperna. Därmed att man lägger engångsbeslag på dessa varor, är det icke sagt, att man skall taga dem från dem, som innehava dem. Om ett bolag, som inköpt kött för sina arbetares räkning, får detta kött beslagtaget, så behöver man naturligtvis icke taga det från bolaget. Man kan ändock ordna det så, att det ingår i den allmänna ransoneringen. Och så är även förhållandet med övriga, som ha matvaror. Huvudsaken är att alla matvaror gå in i den allmänna ransoneringen.

Det är en fråga, som är synnerligen bekymmersam och som herr statsministern också framhållit som en av de svåraste, och det är fläskfrågan. Särskilt industriarbetarna och stadsbefolkningen lida svårt av fettbristen. Det är naturligtvis omöjligt att finna hastigt verkande utvägar för lättande av fettbristen. Jag är förvissad om att folkhushållningskommissionen kommer att göra vad på den ankommer för att, så snart råvaror komma in utifrån, tillverka margarin och på så sätt i någon mån avhjälpa den stora svårighet, som nu råder. Men det har synts mig, att man skulle i någon mån kunna förbättra förhållandena genom en rationell reglering av fläskmarknaden. Jag vill därmed icke säga, att man skall gå så långt, att man skall taga hushållsgrisarna. Det är ett problem, som är så invecklat, att jag icke vill gå in på detsamma. Men mig förefaller det, att så länge försäljningen är fri — det är ju satt maximipris, men försäljningen producenterna emellan är fri — så länge icke effektiva bestämmelser eller klara riktlinjer äro uppdragna för försäljningen av fläsk och man icke har försökt att så långt som möjligt få ut till den allmänna konsumtionen det fläsk, som finnes till salu, så har man icke gjort allt, som kan göras på det området. Jag medger, att det är ett svårlöst problem, men jag tror icke, att allt är gjort, som kan göras åt denna sak.

Vidare vill jag på det livligaste understryka, vad som från regeringsbanken anförts angående användningen av det kraftfoder, som kan komma in utifrån. För ett lekmannaomdöme synes det, som om detta kraftfoder icke borde användas bara för mjölkproduktionen utan även för fläskproduktionen och då på sådant sätt, att fläsket direkt kommer ut till stads- och industriarbetarbefolkningen, d. v. s. en sådan fläskproduktion, som kommer den stora konsumtionen tillgodo. Det är ett krav, som man bör ställa och om vilket man icke kan säga, att det är orättvist. När det är en så uppenbar brist på fläsk och fett i industrisamhällena och städerna, så måste det tillskott i kraftfoder, som man med yttersta ansträngning lyckas få in utifrån, användas på sådant sätt, att icke den för egen konsumtion avsedda fläskproduktionen gynnas utan den produktion skall gynnas som kommer största antalet konsumenter tillgodo.

När man går in på en reglering av livsmedelsmarknaden, så måste man se till, att det blir andra förhållanden, än som nu råda beträffande priserna. Jag har i tidningspressen sett, att regeringen redan fattat beslut i sådan riktning. Jag tänker då närmast

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

på de ytterst varierande livsmedelspriserna i vårt land. Det har hittills varit så stor variation i priset på samma slags livsmedel på olika platser, så att man står rent häpen över att något sådant kunnat äga rum. Mjölken t. ex. har varierat i pris, icke mellan den egentliga landsbygden och städerna utan mellan olika industriplatser från 35 öre till 55 och 60 öre. Det har varit nästan dubbelt så högt pris på en plats som på en annan. Det kan ju icke vara rimligt. Det kan icke vara rättvist, att befolkningen på en plats skall behöva betala så väsentligt mycket mera än befolkningen på en annan plats. Och det kan icke heller vara rimligt ur lantmannasynpunkt.

Det kan vidare icke få fortgå att de olika myndigheterna, på sätt som nu sker, lägga sig i varandras åtgöranden. Jag skall endast taga ett enda exempel på detta sistnämnda förhållande. I en norrländsk stad hade folkhushållningskommissionen satt mjölkpriset till 38 öre. Lantmännen däromkring vägrade att sända in sin mjölk och sälja den för 38 öre. Det kom således ingen mjölk till staden. I stället för att då på ett eller annat sätt tvinga fram mjölken eller vända sig till folkhushållningskommissionen för att få ett annat pris, så tog sig Konungens befallningshavande utan vidare före att lägga sig i folkhushållningskommissionens görande och bestämma priset till 50 öre. Det kan naturligtvis icke gå an att föra en sådan livsmedelspolitik och ordna prissättningen på det sättet, utan såvitt möjligt bör man väl söka få fram enhetliga priser. Vi ha nu också sett i tidningarna, att det har blivit beslut om enhetliga priser på mjölk.

Jag ber att på det allra livligaste få instämma i den tankegång herr statsministern framförde, att städernas och de stora industriplatsernas befolkning måste i visst avseende få en särställning i ransoneringen av vissa importerade eller inom landet frambragta födoämnen. Jag tänker då närmast på sockret. Därmed är ingalunda sagt, att man skall inskränka den sockerranson, som nu delas ut. Men kan man utöver denna ranson tilldela städernas och industriplatsernas befolkning någon extra ranson, så vore detta billigt och rättvist. Denna befolkning har ingen mjölk, och även om det blir en rättvisare fördelning av mjölken, så blir det dock så väsentligt mycket mindre på dessa platser än på den egentliga landsbygden. Den som får mindre livsmedel och därtill har det så ytterligt knappt med animaliska lantmannaprodukter har rätt att kräva större tilldelning av socker, kaffe, kakao och liknande artiklar. Jag ber således att på den punkten få till fullo instämma i den tankegång, som herr statsministern framfört.

Det är ett spörsmål, som väckt icke så liten uppmärksamhet, och det är, att livsmedelsnämnderna ha fått folkhushållningskommissionens bemyndigande att betala högre pris för inköpta varor än det gällande maximipriset. Jag förstår, att det har varit motiverade skäl härtill. Jag förstår, att det har varit svårt för en livsmedelsnämnd att få fram den tillräckliga mängden av varor. Men å andra sidan måste man ju förstå, att en sådan princip, ofta till-

lämpad, kommer att trubba av själva idén med maximipris. Det kommer även att väcka obehagliga känslor och en obehaglig uppfattning hos de lantmän, som den ena gången sälja till fastställt maximipris och icke få taga mera än detta av den stora allmänheten, men som sedan, då livsmedelsnämnden kommer och köper, få mera betalt. Det kan icke vara någon god politik att stimulera fram varorna på det sättet, och det kan icke vara till båtnad för den statliga regleringen. Det synes mig därför, att bestämmelser borde utfärdas därom, att icke livsmedelsnämnderna kunna få äga rätt att betala mer än maximipris för inköpta varor.

Det är ett krav, som icke, såvitt jag känner, med någon vidare styrka blivit framfört offentligt i vårt land, men som efter min och mina partikamraters mening är av den art, att det nu måste med styrka och kraft framföras, och det är kravet på reglering av matförhållandena på restauranterna. Det kan icke vara riktigt, att den fattigare befolkningen i städerna skall nått och jämt få vad de behöva för livets uppehälle, under det att de som har rikligt med pengar kunna på restauranterna ha samma matsedel och samma konsumtion nu som före kriget. Den enda skillnaden för dem är, att smör nu icke får serveras på restauranterna. Men smörgäsbordet är för dem som har råd att betala detsamma som förut med många assietter fyllda med läckra matvaror. Och vidare kunna de få huru många maträtter de vilja till sin middag. Detta kan icke vara rimligt. Såvitt man kan bedöma situationen, gå vi tillmötes en tid, då det blir brist på kött. Den rikliga tillgången nu kommer säkert frampå vintern att utbytas mot stor knapphet och t. o. m. brist. Är det icke då av nöden att redan nu vidtaga anstalter för en minskning av köttkonsumtionen? Det är en bjudande plikt, att man ser till, att vad som finnes inom landet sparas för att vara tillgängligt när det blir svårare tider. Efter mitt förmenande borde man redan nu taga itu med en reglering av köttmarknaden. Även om man icke omedelbart kan få igenom en fullständig reglering över hela landet, så får icke köttkonsumtionen nu ohejdat pågå, under det att om tre eller fyra månader vi ha en brist, som icke kan övervinnas. Jag har hört uppgivas, att försäljningen i Stockholm av kött nu är större än före kriget eller åtminstone lika stor. När vi då sammanställa detta faktum med det förhållandet, att priset nu är 5 eller åtminstone 4 gånger högre än före kriget, då förstår man, att köttkonsumtionen här i Stockholm i vissa kretsar är ytterst betydande. Man skall icke inbilla sig, att det är den mindre bemedlade befolkningen, som konsumerar dessa köttpartier, utan det är naturligtvis den burgnare delen av befolkningen och särskilt på restauranterna.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, att man omedelbart måste reglera köttkonsumtionen för den enskilda förbrukningen och på restauranterna. Jag och mina partivänner kräva för vår del, att det skall införas i Sverige samma bestämmelse som i Norge, d. v. s. att smörgäsbord icke får serveras och att det i övrigt får serveras högst tre rätter mat och av dessa icke mer än en köttträtt. Det

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.

(Forts.)

kan ju vara möjligt, att det blir missnöje på ett eller annat håll, men det missnöjet får man bära med ro.

Herr statsministern påpekade, att mjölpriset har fått lov att integras sedan i fjol på ett mycket otrevligt sätt, och jag ber att få intyga, att på alla de orter i landet, där jag hört stämningen och sammanträffat med folk, torde en av de största anledningarna till missnöjet över dyrtidspolitiken vara stegringen av mjölpriset. Det kan ju vara möjligt — jag vill ingalunda bestrida det — att det är riktiga beräkningar, som ligga bakom det nu satta mjölpriset. Men säkert är, att man blivit i allra högsta grad förvånad över den stora prishöjningen. Och vi riksdagsmän ha icke minst blivit förvånade. När vi bestämde minimipriserna på spannmål, så anade vi sannerligen icke, att mjölpriset skulle gå över 70 öre, utan vi räknade på 55 öre eller något sådant. Nu har det blivit på vissa orter ända upp till 15 å 20 öre mer, än vad vi beräknade i fjol. Jag får säga, att det är en mycket obehaglig överraskning för oss, som voro med om att fatta det beslutet. Och det går icke an att säga, som man från en del håll har gjort, att den stora prishöjningen beror på riksdagen. Den beror visserligen delvis på riksdagen, som beslutat om minimipriser, men den beror även på andra faktorer. Jag vill icke säga, att dessa faktorer kunna bemästras. Det är dyrtidens tryck, som gör sig gällande. Men det går icke an att skylla på riksdagen och säga, att den råar för dessa höjda mjölpriser.

Nu är frågan: kan man på något sätt lätta på dessa mjölpriser? Det har ju av herr statsministern påpekats, att redan för innevarande höst äro 20 miljoner av statsmedel tagna i anspråk för spannmålsregleringsändamål. Jag känner ju så väl till, att det är stora svårigheter att i statskassan få debet och kredit att gå ihop. Men om man nu icke ser någon möjlighet att innevarande höst genom direkt statstillskott få till stånd en reglering nedåt av mjölpriset, så vill jag i alla fall till regeringen rikta en enträgen vädjan att på något sätt söka skaffa pengar, så att man kan vidtaga en sådan reglering efter den 1 januari 1919.

I samband med den frågan står en annan, och det är frågan om lättnader i dyrtiden i allmänhet. Där förefaller det oss, att man icke gjort allt vad som borde kunna göras. Det förefaller mig, att man borde kunna hjälpa mera, även om det är knappt med pengar, och hjälpa mera effektivt svårare tryckta industri- och stadssamhällen, än som hittills skett. Det är för ändamålet förslagsanslag ställt till regeringens förfogande. Jag känner icke, om hela det anslaget redan tagits i anspråk, men om det finns någon möjlighet för regeringen att skaffa pengar, så synes det mig, att man borde kunna redan denna höst giva ett nytt tillskott, giva någon hjälp till de mest behövande inom industri- och stadssamhällena, de som ha det svårast i livsmedelshänsende.

Herr statsministern meddelade, att regeringen fattat beslut om att bränslekommissionen nu skall sättas på avskrivning. Ja, det är ju mycket bra, men den där avskrivningen kan taga längre eller kortare tid. Det beror ju på, huru denna avskrivning ordnas. Jag

har sett en uppgift i tidningarna, att det för närvarande ligger inne 12 $\frac{1}{2}$ miljoner kbm. ved, som bränslekommissionen avverkat. Det är ju ett mycket stort parti. Huru framtiden kommer att te sig på bränsleområdet, är ju icke lätt att säga. Men blir det fred, så är det högst sannolikt, att priset på de importerade stenkolen gå ned högst betydligt. De ha redan gått ned med över 100 kronor per ton, och om det nu blir fred, så torde man kunna räkna med att de gå ned till under 100 kronor per ton. Det är möjligen optimistiskt räknat, men ingen kan bestämt förneka, att så kommer att ske. Detta förhållande kommer naturligtvis att i allra högsta grad inverka på bränslekommissionens möjlighet att avsätta sin ved. Det är den ena sidan av saken. Den andra sidan är, att en stor del av bränslekommissionens ved är huggen under sådan tid att, om den får ligga, den kommer att fördärvas. Veden ligger helt enkelt och ruttnar. Den är redan på sina håll halvrudden. Det är ett faktum, som icke kan bestridas. Då har det syntts oss — när det ändå blir så, att staten får bereda sig på en betydande förlust på bränslekommissionens verksamhet — att det vore förnuftigast och riktigast att taga den förlusten redan nu och använda veden för bränsleändamål till något så när skapliga priser. Det är både för befolkningen och staten värdigare och bättre, att man nu tager den förlusten, än att veden ligger i skogen och ruttnar ned. Det är således ett krav från vårt håll, att regeringen bör föranstalta om en effektiv nedsättning av bränslepriset.

Utom de skäl jag redan påpekat finnes även ett annat skäl här för. En effektiv nedsättning av bränslepriserna torde komma att gynnsamt påverka produktionspriserna inom industrien. Den kommer att lätta dyrtidssvårigheterna för dem, som använda ved till uppvärmningsändamål och bränsle i sina hem. Sålunda skulle man därigenom, åtminstone i väsentlig mån, ge en stöt framåt mot en prisreglering nedåt. Det vill åtminstone förefalla som om en nedsättning av priset å bränslekommissionens ved borde verka i denna riktning.

Jag har nu talat om livsmedelskommissionen och livsmedelsproblemet. Jag vill naturligtvis icke dölja, att även när det gäller industrien, det borde ha kunnat göras en hel del utöver det som gjorts. Å andra sidan vill jag också bestämt påstå, att det möter mycket stora svårigheter därvidlag, särskilt när det faktiskt är så att industrien för länge sedan nått toppunkten med sina priser och när priset på industrivarorna är på nedgående. Men i alla fall synes det, att inte allt är gjort, som kan göras till reglerande av priserna inom t. ex. beklädnadsbranschen, och vidare är det särskilt på ett område, som det synes mig, att det borde kunna göras väsentligt mer, än som gjorts, nämligen när det gäller framskaffandet av billigare tvättmedel, för reglering av tvättmedelsmarknaden, så att folk kan få såpa och tvål, om inte i tillräcklig mängd — ty det går väl inte på grund av bristen på fettämnen — så åtminstone så, att det, som kan skaffas fram, fås till rimliga priser.

Det har lagts på riksdagens bord en proposition, vari kräves

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

anslag för genomförande av en i viss mån ny åklagarinstitution, d. v. s. det åsyftas en förbättring av åklagarväsendet. Ja, detta är alldeles säkert en utav de viktigaste åtgärder vi kunna vidtaga, men när vi nu kräva att få ett kraftigare och effektivare åklagarväsende, måste vi samtidigt också kräva ett förnuftigare åklagarväsende, än det nuvarande på många håll hittills visat sig ha varit. Vi ha en erfarenhet på detta område i vårt land, som är ganska pinsam. Jag vet inte, om man gjort den erfarenheten i andra länder, men skall man döma efter skildringar från Danmark, har man där i viss mån gjort en annan erfarenhet. Den erfarenhet, vi gjort, är nämligen, att åklagarna i vårt land ha så fasligt lätt för att sila mygg och svälja kameler, som man brukar säga. De ta den lilla tjuven och hänga honom men låta den stora gå fri.

Jag hörde en skildring för några dagar sedan, som är mycket belysande, nämligen att en länsman delgivit en bonde stämning, därför att denne rostat litet råg för att lägga i sitt kaffe. Visserligen är det förbud på att rosta råg, men man har väl i alla fall ändå inte tänkt sig, att kristidsförordningarna skulle tillämpas på ett så barockt sätt. Då man samtidigt vet, att jobbarlager av industriartiklar och viktiga livsmedelsartiklar ligga litet här och var och ingenting effektivt göres för att få dem ut i marknaden och för att få dessa jobbare fast, måste man säga sig, att man ägnar sig åt det lilla för mycket, under det att man icke har gripit in, när det gäller det stora, i den utsträckning man haft rätt att kräva. Jag vill sålunda bestämt understryka nödvändigheten av och kravet på att åklagarna i vårt land tillhållas och åläggas att göra det yttersta de kunna och att de i första hand och främst böra rikta sig mot de stora jobbarna, emot dem, som äro de värsta vampyrerna inom samhället. Det förefaller mig, att regeringen genom ett uttalande från sin sida till åklagarna skulle kunna stimulera dem i den riktningen.

För övrigt vill jag säga, att det är beklagligt i vissa fall med de domar, som fällas i vårt land. Nu är det ju så, att man icke får kvälja dom, men om man inte nämner enskilda domare vid namn, får man väl tala om domarväsendet i allmänhet, åtminstone från riksdagens talartribun. Man har den känslan på många håll, att domstolarna i vårt land i regel äro alldeles för slappa, när det gäller att tillämpa kristidsförordningarna. När man läser våra kristidsförordningar, ta de sig i regel mycket bra ut, och de sluta vanligen med att tala om böter på 10,000 kr. och fängelse, men när man sedan läser referaten i tidningspressen om domstolarnas behandling av kristidsförseelserna, finner man att böterna i regel stanna vid en 25 å 50 eller i svåraste fall något 100-tal kronor, det är mycket sällan det gäller hundralappar eller större belopp, och de större bötesbeloppen förekomma nog inte annat, än där kontraktsbrott föreligger, då industrikommissionen t. ex. har kontrakt med leverantörer som bryta kontrakten. Då först klämmer man till med dessa stora bötesbelopp. Men även om det gäller synnerligen allvarliga förseelser mot kristidsförordningarna, ser man i allmänhet mycket sällan, att domsto-

larna klämma till med större bötesbelopp. Jag vet nu inte riktigt, vad man skall göra härvidlag, men jag vill framföra till regeringens övervägande, om man inte till nästkommande lagtima riksdag kan tänka sig ett omarbetande av kristidslagstiftningen så, att man får in strängare straffsatser, så att man till exempel kan få in straffarbete som straff för svårare brott mot kristidsförordningarna och som ovillkorligt straff vid andra resan. Det förefaller mig, att om man finge in en sådan bestämmelse, skulle inte domarna kunna krypa förbi den, och det förefaller, att det vore synnerligen hälsoamt, om en del av dessa större eller mindre jobbare, som vi ha, finge komma in på våra straffanstalter ett tag och där äta kronans mat. Jag vet mycket väl, att våra straffanstalter äro överbelagda med fångar för närvarande och att brottsligheten för närvarande är stor i vårt land, men så mycket är säkert, att många sitta nu i våra fångelser för mycket mindre förseelser och brott än de gjort sig skyldiga till, som ha förbrutit sig mot kristidsförordningarna och som därför borde sitta där. Jag har velat göra detta påpekande under uttalande av den livliga förhoppningen, att regeringen måtte taga denna sak under allvarligt övervägande.

Jag har nu framfört en hel del krav. Till sist skall jag be att få framföra några synpunkter på själva organisationen utav dem, som skola förvalta livsmedelsförhållandena i vårt land. Det är inte utan, att man har gjort sig den frågan, varpå det kan bero, att vissa ärenden behandlas så långsamt inom folkhushållningskommissionen. Man har sedan halvår, ja, sedan årtal tillbaka hört talas om frågor, som stått på dagordningen och som man hoppats det skulle bli något resultat i. Man vet inte riktigt på vad detta dröjsmål beror, men det är inte utan, att den känslan uppstått, att folkhushållningskommissionen möjligen icke besitter de arbetskrafter, som vore nödvändiga, eller den koncentration, som vore nödvändig för fattande av hastiga och klara beslut. Jag är inte så väl inne i folkhushållningskommissionens organisation, men det förefaller mig, att man genom en koncentration av ledningen och genom tillförande av friska krafter skulle kunna få folkhushållningskommissionen mera arbetsduglig. Det är ju regeringen, som i första hand skall undersöka vad som i det fallet bör göras, och när man nu vid detta tillfälle kunnat komma till tals med regeringen i livsmedelsfrågan, har jag icke kunnat uraktlåta att peka på även den synpunkten. När det är brist och nöd i landet, när folket svälter, går det inte an, att man ligger på ärendena i månader, utan de åtgärder, som skola vidtagas, måste vidtagas snart. Så snart man inom en kommission eller inom regeringen är på det klara med, att det måste vidtagas en förändring, måste den genomföras fortast möjligt, och kan man genom en omorganisation och genom en koncentrerings eller genom tillförande av friskare arbetskrafter till folkhushållningskommissionen få denna att verka i denna riktning kraftigare, än som skett hittills, tror jag det skulle vara till stor bättnad för vårt land och vårt folk.

Detta var i korthet några synpunkter, som jag tillåtit mig fram-

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 3. 3

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

föra i denna livsmedelsdebatt. Jag har icke velat gå djupare in på de frågor jag här behandlat, därför att jag icke vill trötta kammarens ledamöter.

Jag ber till sist att få i sammanträngd och koncentrerad form anföra de krav, som jag förut här har motiverat, och vill meddela, att dessa krav äro den socialdemokratiska partigruppens uppfattning om vad som kan och måste göras fortast möjligt, för att därigenom, så långt möjligt är, lätta trycket på livsmedelsområdet.

Våra krav äro sålunda följande:

1. Reglering av förbrukningen av mjölk och mjölkprodukter samt kött på grundval av leveranspliktsystem.

2. Vidtagande av beslag å befintliga varor i samband med genomförande av ransoning samt konsekvent tillämpning av tvångsuttagning i de fall varor måste tillföras den allmänna konsumtionen och leveransplikt ej kan tillämpas.

3. Skärpta åtgärder för tillförsel till konsumtionsarterna av fläsk och fett.

4. Rationellt och enhetligt system i statens prispolitik.

5. Hänsynstagande vid ransoningen till det större behovet i städer och industrisamhällen bl. a. genom extra tilldelning av socker, kaffe, kakao, ost eller andra tillgängliga varor.

6. Ökade statsbidrag för dyrtidshjälp inom kommunerna.

7. Införande av köttlösa dagar å restaurangerna samt förbud mot att å desamma servera smörgåsbord och mera än tre rätter mat till varje måltid, därav högst en köttträtt.

8. Slopande av principen att livsmedelsmyndigheterna få rätt att betala en vara med högre pris än det för den allmänna marknaden gällande maximipriset.

9. Verksam nedsättning av bränslepriserna.

10. Prisreglering och statsbeslag å viktigare beklädnadsartiklar samt tvål, såpa och andra tvättmedel.

11. Effektivast möjliga övervakande av kristidslagarna och skärpning av straffsatserna, varvid straffarbete bör tillämpas vid förnyade grövre brott.

12. Omorganisation av folkhushållningskommissionen och minskning av antalet ledamöter i densamma i syfte att vinna större koncentration och enhetlighet i kommissionernas arbete och snabbare beslut.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Jag ber först att få uttala min komplimang för den uppenbarligen starkt konstnärliga begåvning, av vilken regeringens ledamöter äro i besittning. Vid en föregående remissdebatt, i lördags, presterade finansministern en mörkmålning av det ekonomiska läget. I dag har regeringens chef, herr statsministern, presterat en ljus målning av läget i fråga om livsmedlen. Det fanns visserligen däri betydande svarta färgfläckar men statsministerns kända oratoriska målarpena förde huvudsakligen de ljusa färgerna, och han försummade inte ens en sådan väcker

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

ljus färgfläck som att visa på julgröten till instundande jul. Jag tillåter mig, för att åvågabringa en för Sveriges småfolk just nu något mera förståelig tavla, att äfven inblanda några mörka inslag i den, som jag nämnde, ljusa målningen.

Hurudant är i sjäva verket det faktiska läget? När den Hammarskjöldska ministären föll, så kändes det, som om en mara hade lyftats från Sveriges folk. Vi väntade alla, särskilt de djupa, fattiga folklagren, med stora förhoppningar på verkan av regeringsskiftet. Man trodde, att man skulle erhålla mera mat, mera nödvändighetsvaror, billigare och därjämte bättre ransonerade, jämnare fördelade. Äro i delta nu förhoppningarna verkligen infriade? Vi måste nästan på varje punkt säga nej och ett synnerligen bestämt nej. Är bristen på livsmedel och nödvändighetsvaror mindre? Den är nästan genomgående större. Bristen på smör, mjölk, kött, ost o. s. v. är större än förut. Äro nödvändighetsvarorna jämnare fördelade? Vi veta allesammans, att många varor ligga utanför ransoneringen, och av de ransonerade varorna gå stora kvantiteter vid sidan av den statliga ransoneringen på smygvägar och irrationella vägar. Äro varorna billigare? Vi veta alla, att svaret är nej. Mjöl, smör, kött o. s. v., skodon och kläder och andra nödvändighetsvaror äro väsentligt dyrare än förut. De breda och fattiga svenska folklagren kunna alldeles givet icke godkänna statsministerns ljusmålning. De känna idel besvikenhet och tycka, att mörker vilar över den väg de nu vandra, för visso med de ljusstrålar, som den annalkande freden sänder ut. Men i alla fall är vägen för närvarande synnerligen mörk. Det är icke utan att många rent av föreställa sig förhållandena under den berömda Hammarskjöldska regimen, den s. k. svältregimen, som ett himmelrike i förhållande till det Gehenna, där Sveriges folk i denna stund befinner sig. Och funnes icke den rent av underbara lojalitet, som Sveriges arbetare hysa till sin regering, så hade de för visso för länge sedan räckt silkessnöret icke till en utan till åtskilliga av regeringens ledamöter.

Nu tog sig ju herr statsministern före att i sitt anförande göra en liten jämförelse med förhållandena i Sveriges grannländer, Norge och Danmark. Det var ju under valstriden i höstas ett synnerligen gouterat nöje från den dåtida oppositionens sida, d. v. s. från de nuvarande regeringspartiernas sida, att göra en rundmålning av läget i Skandinavien och sedan visa, att Sverige är väsentligt sämre ställt än Norge. Jag skulle kunna följa denna metod med de inslag, som herr statsministern gjorde i början av sitt anförande. Men jag överlämnar denna sak åt en av mina partikamrater, som sedan kommer att vederbörligen justifiera statsministerns målning på den punkten. Men i stället för att ställa bakgrunden Norge och Danmark gentemot Sverige, så skall jag ställa en annan bakgrund. Jag skall ställa bakgrunden Hammarskjöld, och jag kan väl icke taga någon bättre bakgrund för att låta den nuvarande regeringens förträfflighet framkomma med vederbörlig och stark relief.

Nå, hur är det. Om vi se på frågan om priserna, så kunna vi konstatera en väsentligt skarpare prisstegring, en oerhörd stegring un-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

der den korta tid av ungefär ett år, som den Edénska ministären suttit, i förhållande till det sista året av den Hammarskjöldska regeringsperioden. Jag tager siffrorna ur socialstyrelsens rapporter, och jag vill därför hoppas, att de äro tämligen vederhäftiga. Det gäller en belysning av prisstegringen från augusti 1916 till augusti 1917, d. v. s. högerregimens sista år, i jämförelse med stegringen från augusti i fjol och fram till augusti detta år. Då se vi i fråga om nötkött, att priset minskade med 8 % från augusti 1916 till samma period 1917 och ökade med 227 % från augusti 1917 till augusti 1918. Gå vi till soppkött, få vi en minskning med 8 1/2 % från augusti 1916 till augusti 1917 och sedan en ökning med 232 % från augusti 1917 till augusti 1918. För gödkalv få vi en minskning med 34 % från 1916 till 1917 och sedan en ökning med 351 % från 1917 till 1918, för spädkalv minskning med 7 % från 1916 till 1917 och sedan ökning med 205 % från 1917 till 1918, ägg ökning med 58 % från 1916 till 1917 och ökning med 116 % från 1917 till 1918, oskummad mjölk ökning med 32 % från 1916 till 1917 och ökning med 52 % från 1917 till 1918, mejerismör ökning med 28 % från 1916 till 1917 och ökning med 44 % från 1917 till 1918, socker ökning med 3 % från 1916 till 1917 och ökning med 39 % från 1917 till 1918. Vad sedan beträffar mjöl och bröd så är ökningen något mindre under den Edénska regeringens första år i förhållande till högerregeringens sista år, men efter augusti månad ha ju, som allmänt känt är och även herr Bernhard Eriksson påpekade, priserna stegrats i en rent av oerhörd omfattning beträffande dessa för småfolket så betydande livsmedel.

Man kan sålunda genom klara och enkla siffror konstatera, att priserna under vänsterregeringen ökats i en väsentlig omfattning i förhållande till prisstegringen det sista året högern satt till makten och styrde eller rättare vanstyrde Sveriges land och rike.

Nu svarar naturligtvis herr Edén — och han gjorde det redan i sitt anförande från ministerbänken — att svårigheterna äro huvudsakligen beroende på det alltjämt varande kriget, och därjämte är det arvssynder, som vi släpa med från den fallna Hammarskjöldska svältregimen. Jag erkänner, att i båda dessa avseenden ligger ett betydande sanningsvärde i vad herr Edén där anförde. Men det går i alla fall icke att säga, att regeringen själv och regeringspartierna äro som oskuldsvita lamm, som vi bråkmakare här släpa fram för att ha som offerdjur för att därmed släcka allmänhetens hämndtörst. Jag vill erinra regeringspartierna om deras oppositionsdagar, hurusom man då gjorde med skärpa gällande, att den regering, som då fanns, hade visserligen icke hela men en betydande del av ansvaret. Jag vill erinra om, hurusom den nuvarande eklestistikministern Rydén i fjol vintras i sitt stora J'accuse-tal mot den Hammarskjöldska ministären gjorde gällande, att den väsentliga skuldbördan för eländet låg icke på kriget såsom sådant utan på den regering som för tillfället styrde i Sverige. Jag erinrar sedan om valkampanjen. Det var detta vapen, som fällde högerregimen. Men om man erkänner detta, så måste man väl säga, att om den regering, som var en högerregering, hade ett betydande ansvar, så bör väl även den regering, som hör till

vänstern, ha ett betydande ansvar ifråga om livsmedelsmarknaden och fördyringen av livsmedel. Det går icke att säga, att en högerregering bär allt ansvar, men en vänsterregering är nästan utesluten från varje ansvar till det elände som finnes.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Nu har man från den socialistiska delen av regeringspartierna tillgripit den metoden att utvälja en av regeringsledamöterna till speciell syndabock. Det är nu jordbruksministern, som man vill offra och slunga i vågorna för att därmed stilla den hotande folkstormen. Jag förstår synnerligen väl, att arbetarnas talesmän inom regeringen eller rättare utanför regeringen under ledning av den hög-socialistiska pressen gärna vill begagna denna metod. Man känner mullret där nere från arbetarvulkanen. Man befarar en eruption och vill i förtid rädda sig på detta billiga sätt. Jag erkänner, att det finns sanning i det, ty beträffande höjningen av mjöl- och brödpriserna liksom på många andra punkter exempelvis underlåtenhet att göra någonting i fråga om köttpriserna, får jag ärligt säga, att jag ser icke i jordbruksministern någon talesman för de fattigare och konsumerande småfolkslagren. Särskilt har Per Albin Hansson, chefen för Socialdemokraten, på ett rent av uppseendeväckande sätt uppsagt jordbruksministern sin tro och lydnad. Jag såg nyligen i en skämttidning en liten vacker bild, där jordbruksministern stegade gatan fram, och sedan stod en man av herr Hanssons utseende med en ryslig mördardolk i handen för att avliva den förbifarande jordbruksministern. Nå, men var och en har sin överman. Den nuvarande redaktören för Socialdemokraten har sin överman i den, som tidningsstämman enhälligt vill ha till hans efterträdare, nämligen herr Branting själv, som grep till pennan och sade, att det behövs icke någon som helst syndabock, det höves oss icke att offra någon i detta fall. Nå, väljer man nu herr Brantings väg och icke tager *en* syndabock, då finns endast en annan väg, och det är att göra *hela* regeringen eller dess socialistiska ledamöter till syndabockar för vad som skett i dessa frågor. När nu de hög-socialistiska männen gingo in i ministären, så var det väl ändå för att bevaka småfolkets intressen och föra de fattigas talan. Har man verkligen gjort det, då det gällt att höja mjöl- och brödden, vilken belastning vållat en oerhörd förbittring och en rättmätig sådan inom Sveriges djupa och breda småfolkslager? Jag vill för min del instämma i den hälsning, som kom från en arbetarkommun i Södermanland, nämligen herr Bärge i Katrineholm kommun, där man sade ifrån, att om icke socialisterna i regeringen kunna göra, vad de skola göra för den fattiga befolkningens räddning, nå så gå då i sådant fall; vi kunna icke vara betjänta med att i dessa stora frågor släpas med som hjälptrupper åt en politik, som vad fördyring beträffar står i bestämd motsats mot de fattigas intressen.

Nu ligger naturligtvis en del av ansvaret däri, att regeringen icke har kunnat, som den önskat, få in vederbörliga livsmedel och andra nödvändighetsvaror från andra stater. Det är nog sant, som det har antytts, att orsaken därtill ligger i synden från högerrege-

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.

(Forts.)

ringen. Vi ha ju namnet Luxburg, som nog spelar en betydande roll för att förklara orsaken därtill, att under vänsterregimens första tid det var synnerligen svårt att erhålla någon betydande import utifrån, från ententestaterna. Men då nu avtalet kom och det antligen var klarlagt, så skulle väl ändå importen ögonblickligen komma till stånd, och man skulle erhålla snabbast möjligt alla de livsmedel och andra varor, som voro utlovade enligt det berömda avtalet.

Nu skildrade ju herr statsministern med synnerligen vackra färger det glada budskapet i detta avtal, men jag tillåter mig att även på den punkten i någon mån blanda litet mörkt i det ljusa, då det förefaller åtminstone mig, som om detta avtal icke har kunnat fullföljas på långa vägar i den omfattning, som från början var planerat. Herr statsministern meddelade, att man redan hade fått in i Sverige 142,000 ton varor och att man hade på kölar 95,000 ton, d. v. s. på ett halvt år ungefär hälften av den varumassa, som enligt avtalet skulle införas i Sverige. Nu yttrade herr Edén, att orsaken till denna senfärdighet låg dels i de långa avstånden och dels i vissa andra omständigheter. Men herr Edén nämnde icke det egentliga, bristen på tonnage. nämligen att Sverige icke har tillgång till de nödvändiga båtarna för att på dem införa den spannmål och andra varor, till vilka vi äro berättigade. Men skulden till detta bör väl ändå i betydande grad ligga hos regeringen själv, som band sig att utlämna så väldiga massor av svenska båtar, så att vi icke fick det nödvändiga tonnaget över för att till Sverige införa de varor, som vi enligt avtalet voro tillförsäkrade.

Herr Edén rörde tämligen lättvindligt vid prispolitiken, och det kan man synnerligen väl förstå, ty det är väl ändå den mörkaste sidan av livsmedelsfrågan. Vi ha ju haft denna oerhörda höjning av mjöl- och brödpriserna, och jag instämmer i det fallet helt och fullt med vad som yttrades från den föregående talarens, nämligen herr Bernhard Erikssons, sida. Herr Edén yttrade, att riksdagen hade fattat beslut om höjning av spannmålspriserna och att denna höjning av mjöl- och brödpriserna vore endast en naturlig konsekvens av den föregående höjningen av spannmålspriserna. Ja, det är förvisso sant, men då riksdagen fattade sitt beslut, var det emellertid på hemställan av regeringen, det var under regeringens egen pressning, och det var i ovetskap om att man skulle få prisen höjda på mjöl och brödföda i den väldiga omfattning, som verkligen kom till stånd. Hade riksdagen redan vid beslutets fattande varit fullt underkunnig om den väldiga höjning, som skulle bli en nödvändig, kan man vara tämligen förvissad om att riksdagen icke sagt ja; den hade säkerligen sagt nej, och i varje fall hade arbetarnas talesmän funnit sig böra resa ett förbittrat motstånd gentemot de då planerade stora höjningarna av spannmålsprisen. Nu sade herr Edén vidare, att man måste öka priserna; man kunde icke bära de betydande anslag för prisregleringar, som skulle nödvändiggöras av bibehållna mjölpriser. Är detta rätt — jag tror icke helt, att det är det — men om det verkligen är rätt, då vill

jag hemställa till regeringen: när den visste, att urtiman skulle komma så nära på, varför icke skjuta frågan till urtima riksdagen och låta den riksdag döma, som beslutat om föregående priser, vilket beslut nu fått sådana konsekvenser, som den själv då icke fattade? Varför icke låta riksdagen bestämma eller åtminstone yttra sig om denna fråga för att få beskad om hur den tycker och tänker?

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Jag kan i fråga om vad som bör göras för framtiden å mitt partis vägnar i det väsentliga instämma i de rent positiva krav, som kommo från herr Bernhard Erikssons sida, men jag vill särskilt understryka nödvändigheten att åstadkomma ordentliga anslag för prisregleringar för lindring av den väldiga fördyring av mjölken, smöret, köttet och brödfödan, som varit den sämsta sidan av regeringens livsmedelspolitik. Denna oerhörda fördyring av fattigmans livsmedel frambringar med nödvändighet kravet på betydande anslag. Vi vänstersocialister framföra detta krav på nedsättning av livsmedelsprisen, antingen generellt och speciellt, för de fattiga folklager, som befinna sig under en viss fixerad maximigräns i fråga om årlig inkomst. Vi vidhålla detta krav trots statsministerns nej, trots finansministerns mörkmålning av det finansiella läget och trots de högljudda skrattsalvor, som vid föregående remissdebatt riktades mot herr Lindqvist i Kosta, som den gången djärvdes komma med ungefär samma krav, som vänstersocialisterna förut framställt. Detta krav är så mycket mera befogat, om man gör en jämförelse med de danska förhållandena. I Danmark skall enligt ett nyligen framlagt förslag smörpriset för konsumenterna vara 3 kr. 20 öre, under det att mejerierna erhålla 5 kr. 30 öre, och mjölkpriset är för konsumenterna bestämt till 28 öre för oskummad och 10 öre för skummad mjölk, medan producenterna erhålla 32 och 12 öre. I dessa fall, då det ändå gäller ofantligt låga priser i jämförelse med de svenska, träder danska staten hjälpende emellan. När det är fallet i Danmark, alltså med väsentligt mindre priser, varför skulle icke den svenska regeringen med ändå större fog, då det gäller dessa oerhörda prisstegringar, träda emellan genom att kräva av riksdagen betydande anslag i samma prisreglerande syfte? Nu kommer den stående invändningen från kapitalistisk sida om att vi orka icke, hava icke de ekonomiska möjligheterna. Näringsarnas talesman på huvudstadsbänken, nämligen herr Nylander, förde vid föregående remissdebatt talan för det hotade svenska kapitalet och varnade i bevekande ordalag för att slakta den höna, som värpte de trevliga guldäggen. Vore alla våra svenska hederliga bondhönor lika produktiva som den hönan, då tror jag, att äggfrågan skulle lösas av sig själv. Den höna, som herr Nylander förde talan för, har värpt bastanta guldägg i form av väldiga gratisaktieutdelningar, i form av oerhört ökade förmögenheter och oerhört ökade inkomster årligen för vissa av de svenska medborgarkategorierna. Om den Nylanderska hönan icke skulle vilja värpa ägg frivilligt, tror jag ändå, att vi kunna tvinga densamma att göra det, om man blott klämmer henne något kraftigare.

Jag vill i detta fall återupprepa den tanke, som min kamrat på

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Norrlandsbänken, herr Hage, hade tillfälle att framföra vid föregående remissdebatt. Vi yttrade för vår del, att man skulle taga upp ordentliga lån och slå in på den ökade beskattningens väg, och herr Hage påvisade den vägen, att man skulle kunna tillgripa tvångslån, ifall vederbörande icke frivilligt lämnade det nödiga kapitalet. Herr Hage blev grundligt uthånad. Dagens Nyheter yttrade, att herr Hage var ensam om att förfäktat en sådan galen tankegång, och ett annat regeringsorgan, nämligen Aftontidningen, förkunnade, att vi vore synnerligen glada över att icke hava herr Hage som finansminister. Jag vill framställa den vädjan till regeringspressen, att den något i förväg inhämtar sin egen regeringsmeddelande om dess verkliga intentioner för att icke omedelbart bli beslagen med falska uppgifter. Nu kom dagen efteråt meddelande i tidningarna om att regeringen själv hade föreslagit tvångslånevägen, tvångslån ifrån banker och vissa försäkringsbolag o. s. v. Den tankegång, som, då den kom från herr Hage, ansågs vara höjden av galenskap, har sålunda i princip erkänts av regeringen själv. Det gäller blott att fullfölja denna enligt min och mångas mening synnerligen sunda tankegång.

Jag vill hänvisa till ett annat neutralt land, nämligen Holland, där man under åren 1914—1918 upptagit icke mindre än 4 stora lån på sammanlagt 1,025 miljoner floriner, d. v. s. ungefär 1,500 miljoner svenska kronor. Med vart och ett av dessa fyra lån har den holländska regeringen kombinerat tvångsförfarande. Den har exempelvis i fråga om det sista lånet på 500 miljoner floriner bestämt, att om icke 400 miljoner vore tecknade frivilligt inom viss tid, skulle ett lån uttagas som tvångslån och löpa med 1½ procent lägre ränta än ursprungligen var bestämt. Detta tvångslån skulle tagas av alla fysiska personer, som hade över 75,000 floriners förmögenhet, och därjämte av de stora grupperna av juridiska personligheter. Genom trycket av detta damoklessvärd, som i form av tvångslån med lägre ränta hängde över det holländska kapitalet, blev varje lån betydligt övertecknat. När detta kan hända i Holland under liberal regim, varför kan icke detsamma ske i Sverige under en liberal-socialistisk sådan?

Jag vill vidare komplettera något vad herr Edén, och även herr Bernhard Eriksson, yttrade angående kommissionsväsendet. Jag instämmer helt och fullt i de ord, som föllo från statsministerns sida, om att kommissionerna äro nödvändiga, och att det är en samhällsförbrytande gärning att, som man gör från vissa håll, påyrka kommissionernas fullständiga slopande. Men vad man kan kräva av statsmakterna är, att de hålla tummen på denna hundrahövdade hydra, denna stat i staten, som växer fram med oerhörd maktbefogenhet över alla de svenska medborgarna, av vilken kategori det vara må. Vi måste väl ändå erkänna, att det är en skandal, när riksdagen, den penningbeviljande myndigheten, i realiteten har nästan noll och intet att säga, då det gäller bestämmanderätten över dessa kommissioner, vilkas hela verksamhet ändå är en synnerligen betydande beskattning av alla svenska medborgare. Man måste

därjämte säga, att det är skandal, att dessa väldiga företag, Sveriges största ekonomiska företag, icke skola vara underkastade samma bestämmelser i fråga om redovisning och bokföring som varje litet småföretag. Om man där icke på viss bestämd tid har sina böcker klara, kan det vålla svårt juridiskt ansvar, men för dessa väldiga institutioner, dessa hundramiljonersföretag gälla icke vanliga regler, utan de suspendera de för övriga gällande svenska rättsreglerna. Det är vidare en skandal enligt min mening, att dessa kommissioner icke dagligen och stundligen äro underkastade en permanent kontroll, som luftar ut all den gamla byråkratiska surdegen. Jag pekar på den berömda sillaffären, där man tog hem tusentals tunnor gammal norsk sill, och på de potatis- och spannmålsförråd, som måhända hålla på att brinna upp på många av de ställen, där de äro lagrade.

Jag tillät mig för ungefär två år sedan att i Politiken framkasta den tanken, att man skulle kunna skapa en kontrollinstitution, en kontrollnämnd, som hade en permanent kontrollrätt över samtliga olika svenska kommissionsföretag. Jag hade tänkt mig denna institution av ungefär samma läggning som civilkommissionen i förhållande till militära institutioner; den skulle kunna upptaga klagomål, anställa undersökningar, föreslå direktiv, föreslå vidtagande av förenklingar och alltså över huvud taget på varje punkt kunna ingripa reglerande och rättande beträffande de olika kommissionerna. Nu ser jag till min glädje, att folkhushållningskommissionen själv har instämt i ungefär samma tankegång. Den har mognat, och kommissionen själv föreslår tillsättande av en dylik permanent kontrollnämnd med starka och praktiska karlar i, som skulle kunna utöva vederbörlig kontrollmyndighet. Jag vill till herr jordbruksministern, som väl förmodligen vilar på hanen, som förmodligen ligger på denna fråga, ställa en bestämd vädjan att taga upp denna tanke. Får man densamma genomförd, kan man för det första få sanningen i dagen, då det gäller varje klagomål; man kan få nödiga förenklingar, och man kan återställa det förtroende, som i denna stund är grundligt borttaget från hela den svenska allmänhetens sida.

Sedan skall jag be att något få komplettera vad herr Bernhard Eriksson nämnde i fråga om jobberi och brott mot alla de nu existerande livsmedelslagarna. Visserligen flödade jobberiet över alla gränser under högerregimen, men nu har det brutit alla dammar och flödar förödande fram över den svenska folkmoralen, om man över huvud taget kan säga, att Sverige i denna stund är i besittning av någon som helst folkmoral. Det finns visserligen flera lagar på papperet, men i realiteten är det icke en på hundra svenska medborgare, som lyder dessa lagar, och icke en på tusen av dem som bryta mot desamma, som bliva fångade av lagens arm och vederbörligen införpassade. När ockerlagen kom till stånd, så ansåg den dåvarande justitieministern, att blotta tillvaron av densamma skulle vara ett avskräckningsmedel, som skulle hindra många att bryta mot denna lag. Vi se nu, att denna profetia tyvärr icke gått i full-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

bordan. Vi se, att förhållandena äro värre och att det nu gäller på fullt allvar att undanröja denna hotande och förgiftande samhällsfara. I fjol våras blev som bekant åtskilliga svenska medborgare inburade, därför att då rådande förhållanden hade drivit dem i kollision med gällande lag. Men hur många av de svenska jobbarna, ockrarna och parasiterna hava kommit i kollision med lagen i sådan omfattning, att de också blivit vederbörligen införpassade? I Danmark, där man har institutionen Torup, har man hört talas om, huru stora jobbare även i den främsta samhällsställningen blivit tagna vid örat och fått den bestraffning, som samhället kräver. Men här i Sverige ha vi icke hört talas därom. Det är blott några små jobbare som blivit infångade, men de stora ha i vanliga fall fått löpa och kommit helskinnade undan.

Nu har det föreslagits en ny ockerpolisinstitution. Jag vill för min del bekänna, att jag ställer mig synnerligen skeptisk till densamma, men icke därför att icke nya maktmedel äro nödvändiga. Jag erkänner till en början, att det är sant, att den nuvarande allmänna polisen icke kan fylla sin uppgift, helt enkelt därför att fjärdingsmännen och länsmännen i vanliga fall hänga samman som ler och långhalm med dem, som de skola kontrollera, äro beroende av dem och kunna därför icke övervaka ordningen så, som av nöden kräves. Vidare är det även sant, att livsmedelsfiskaler och inspektörer icke kunna räcka till. De skola huvudsakligen övervaka leveranser, men maximiprislagen och ockerlagen ha i allmänhet icke blivit övervakade av dessa sistnämnda institutioner. Det behövs alltså mera kraft i kampen mot jobberiet, men denna nya organisation, som skulle ställas under egen särskild överledning, vill jag uttala min bestämda misstänksamhet gentemot. Om denna nu kommer till stånd, så skulle kampen mot jobberiet föras, för det första av den allmänna polisen, och den har sin ledning, och för det andra av livsmedelsfiskaler och inspektörer, och de ha sin speciella överledning här nere, och för det tredje av den nya extra polisinstitution, som också skulle ha sin speciella överledning förlagd här i Sveriges huvudstad. Då det därjämte finnes en särskild fiskalsinstitution inom industrikommissionen och en inom handelskommissionen, blir det, synes det mig, en fullständig villervalla och icke reda på någon enda punkt, då det gäller att åstadkomma en verklig enhet och kraftkoncentration i kampen mot prisocket och jobberiet. Jag tillåter mig därför att i denna fråga hemställa till dem, som ha makt att här avgöra eller att föreslå vederbörliga ändringar: vore det icke skäl att skapa en enda från de andra fristående organisation och giva densamma polismans makt och myndighet, giva den ungefär samma makt som institutionen Torup har i Danmark? Vore det icke skäl att utöka dess personal och taga självständiga, oberoende, intresserade personer från småfolkens egna leder, som kunde övervaka, att det blir ordning och att lagarna verkligen följas.

Jag vill till sist säga, att nu har ju regeringen för sin del beslutat, att denna riksdag icke skall vara någon beslutande, någon verklig bestämmande dyrtidsriksdag. Vi vände oss i en deputation

till herr statsministerna med denna hemställan: lägg fram förslag, så att riksdagen verkligen kan besluta, ty folket därute i bygderna vill icke hava prat utan verkliga handlingar, vill från den riksdag, som nu sammanträder, hava verkliga grundläggande, positiva beslut, som skola kunna lindra den dyrtidsbörda, som vilar på de fattiga svenska folklagren. Herr statsministern sade nej till denna deputation. Han har sagt nej även från regeringsbanken i dag. Man har alltså efter denna föreläsning om frågans läge endast rätt att tala mer eller mindre vackert under en eller två dagar med åtföljande nattplena, men för Sveriges folk har ändå detta arrangemang liten hjälp att erbjuda i det nu rådande nödläget. När nu regeringen icke anser sig ha någon skyldighet att inhämta riksdagens beslut, att få dess medverkan annat än i form av råd, som kunna följas eller icke följas, så ligger det så mycket mera makt på att regeringen på varje punkt gör allt vad som kan göras, att regeringen icke underlåter någonting för att minska dyrtidens börda, som vilar över det fattiga folket. Jag vill rikta den bestämda vädjan till ministären, då den ställer sig på sina egna ben utan att anlita riksdagens medverkan, att, då ställningen är sådan, att förtvivlan är så mörk och djup där nere och stämningen så dyster, ni måtte göra vad som med mänskliga krafter kan göras för att under kommande tider lindra det elände som råder, speciellt inom huvudstadens, de stora städernas och de stora industrisamhällenas fattiga befolkning. Visserligen är det sant, att en sådan man som Per Albin Hansson, som nu är ledamot av riksdagen, icke kan som i fjol våras från riksdagshuset trappa framföra sitt berömda tal med den skarpa fordran av regeringen på omedelbara åtgärder för att lindra dyrtidsbördan. Men om han är förhindrad, så finnes i alla fall samma stämning som i fjol våras, och jag djärves säga, att hur lojal man än ställer sig mot regeringen, så råder det dock i de djupa leden ett starkt missnöje, som förvisso är långt mera befogat nu än i fjol. Jag vill därför säga, att om regeringen vill undvika en fullständig katastrof, så bör den göra, vad som i mänsklig förmåga står att göra i den riktning vi anvisat.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Herr vice talmannen, som under herr Vennerströms anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Lindman, som yttrade: Herr vice talman! Ja vill instämma i det uttalandet, att man får vara tacksam för att den redogörelse, som i dag lämnats från regeringsbanken, verkligen kommit oss till del. Det har länge känts som ett önskemål att få fram klara uppgifter, särskilt rörande importen och därmed sammanhängande förhållanden. Endast genom att man får fram dylika uppgifter, blir det möjligt för oss alla här och för vem som helst i landet att kunna bedöma, hurudan ställningen i själva verket är och vad vi för framtiden ha att rätta oss efter. Det vore önskvärt, om dylika redogörelser, även om riksdagen icke är samlad, skulle kunna lämnas på ett eller annat sätt, ty det borde ju icke vara

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

alldeles nödvändigt, att riksdagen vore samlad, för att dylika uppgifter skola komma oss till handa. Det blir nu genom denna redogörelse möjligt att anställa en jämförelse mellan förhållandena vid detta tillfälle och vid föregående tillfälle. Man har ju med ledning av dessa uppgifter över importen anställa en jämförelse mellan förhållandena nu och i fjol.

Herr statsministern har i sin redogörelse starkt framhållit, vilka stora insatser den nuvarande regeringen gjort på detta område och snart sagt, tror jag man kan säga, uttalat sig så, att allt som gjorts är tack vare regeringen och trots vad som varit före den. De toner, som kommit från regeringsbanken vid detta tillfälle synas mig emellertid vara ganska olika mot dem, som anslogos för något mer än ett år sedan, då allting för den nuvarande regeringens ledamöter stod som ett vackert rosenskimmer, hur härligt allt skulle bli, om blott de finge taga hand om saken. Men det var icke samma starka tillförsikt, som gjorde sig gällande i redogörelsen i dag. Jag skulle icke, herr vice talman, hava tillåtit mig att göra ett uttalande av denna beskaffenhet, om jag icke blivit direkt uppkallad därtill av det sätt att framställa saken, som förekom i yttrandet från regeringsbanken.

Herr statsministern meddelade, att han icke skulle upptaga spörsmålet, i vad mån svårigheterna berodde på en tidigare handelspolitik. Det bli ju möjligt för oss att genom dessa siffror åtminstone i någon mån kunna bedöma, hur det förhåller sig med den saken. Jag vill blott säga, att ehuru det är rätt svårt att hinna följa med siffror, som uppläsas på detta sätt, det dock framgår ganska tydligt av de senaste statistiska siffror, som finnas tillgängliga, nämligen för september månad, att importen av brödsäd och mjöl från 1 januari till och med sista september var betydligt större i fjol, än vad den varit i år.

För övrigt skall jag icke i detta sammanhang gå närmare in på importen och ej heller på handelsavtalet över huvud taget, då statsministern i den redogörelse, som lämnats, endast tagit hänsyn till den del av detsamma, som rör importen, och således alla övriga frågor och alla olägenheter, som följa av detsamma, här givetvis undandraga sig ett uttalande från min sida.

Vad som är glädjande att kunna säga — och det vill jag be-
gagna tillfället att säga, då det fyller alla med tillfredsställelse —
är, att det handelsytbyte, som ägt rum med våra båda skandinaviska grannländer, synes gå så bra, och att sålunda det arbete på detta område, som inleddes i mars 1917, synes ha burit så goda frukter. Särskilt tror jag man kan säga, utan att uttala något orättvist omdöme, att vi få vara synnerligen tacksamma mot vårt grannland Danmark för den hjälp, det har lämnat oss på livsmedelsområdet.

Nu borde utsikterna i år, när man tänker på skördeförhållandena här hemma och när man tänker på de utsikter, som, enligt vad vi nyss försport, finnas beträffande importen av förnödenheter, vara ganska ljusa i det hela taget, eller man skulle ju kunna tänka sig,

att de borde vara det. I fjol laborerade landet med en skörd av brödsäd, som uppgick till 544,000 ton. Det var den sämsta skörd, som funnits sedan år 1868. I år beräknas skörden, enligt den uppgift, som jag sett till 930,000 ton. Det är möjligt, att herr statsministern här nämnde en annan siffra, som var något högre, men jag uppfattade den icke. Jag fäster mig således vid dessa 930,000, som beräknas i år. Det är alltså, mina herrar, en ökning från fjolåret utav den skörd, som väntar oss av brödsäd av nära 400,000 ton. Man skulle ju således kunna tänka sig, att, även om frukterna av handelsavtalet, vad beträffar brödsädesimporten, ännu äro långt ifrån lysande och att de huvudsakligen inskränka sig till förhoppningar, det likväl, tack vare denna mycket goda skörd skall kunna bli ganska gynnsamt ställt i vårt land.

Beträffande fodermedel ställer det sig väsentligen annoriunda, såsom vi också fingo en redogörelse för här, och tyvärr synes det, som om importen av en sådan viktig vara som oljekakor skulle helt och hållet reduceras till ett minimum.

Nu har man vid uttagandet av brödsäd från landets jordbrukare beräknat att uttaga 1,080,000 ton rågvärde. Räkna man härifrån den skörd, som finnes av brödsäd och som beräknas till omkring 930,000 ton uppkommer en skillnad av 150,000 ton, vilket sålunda är den kvantitet i rågvärde räknat, som skall uttagas av fodersäd och av hö för att fylla ut kvantiteten till 1,080,000 ton. Denna skillnad skall användas i den mån den icke, beträffande säden, kan användas direkt till brödföda för att tillbyta sig brödsäd, som icke uttages genom leveransplikten av sådana jordbrukare, vilka ha ett överskott, sedan de fullgjort sin leveransplikt. Nu är det, herr vice talman, omöjligt, och det skulle vara fullkomligt orätt av mig att upptaga kammarens tid med att genomgå en mängd av de olika spörsmål, som här tränga sig fram till ett bedömande. Och om vilka man gärna skulle vilja begagna tillfället att göra ett uttalande. Men det är ju omöjligt att kunna lägga ett sådant anförande som detta så brett och så vidlyftigt, som man t. ex. har rätt att göra från ministerbanken. Jag måste därför inskränka mig till att göra några få anmärkningar, mågra få uttalanden beträffande sådana saker, som för mig falla särskilt i ögonen och som synas mig vara alldeles särskilt värda ett beaktande. När jag gör detta, gör jag det med full hänsyn tagen till vad som uttalades av hans excellens statsministern för en stund sedan, nämligen att det går icke an att undergräva auktoriteten hos dem, som handhåva våra dyrtidsangelägenheter. Den, som gjorde detta, sade han, skulle taga på sig ett drygt ansvar, men jag gör det med tanke på det yttrande, som han strax därefter fällde, att kritik, som är saklig, mottages med tacksamhet. Det är mot bakgrunden av detta sistnämnda, som mitt anförande får ses, och det är i detta syfte som jag kommer att uttala mig.

Jag går direkt in på ett förhållande, som känns mycket bekymmersamt för jordbrukarna i vårt land, och det är leveransplikten.

Det nya system, som skulle tillämpas i år, hälsades åtminstone från min sida, och jag tror från många, med tillfredsställelse. Man

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

skulle genom detta få sig ålagt att leverera en viss kvantitet, och därefter skulle jordbrukaren få behålla allt, vad han därutöver producerar för sin egen räkning. Han skulle därigenom komma ifrån alla dessa otrevliga saker och svårigheter med tröskningslistor, deklARATIONER och därmed följande obehag av allehanda slag. Detta skulle vara fördelen, jämfört med det system, som tillämpades i fjol, vilket, som vi alla veta, gick enligt den metoden, att man skulle av sin skörd behålla en viss kvantitet, och därefter skulle man lämna ifrån sig allt det andra. Nu tror jag, att man kan våga uttala sig beträffande förhoppningarnas gående i uppfyllelse något starkare, än vad som skedde nyss i herr statsministerns anförande. Han uttalade, att på vissa håll har icke denna leveransplikt slagit väl ut. Jag skulle vilja skärpa det yttrandet rätt väsentligt och säga, att leveransplikten, sådan den blivit i tillämpningen, har kommit stor besvikelse åstad för många och särskilt många mindre jordbrukare. Det har blivit klart för dem, att leveransplikten har tilltagits så högt, att i stora delar av landet högst få kunna fullgöra den och gå i land med densamma. Ja, förhållandena äro på många håll i landet fullkomligt olidliga, det omdömet tror jag icke är för starkt. Det är ingalunda fråga om, mina herrar — det ber jag att få betona för dem av kammarens ledamöter, som icke äro jordbrukare — att på jordbrukarhåll undandraga sig någonting, som rimligtvis bör åläggas jordbrukarna; men det är nödvändigt att, då man har i sin hand ett dylikt starkt medel som leveranspliktens utdömande, det handhaves på ett sådant sätt, att det verkligen drabbar på olika håll och olika individer med rättvisa. Vi ha klart för oss alla, att jordbrukets produkter måste under dessa bekymmersamma och svåra tider fördelas på ett sådant sätt, att de komma landets befolkning i dess helhet till godo, så att denna befolkning kan leva igenom den svåra och besvärliga tiden, men, och jag upprepar det, den leveransplikt, som ådömes, den måste vara rättvis, A och O i allt detta är, att den uttages med rättvisa, men det nuvarande systemet har icke drabbat rättvist.

Det är ju alldeles klart, att jag icke härmed vill säga, att systemet avsiktligt varit orättvist lagt, men det har blivit orättvist, därför att svårigheterna med tillämpningen av detsamma ha varit så stora, att de blivit övermäktiga även för de skickliga och erfarna män, som sitta i folkhushållningskommissionen och ha med dessa saker att göra. Jag vill säga, att det kanske icke har kunnat bli rättvist på det sätt man gått till väga. Nu ser det emellertid ut, som om vid fördelningen de sämre jordbruksbygderna blivit synnerligen illa ställda, och det är särskilt fallet i sådana bygder, som ligga i skogstrakterna och som ligga i morrländska län o. s. v. Detta förekommer även på vissa håll i de sydliga länen. Felet är, enligt mitt förmenande, att man jämnat ut och nivellerat för mycket. Man har tagit hela län och alltför stora områden. Men redan när den tabell kom, som visade, hur mycket af de 1,080,000 ton, som leveransplikten omfattar, skulle uttagas i de olika länen, kunde snart sagt vem som helst se, att den tabellen icke kunde vara riktig. Om man

går igenom siffrorna för de olika länen, står det klart för var och en — och detta gjorde det redan innan ännu något enda klagomål från något håll hunnit inkomma — att så måste vara fallet. Fördelningen mellan länen har ju skett på det sättet, »att jordbruksrådets uppskattningar», såsom folkhushållningskommissionen nu själv uttalar i en artikel i tidningen »Folkhushållningen», »icke gjorts efter fullt enhetliga metoder över hela landet». »Och», heter det vidare, »sannolikt är, att statistiska centralbyråns uppgifter icke heller kunna anses vara fullt jämförbara, olika orter emellan.» Folkhushållningskommissionen har därför tagit ett medeltal mellan jordbruksrådets skördeuppskattning och centralbyråns. Men, mina herrar, det finns väl icke någon jordbrukare här i kammaren, som kan säga, att dessa statistiska uppgifter äro riktiga och användbara för detta ändamål; de äro ordade med ett helt annat syfte för ögonen. Alla de män, som lämnat dem från de olika socknarna, ha för visso, när de lämnat dem under årens lopp, gjort det på ett samvetsgrant och riktigt sätt, men ha naturligtvis aldrig haft någon tanke på, att dessa uppgifter skulle komma att begagnas och läggas till grund för någon fördelning, såsom här skett. Därför kan man, när man ser på dessa statistiska skördeuppgifter, komma till de mest orimliga förhållanden olika orter emellan. Man har naturligtvis försökt, som herr statsministern här uttalade, att anpassa tillämpningen av detta system efter olika områden; men jag upprepar det, man har icke kunnat göra rättvisa med det material, som har funnits. Härtill kommer, att denna uppskattning gjorts vid en tidpunkt, då man icke kunnat överblicka skördeförhållandena. Den gjordes i juli månad, tror jag — i de län jag närmast känner till, till och med i början av juli. Man kände då höskörden, man kunde kanske bedöma råg- och veteskörden, men vad man icke alls kunde bedöma var skörden av vårsäd. Vad som i det fallet sedermera på många håll inträffat genom utomordentligt ogynnsamma väderleksförhållanden, frost och svårigheter, kunde man naturligtvis icke då ta någon hänsyn till. Men jag går i min kritik av detta ett steg längre. Då vill jag uttala, att ett fel begåtts däri, att man icke tagit någon hänsyn till behovsprincipen för de olika jordbrukarna. Den, som t. ex. under denna tid har skött sig, vad jag skulle vilja säga, lojalt, som icke fallit för frestelsen att slakta och sälja sina kreatur till höga pris och som följaktligen icke heller fallit för frestelsen att sälja hö från sin egendom, utan skött sig lojalt och strävat och knogat för att behålla sin kreaturstam och hålla sin animala produktion vid makt, straffas för detta i jämförelse med en annan som förfarit på motsatt sätt.

Där göres t. ex. icke någon skillnad om en jordbrukare har en ko på 2 hektar eller om han har en ko på 4 hektar. Leveransplikten blir i båda fall precis densamma. Men var och en, som utför ett arbete — det må vara i form av jordbruk eller något annat — vill väl ha rätt att bli jämställd med andra, som utföra sitt arbete på samma sätt. Han vill, att rättvisa i det fallet skall skipas, så att det ena arbetet och det ena bemödandet bedömes och ersättes på samma sätt som det andra. Men så har icke skett i detta fall.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Fortis.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Nu är, jag upprepar det, det ingalunda min mening och säkerligen inte heller någon jordbrukares mening, att jordbrukaren skall undandraga sig det, som rätteligen skall åligga honom, men det är nödvändigt att utjämna de orättvisor, som här förefinnas, och därvid går det icke blott att, som jag läst i ett uttalande från folkhushållningskommissionen i tidningen »Folkhushållningen», endast tro, att folk klagat i onödan — ehuru det visserligen också kan finnas sådana fall — och ått de klagomål, som framkomma, huvudsakligen komma från sådana håll, där man alltid sökt undandraga sig, där man haft för låga tröskningsrapporter, där man haft, som det heter, smållfeta hästar i trots av ransoneringsen o. s. v. Det är inte rätt att lägga den synpunkten på saken, att var och en, som klagat, klagat oberättigat och obehogat. De, som bedöma detta i folkhushållningskommissionen måste söka tillägna sig förmågan att utgå från, att det här kan finnas grundade skäl och verkligt grundade skäl för de klagomål, som framkomma, ty, som jag sagt, det finnes här oerhörda orättvisor att rätta till. Jag vill nämna för er, mina herrar, att när man undersöker detta, kommer man till sådana fall som t. ex. att det finnes egendomar, för vilka, om de lämna ifrån sig allt vad som producerats på egendomen utav både brödsäd och fodersäd, detta i alla fall icke räcker till för att fullgöra leveransplikten, utan ett djupt grepp måste göras även i höskörden. Detta gäller om förhållandena i Norrland.

Nu vet jag väl, att det kan invändas mot detta, att en del säd får ju alltid behållas. Men jag vill tillägga, att om så är fallet, får ju den kompenseras med ytterligare leverans av hö från egendomen. Ty det är ju så i detta fall för de norrländska länen, för Värmland, för Kopparbergs län, för Örebro län och Västmanland, att där skall även hö ingå i denna leveransplikt. Till detta kommer att kanske ett fåtal få leverera vad andra inom kommunen ej kunna komma ut med. Då det finns kommuner där endast en bråkdel af jordbrukarne kunna fullgöra leveransplikten inses orimligheten af detta stadgande om det skulle tillämpas.

Hur nu dessa förhållanden verka för små jordbrukare skall jag be att få belysa med ett par korta exempel, som icke äro gripna ur luften utan tagna ur verkligheten. De verka på vissa håll så, att små jordbrukare — således icke jordbrukare i egentlig mening, utan arbetare, som ha ett mindre område jord på $\frac{3}{4}$ eller 1 hektar — ha blivit ådömda att leverera 271 upp till 321 kg. rågvärde, i genomsnitt sålunda kanske 300 kg. rågvärde. På denna lilla jordareal har skörden blivit 100 à 200 kg. blandsäd och 1,000 à 1,100 kg. hö. För en arbetare med detta lilla jordbruk finns inte någon annan utväg, om han skall fullgöra leveransplikten, än att slakta den enda ko han har.

En annan orättvisa i fråga om tillämpningen här har — säkerligen utan att man tänkt så mycket därpå — insmugit sig i och blivit en följd av den instruktion, som folkhushållningskommissionen utfärdade för livsmedelsstyrelserna — den kallas för C. 41 och kom ut i somras — enligt vilken man har förklarat, att vid bedömandet av

individernas leveranser skall man icke ta hänsyn till vissa decimaler av områdets storlek. Nu är det ju alldeles klart, att om en egendom har en så stor areal som 30 hektar eller 50 hektar eller mera, spela decimaler därvidlag ganska underordnad roll, men resultatet har blivit, att den, som har t. ex. 1 hektar jord, och den, som har 1,9 hektar jord, behandlas på samma sätt; med andra ord, dessa 0,9 hektar falla bort vid bedömandet, och dessa båda arealer behandlas lika. Jag undrar, om det finnes någon, som inte skulle vilja ge mig rätt i det, att om det sitter två små jordbrukare bredvid varandra och den ene har 1,9 hektar jord och den andre har 1 hektar och staten kommer och genom sina myndigheter lägger sin hand på dem och förklarar: »Ni skola leverera så och så mycket rågvärde från dessa små egendomar, lika mycket från båda två, så att den, som har 1,9 hektar, inte skall leverera mera än den, som har 1 hektar», jag undrar, om man inte ger mig rätt i, att man inte kan finna någon större rättvisa i ett sådant tillvägagångssätt.

Nu säger folkhushållningskommissionen, att man naturligtvis kan tänka sig vissa åtgärder till undvikande av dylika orättvisor, och de två medel, som folkhushållningskommissionen tänkt sig, äro, att man antingen kan göra en reduktion, sedan man gjort en utredning genom jordbruksområden och då dessa föreslå någonting sådant, eller också kan man återfalla på fjolårssystemet. Det var det system, som statsministern i sitt anförande kallade för »säkerhetsventilen», som man alltid har att falla tillbaka på. Jag vill då säga beträffande denna s. k. säkerhetsventil, att naturligtvis kan den vara en säkerhetsventil, men, mina herrar, den medför ingalunda den fulla rättvisan för den, som blir behandlad efter den metoden i jämförelse med många av dem, som kunnat följa detta års metod och därmed blivit behandlade mycket gynnsammare än han. Det kan hända, att han därigenom blir något bättre behandlad, än han skulle bli efter årets metod, men det är långt ifrån sagt, att han skulle bli rättvist behandlad i alla fall. För övrigt får man inte glömma, att en återgång till detta skulle återföra oss till alla de olägenheter, som voro förenade med fjolårssystemet. Härtill vill jag säga, att när man bedömer fjolårssystemet, får man icke glömma förhållandena i Norrland och därmed jämställda län, i det att nämligen även höet där lagts under ransonering, så att för dessa norrländska län och för de trakter, som ligga närmast söder om Norrland, har föreskrivits, att icke mer än 5 kg. hö få användas vare sig för kreatur eller för hästar. Ja, mina herrar, om ni betänka, vad det innebär att säga till en bonde i Norrland, som har arbete för sin häst, att han inte får använda mer än 5 kg. hö, resten skall han lämna ifrån sig, då förstär var och en, att det är för honom omöjligt helt enkelt att utföra något arbete med en häst, satt på en foderranson, som inte räcker till mer än att nått och jämnt kunna hålla hästen vid liv. Det önskvärda hade naturligtvis varit, om detta hade kunnat göras om, men det lär väl inte låta sig göra.

Jag vill, innan jag lämnar fjolårssystemet och möjligheten av ett återfallande på det, framhålla ytterligare, att när man talar om

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

fjolarssystemet, menar man icke det verkliga fjolarssystemet. Man menar därmed fjolarssystemet i dess huvuddrag, d. v. s. den principen, att lantbrukaren skulle få behålla en viss kvantitet och lämna ifrån sig resten, men det, som han efter årets tillämpning av fjolarssystemet får behålla, är inte detsamma, som han efter fjolårets tillämpning av samma system skulle få behålla. Ty i fjol fick han behålla en viss kvantitet pr hektar av all sin jord och en viss kvantitet pr kreatur, men i år skulle han få behålla en viss kvantitet pr hektar jord, som icke ligger i vall. Jag undrar, om de, som ha bestämt denna tillämpning, ha tänkt på, att man därmed drabbar hårt just dem, som sträva efter att behålla sin kreaturstam. De få behålla mindre, under det återigen de som gjort sig av med sin kreaturstam, få behålla mer.

Vad man här efter min uppfattning har att göra och vad som synes mig vara det enda möjliga att göra är att helt resolut bestämma sig för att göra en reduktion av vissa procent — naturligtvis med förbehåll, att den, som inte heller då kan fullgöra sin leveransplikt, har rätt att återfalla på fjolarssystemet — och i varje fall med en tilldelning av mer än de 250 kg. pr hektar jord, som icke ligger i vall, och vidare med en bättre tilldelning av hö för de norrländska orterna, ty den är omöjlig, sådan den nu är.

Men det finnes också ett annat sätt att gå till väga, som jag skulle vilja rekommendera till övervägande, och det är att nedsätta leveranskraften på fodersäd och hö. Nu är, mina herrar, förhållandet det, att ett kg. rågvärde är likställt med 1,5 kg. havre och 3,5 kg. hö. Är en dylik fördelningsgrund rättvis? Är den icke tilltagen i syfte att försöka tvinga folk att odla säd så mycket som möjligt och att stimulera dem till att göra detta för att ett annat år, då de därigenom skulle få mycket råg, komma från leveransplikten bättre? Är det inte så, att detta drabbar mycket orättvist dem, som utan någon kännedom om detta, ha skött sitt jordbruk med tanke på förhållandena innevarande år? Det blir nu på detta sätt för alla. Även i de trakter, där man inte har mycket råg, blir vederbörande ådömd en sådan leveransplikt. Och märk väl, mina herrar, hur detta stämmer med de pris, som staten själv åsatt på jordens olika produkter. Här är till exempel åsatt ett maximipris på vete och råg av 39 öre — jag talar då inte om de särskilda tilläggen för tröskningspremier och för fullgod spannmål, som det heter — för havre av 30 öre, för hö av 30 öre, allt pr kg. Alltså, ett kg. rågvärde uppskattas av staten själv till 39 öre. Det skall svara, när det gäller leveransplikt, mot 3,5 kg. hö, men 3,5 kg. hö uppskattar staten i värde till 1,05 kr., alltså skall den, som levererar hö, leverera hö till ett av staten bestämt värde av 1,05 kr., för att det skall svara mot värdet på 1 kg. råg, som är 39 öre. När staten satt sina priser, förmodar jag, att staten utgått ifrån, att dessa i och för sig skulle innebära rättvisa och stå i överensstämmelse med produktionskostnaden.

Herr statsministern sade här att »i vad mån generella jämkningar kunna ske, kan inte nu sägas, men jämkningar äro icke uteslutna». Jag vill säga det, att om icke jämkningar och väsentliga

omstöpningar av hela leveransplikten göras i detta fall, så kommer det att medföra en betydande nedslaktning uti stor skala av vår kreaturstam. Jordbruket kommer därigenom att gå tillbaka och, vilket icke är minst av vikt i dessa tider, ladugårdsprodukterna komma att minskas. Frestelsen till en nedslaktning kan väl vara stor nog i alla fall. När vi, mina herrar, tänka på en jordbrukares ställning i dessa tider och särskilt innevarande år, och tänka på, hur han har det under nuvarande förhållanden, så får man säga, att det är ganska bekymmersamt för honom i många hänseenden. Det kräves av honom, att han skall producera så mycket som möjligt, och det framställs för honom som en genomgående plikt, att han skall av sin jord skapa fram det allra bästa möjliga. Men man tänker icke så mycket på alla de hinder och svårigheter, som ligga i vägen för honom, när han skall söka vinna detta så åtrådade önskemål. Han saknar t. ex. viktiga gödningsämnen, varigenom naturligtvis hans skörd blir försvagad, vidare saknar han kraftfoder i stor utsträckning, och vi hava hört här i dag, att utsikterna att erhålla kraftfoder ju icke äro så stora. Höet tages i stora delar av landet i betydande utsträckning ifrån jordbrukaren. Därtill har han detta år varit utsatt för en väderlek, som man måste säga i stora delar av landet varit synnerligen ogynnsam. Det har varit ett oerhört regn, som för honom försvärat både bärgning och skörd. Resultatet har blivit, att man på många ställen varit nölsakad att skära vårsåden, utan att kunna avvakta dess mognad, därför att man annars hade att befara, att frost skulle komma att skada densamma.

Men, mina herrar, låt mig lämna detta kapitel för att upptaga en annan av de frågor, som jag har tänkt att nämna ett ord om. Den gäller en mycket viktig jordens produkt, nämligen sockret.

Alla äro vi väl av den meningen, att om man skulle kunna här i vårt land öka jordens produktion med t. ex. 10 procent eller 15 procent, så skulle man därmed skapa ett utomordentligt lyckligt tillstånd i landet. Kunde man åstadkomma detta t. ex. därigenom att jorden sköttes bättre, genom rikligare gödning, genom en bättre dikning, genom moderna metoder o. s. v., så hade man ju gjort någonting synnerligen bra. Men lika viktigt som detta är, är att även tillse, att de produkter man framalstrar på sin jord äro av den beskaffenhet, att de giva allra mesta näringsvärde. Detta är av vikt speciellt i de tider, i vilka vi nu leva. Av den redogörelse, som lämnats av herr statsministern, erfar man, att sockerbetsarealen gått tillbaka. Den hade minskats, under det att glädjande nog rågarealen, brödsådesarealen över huvud taget, hade ökats betydligt. Jag har här en liten skrift av professor Nils Hansson. Där uppges sockerbetsarealens minskning till 1,227 hektar, vilken minskning, enligt min uppfattning, måste anses vara synnerligen beklaglig och detta i olika avseenden. Det står nämligen för mig klart — och det borde för övrigt vara alldeles odisputabelt — att icke någonting kan produceras, som skulle giva oss så mycket näringsvärde med hänsyn tagen såväl till människor som till kreatur som just sockerbeter. Den produkten står i det fallet högst, ty den ger både ut-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

märkt näringsvärde åt människorna och genom sju biprodukter foder. Det är därför ett stort fel, som är mycket att beklaga, att denna odling gått tillbaka. Varje hektar, som skulle kunna odlas med socker, som över huvud kan användas för odling av sockerbeter, borde i dessa tider bära sådana. Därigenom skulle kanhända hela sockerransonerungen bliva obehövlig. Jag vill inte tala om vilken tillfredsställelse och vilken glädje detta skulle sprida och till vilken nytta det skulle bli för alla dem, som nu lida av denna ransoning såsom en av de obehagligaste. Därför skulle jag vilja till dem det vederbör uttala det önskemålet, att man icke i år försummar att i tid upptaga detta spörsmål, att se till vad som är möjligt att kunna göra för att vi till nästa år måtte få dessa hektar åter odlade med sockerbeter och om möjligt få denna areal utökad. Man har här i riksdagen från många håll tyvärr, tror, jag icke tillräckligt beaktat detta spörsmål, men det är viktigt. Jag skall icke uttala mig om hur man skall gå till väga för att vinna målet. Naturligtvis spelar priset en väsentlig roll, men därjämte lära också åtgärder kunna vidtagas för utjämning av frakter för dem, som hava betodling på längre avstånd från fabrikena.

Det system, som vi nu hava i vår livsmedelspolitik, har ju varit ofantligt mycket diskuterat. Man har tvistat om, huruvida det varit bra eller icke och man har ju skarpt och häftigt klandrat det på många håll. För min del vill jag säga, att efter min uppfattning statsingripandet var nödvändigt, när det gällde brödsädesregleringen, vilken i och för sig var en nödvändighet, när den kom. Jag har alltid haft den uppfattningen, att folkhushållningskommissionen i den delen har fyllt en uppgift. Men, mina herrar, frågan kan vara, om det är rätt, om det är klokt och riktigt att låta detta system sväva ut över alla möjliga områden, om det är riktigt att under kommissionsväsendet lägga alla möjliga produktionsgrenar i vårt land. Jag säger, att det var rätt, enligt min uppfattning, beträffande brödsäd, och jag tillägger beträffande socker, men kan det vara rätt och rimligt att gripa in över alla möjliga områden? Hava vi över huvud taget förmåga att behärska alla dessa områden, och löpa vi icke risken kanhända att genom allt för starkt statsingripande göra skada, där vi skulle vilja och där vi trodde, att vi skulle kunna göra nytta?

Potatisfrågan, som herr statsministern talade om, kan ju möjligen bli ett exempel på detta. Jag skall icke ställa mig som någon dålig spåman i detta fall. Saken är gjord, och nu finnes det bara ett: att hoppas att vad som blivit gjort skall visa sig vara lyckligt. För min egen del hade jag mycket stark tvekan om klokheten i denna åtgärd, därför att i och med densamma man slog in på helt nya vägar. Alla de gamla kanalerna, alla de gamla källorna för anskaffande av potatis, för förmedlande av potatisförsäljningar skola stängas och här skola nya sådana skapas i form av kristidsorgan, som skola samla upp potatisen över hela landet och i stora laster föra den till konsumtionsorterna för att där lagras och sedan komma till användning. Det är utan tvivel så, att motivet var riktigt, att man

trodde, att man på detta sätt skulle ställa sig säkrad mot att komma ut för de vådor, för vilka man, som herr statsministern sade, höll på att komma ut förliden vår, då potatisen tog slut. Men förhållandena komma kanske inte att gå i den riktning man hoppats. Här sammanföres nu potatis från olika trakter, olika områden, upptagen under olika väderleksförhållanden, upptagen kanske tidigare än vad skulle hava skett eller under regnig väderlek, allt föres tillsammans i stora lager, och vad kan resultatet av detta bli? Jag vill icke, som jag sade, ställa mig som dålig spåman i det fallet. Jag hoppas, att det må bli bra, men jag hyser viss fruktan för att den förhoppningen ej skall komma att gå i uppfyllelse. Det är åtskilliga misräkningar hans excellens herr statsministern uttalat, som tillstött beträffande potatisransoneringen, och det är väl också att hoppas, att de inte komma att bli alltför stora.

Man har genom detta system även kommit till någonting, som icke är önskvärt, till någonting betänkligt, nämligen i fråga om priset å potatisen. Man vet, att vid leverans till Stockholm jordbrukarna få 12 kronor, och man vet, att vi stockholmare fått betala 31 kronor; jag tror att priset nu är nedsatt till 29 kronor. Kan man tänka sig möjligheten av att en jordbrukare, som levererat potatis för 12 kronor, när han vet, att den säljes för 31 kronor, skall tycka, att det är riktigt, och kan man tro, att den konsument i Stockholm, som får betala 31 kronor, anser att det är rimligt, att han skall betala så mycket, då han vet, att producenten får bara 12 kronor. Om producenten får 12 kronor, åtgå 19 kronor för frakt och distribuering. Även om man tänker på att frakterna äro höga och att distributionskostnaderna även äro det, står denna siffra som någonting fullkomligt abnormt, när man gör jämförelse med vad kostnaderna gingo till före kristiden.

Ja, mina herrar, jag vill uttala, att jag är övertygad, att jag känner mig fullständigt förvissad, att folkhushållningskommissionen i allt sitt arbete har gjort allvarliga bemödanden, men jag uttalar farhåga för, hur det skall gå, om folkhushållningskommissionen skall gripa in över alla områden. Därför att så sker, går det också sönder på många håll. De nya män och de nya myndigheter, som skola handhava saker, med vilka de äro ovana, kunna ej göra det på samma sätt som de vilka äro vana därvid. Vi hava ju exempel på åtskilligt. Jag skall icke, herr tälman, taga fram många sådana. Jag skall endast taga fram ett enda, och detta därför att det vidrördes ifrån statsrådsbänken i herr statsministerns anförande, nämligen detta exempel med sillen.

Herr statsministern yttrade, att man vid bedömandet av den frågan får betänka, att det icke var den myndighet, som har tagit hand om sillen, som var skulden till att vi nödsakades köpa sill av 1917 års fångst. Ja, det är fullkomligt riktigt, att så är fallet. Kungl. Maj:t har själv bestämt, att vid köpet av denna stora kvantitet sill, för vars utförsel 1918 från Norge vi fingo nådigt tillstånd, man — man var ju därtill tvingad — skulle få taga med sill även av 1917 års fångst, men det är alldeles klart, att icke Kungl.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.

(Forts.)

Maj:t — jag talar om det nuvarande Kungl. Maj:t — har någon som helst skuld till, att av denna anledning en del av den införda sillen varit oduglig till människoföda och måst användas såsom gödningsämne. Det är naturligtvis de myndigheter inom folkhushållningskommissionen, som handhaft importen, uppgörandet av kontrakt, hitförande av varan, som äro skyldiga till detta. Ty ingen har ålagt dessa myndigheter att köpa sill, som icke varit god, låt vara att den varit av tidigare års fångst. Jag har sett, att en undersökning i detta fall har begärts av vederbörande själva, och jag hoppas, att det kanske skall visa sig, att mina farhågor att den skadade sillen var av större omfattning än man kunde tro, varit överdrivna. Redan det, som på detta förberedande stadium nämndes av herr statsministern var avsevärt mycket i förhållande till den leverans det är fråga om.

Ja, vi ha emellertid på detta sätt kommit in på ett system av förstattligande av våra angelägenheter. Kommissionerna ha — jag talar särskilt om folkhushållningskommissionen i detta sammanhang — brett ut sig över det ena området efter det andra. Staten skall nu göra sådant, som förut ålegat den enskilde att ombestyra. Detta är en väg, som ju har sin risk och medför faror. Statsministern talade om, huru en del kommissioner verka genom beslag, genom ransouering, genom maximipris och huru ingen har undgått motsvarande erfarenhet även i andra länder i dessa tider. Men genom att breda ut sig som de gjort ha de kommit att införa i vårt land ett system av lagar och förordningar, som undergräva aktningen för själva lagen. Det är icke så underligt, därför att det finnes människor i detta land, som sannerligen icke veta, icke känna och icke kunna känna alla de förordningar och bestämmelser, som finnas. Det finnes sålunda personer, som bliva lagbrytare utan att känna detta eller ha en aning härom. Detta gäller kanske mest dem, som sitta i avlägsna bygder i vårt land. Att ytterligare uppmuntra detta system synes mig vara betänkligt.

Statsministern nämnde, att huvuduppgiften skulle vara: 1) att skapa ökade tillgångar och 2) att fördela dess tillgångar. Att uteslutande söka hjälpen i en statlig reglering, går icke, som han sade, arbetet och intresset få icke lamslås. Ja, i detta fall ger jag honom rätt. Det är just det, jag velat se tillämpat fastän i en vida större utsträckning än han tycktes avse, nämligen så att man icke lamslår intresset och arbetet genom att gripa för hårt och för vidsträckt in på alla områden.

Men jag vill tillägga ett område för kommissionernas verksamhet, som jag icke tror omnämndes i hans anförande, och det rör kommissionernas inköpsverksamhet. Detta sker i en ganska stor utsträckning, som jag nyss nämnde, inom landet men också genom import utifrån. Denna verksamhet medför även en viss känsla hos många av godtycklig tillämpning av systemet. Det är så ofantligt mycket i detta, som är förborgat och undandolt för oss andra. Det går icke till såsom i våra ämbetsverk med officiella handlingar. Det är omöjligt för var och en att taga del av vad som förekom-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

mer, utan det är, såsom jag nämnde, en slöja bredd över det hela, vilken man icke alltid har möjlighet att lyfta på. Men det är också detta system, som skapar missnöje hos mängden, som skapar tron på godtycke. Det är möjligt, att detta är orättvist, men folk har i alla fall för sig, att det är så. Det är möjligt, att det icke är så farligt, men då är det bättre att återgå till det system, där man icke lät hemlighetsfullheten vara numero ett och råda i det hela. På detta sätt komma rykten och historier ut. De vederläggas, men de vederläggas så, att ingen människa är övertygad om att vederläggandet är riktigt, därför att man icke har officiella akter eller handlingar att hålla sig till.

Om kristiden hade blivit av kort varaktighet, så hade om allt detta icke varit så mycket att säga, och det är väl också givet, att allt då förlupit på ett bättre sätt. Men nu har den blivit mångårig, och därför är det enligt min uppfattning nödvändigt, att systemet avvecklas så tillvida, att det upphör att vara en mera kommissionsprivat affär och blir en mera statsofficell angelägenhet, så att man genom kontroll bättre än hittills får veta, vad som förefaller, och härvid syftar jag även på riksdagens kontroll. Kommissionerna kunna icke avskaffas utan vidare, det är alldeles klart. Men de kunna förbereda sin avveckling och det var med tillfredsställelse jag hörde statsministern uttala, att kommissionerna äro en nödfallsutväg, och det icke var en tanke på, att de skola bli kvar en dag längre än nödigt.

Herr talman! I de tider, vari vi leva, är det alldeles klart, att vi i alla fall måste söka se till att få en samverkan på alla möjliga håll. Det är givet, att alla krafter måste verka tillsammans och arbeta på att avhjälpa svårigheterna. Och det vore önskvärt, att sådana åtgärder kunde vidtagas, att man kunde underlätta svårigheterna och åstadkomma en avspänning av den ovilja, som nu på många håll råder mellan konsumenter och producenter. Svårigheterna för de förstnämnda äro utan tvivel på många håll mycket stora. Men det är nödvändigt, när man bedömer detta, att man även inser de svårigheter, som finnas för producenterna, så att man icke bara klandrar dem, icke bara förebrår dem för att de icke få fram det och icke få fram det. Det är givet, att producenterna skola och böra lägga all sin möda på att för gemensamt bruk få fram allt, som är möjligt. Men man måste också sätta sig in i producenternas svårigheter. Vill man se dessa svårigheter, vill man söka avhjälpa dem och icke bara klandra, då och först då uppkommer också möjlighet för oss att kunna se med någon förtröstan mot framtiden.

Härpå anförde:

Herr Magnusson i Skövde. Herr talman! Jag skall icke onödigt upptaga kammarens tid med att återupprepa en hel del av vad som redan anförts, och jag skulle ju därför kunna ha nöjt mig med att instämma i vad som av åtskilliga talare förut yttrats.

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Emellertid är det vissa förhållanden på den ort, där jag bor, som göra, att jag tillåtit mig att begära ordet. I olikhet med den näst föregående talaren hör jag för min del icke till dem, som haft några större förväntningar med avseende på det nya leveranspliktssystemet, därför att jag har samma tankegång som han var inne på och som delvis också framförts av statsministern, nämligen att med den olikhet, som råder beträffande våra jordbrukare och deras förhållanden, detta system icke kommer att anpassa sig efter våra förhållanden. Jag tror också, att erfarenheten givit mig rätt.

Emellertid har jag begärt ordet delvis för att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa en fråga, huruvida nuvarande ransonerings- eller till väsentlig del byggd på beräkningar, grundade på vad som skulle komma in enligt denna leveransplikt. Det förhåller sig så, som vi litet var veta, att man på många håll inom landet omöjligt kan komma ut med leveransplikten, och jag skulle kunna anföra mycket talande exempel från min egen hembygd på detta. Jag vill endast i förbigående nämna, att den verkar därhän, att många lantbrukare ha ålagts en leveransplikt, som väsentligt överstiger totalskörden under något av de bästa skördeåren på hans egendom. För att man icke skall komma med den invändningen, att det här skulle röra sig om jordbruk, som haft en låg spannmålsodling eller dylikt utan att det rör sig om normala jordbruk, så vill jag nämna, att det anförda inträffat ifråga om prästgårdar och kronogårdar, vilka enligt kontraktsbestämmelserna ju äro skyldiga att ha ett sju-årigt växelbruk.

Emellertid fäste jag mig särskilt vid det påståendet i herr statsministerns anförande, att »kristidskommissionerna säkerligen intet hellre önskade än att komma i en sådan kontakt med allmänheten, att tilläventyrs förefintliga missförhållanden kunde undanröjas». Jag tror, att man kan påstå, att vi ute på landsbygden ha en väsentligt annan erfarenhet, nämligen att det är hopplöst att komma till rätta med folkhushållningskommissionen eller dess underordnade organ, även då man har en aldrig så rättvis sak. Jag har själv en icke så liten erfarenhet härutinnan, och jag tror, att många av kamraterna i kammaren kunna framdraga liknande erfarenheter. Det kommer exempelvis en person och begär hjälp för att bliva kvitt den eller den pålagan, som är alldeles uppenbart orättvis. Man söker så långt möjligt att tillmötesgå honom, hjälpa honom att få fram sina besvär. Men åtminstone har jag kommit därhän, att jag brukar säga: jag skall visst för min del hjälpa er att så långt det är möjligt få rättelse, men jag måste redan på förhand säga, att utsikterna att få en sådan äro synnerligen små. Och jag har en mycket betydande erfarenhet i hithörande fall.

Den sak, som emellertid närmast föranledde mig att begära ordet, var den, att man talat åtskilligt om den sjunkande moralen under dessa kristider, och för visso har man att med sorg anteckna, att så är förhållandet. För några dagar sedan föll händelsevis i mina händer en tidskrift, vari en författare, som icke bör vara okunnig om kristidsorganisationerna och deras arbete, uppkallade den person, »som

i flammande ord kunde gå till rätta med kristidsdepravationen». Jag tror, att man lika mycket behöver uppkalla den person, som i flammande ord kan gå till rätta med krisidsorganisationerna och deras sätt att handhava folkmorale. Vi känna litet var, att exempelvis maximiprisförordningen i många hänseenden gått sönder och att man ganska obesvärat överskrider densamma. Men var är den egentliga orsaken att söka till detta? Jag skall be att få nämna ett exempel, som blivit mig meddelat. Som bekant sattes förlidet år vid denna tid på hösten ett maximipris på potatis av 6 kronor 50 öre per 100 kilogram, och man uppmanade oss, att vi lojalt skulle sälja potatisen till detta pris och lämna ut den i handeln, så att folk finge vad de behövde. Ja, de som voro lojala, sålde till detta pris fingo alltså 6 kronor 50 öre för sin potatis på den tiden. Så någon vecka senare kommo ombud för städernas livsmedelsnämnder och för regementen m. fl. kommo med FHK:s goda minne och frågade: ha Ni någon potatis vi giva 16 eller 18 kronor och mera per kilogram. — När juden tar »firti» procent på sina pengar, då straffas han för ocker, men när man med kommissionernas goda minne överskrider maximipriset med 100 procent och kommissionerna själva taga 100 procent eller mer, då anses detta vara i sin ordning. Jag tror mig bestämt kunna säga, att just detta kommissionernas sätt att handhava sin uppgift mer än något annat bidragit till att undergräva morale, och jag tror, att det är befogat att uttala detta. Jag tror sålunda, att man bör rättvist fördela ansvaret för denna depravation och då icke lägga den minsta delen därav på kristidsorganisationerna.

En ytterligare anledning till att jag begärde ordet var ett yttrande, som för några dagar sedan fälldes av en känd medlem av folkhushållningskommissionen. Han yttrade, att man fått en fullständig produktionshypnos, och han utgick tydligen från den uppfattningen, att det var icke produktionen, som var det väsentliga utan mera fördelningsfrågan. Genom herr statsministerns redogörelse ha vi ju fått veta, att han väsentligen hyllar den meningen, att det här väsentligen gäller en produktionsfråga, och detta är något, som utan tvivel mycket starkt bör understrykas. Emellertid kan det icke frångås, att såsom regleringen nu skötes, verkar den därhän, att den hämmar produktionen. Det är ju alldeles uppenbart, att då man exempelvis ålagt jordbrukaren en leveransplikt, som han med bästa vilja i världen icke kan komma ut med, han skall göra sig den frågan: Skall jag nödgas att lämna ut detta eller en väsentlig del därav, då blir det icke tillräckligt kvar till utsäde eller till foder åt djuren? Då måste han inrätta sig därefter, och följden blir, att han icke inrättar sig för utökning eller besår den areal till våren, som han ejest skulle göra.

Jag skulle vilja anföra även ett annat exempel på, hur tillämpningen verkar ute i bygderna. Vi veta, att riksdagen förliden vår anslog en betydande summa för nyodlingar. För min del hörde jag till dem, som med glädje röstade för detta förslag. En person, som jag står nära, följde maningen att nyodla och gjorde detta med betydande kostnad i avsikt att i höst kunna beså det nya området med

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

råg. På grund av frosten och åtskilliga andra omständigheter kunde han icke erhålla tillräckligt med brödsäd för att dels täcka självhushållets behov och dels täcka behovet av utsäde till nyodlingen. Han skrev då till vederbörande och begärde att få köpa utsäde, men fick det svar, som jag har här liggande framför mig: »Eder skrivelse av den 13 dennes mottagen och får livsmedelsstyrelsen med anledning av densamma meddela, att Ni har att vända Eder till livsmedelsnämnden i orten, som utfärdar utsädeskort, dock icke utan förbindelse om leverans av motsvarande kvantitet rågvärde. Huruvida spannmålen räcker till självhushållet eller icke, har intet inflytande på kompensationsvillkoret.» Han fick intet utsäde. Rågen är sådd ändå. Det gick till så, att en lantman höll honom med utsäde, men nu därför att han odlat och sått, följande våra meningar, är han, ifall han blir åtalad, faktiskt förfallen till böter. När systemet verkar så, måste det väl erkännas, att icke tillämpningen är sådan den borde vara.

Det är en fördelningsfråga i viss mån att nu kunna komma till rätta med folknäringens problemet, men det är i ännu högre grad en produktionsfråga. Jag tillåter mig betona detta icke minst med anledning av den önskelista, som framlades av herr Bernhard Eriksson i Grängesberg, såvitt jag kunde uppfatta på hans partigrupps vägnar, och som underströks och i viss mån utökades av herr Vennerström. Det finnes ju åtskilligt däri, som man skulle kunna erkänna, men jag vill tillägga: Är det så, att dessa krav tillnärmelsevis skulle gå i verkställighet, då är det slut med böndernas frihet, och då är det slut med deras produktionsintresse, och det skulle säkerligen hämma sig själv svårligen.

Folkhushållningskommissionen har nog ett stort arbete — det vill jag erkänna — men det förhåller sig utan tvivel så, att den icke går i land med det arbete, som nu är den ålagt. På annat sätt kan man icke förklara, att, när det gäller tillämpningen i bygderna icke minst av leveransplikten, det påträffas så stora och uppenbara fel i uppgörandet av längder och allehanda andra handlingar, än att det måste bero på otillräckliga arbetskrafter och oförmåga att sköta, vad man nu har om hand. Hur skall man då kunna på ett lämpligt och förnuftigt sätt ordna det hela, om man skall lägga under denna kommission ännu mera, och hur skall det gå, om till de nuvarande svårigheterna, trasslet och oeffterrätheten på många håll ytterligare skall läggas en massa nya fordringar, beslag och regleringar? Jag tror, att det icke kommer att gagna någon, men väl skada det hela.

Jag har närmast begärt ordet för att varna mot ett för långt ingående på regleringsvägen. Jag tror icke, att man därmed gagnar folknäringen, utan skadar densamma.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet P e t e r s s o n: Herr talman, mina herrar! Det är ju ingenting underligt och oväntat, när det här från alla håll klagas över de förhållanden, under vilka vi nu leva. Det vore mera underligt, om det skulle under en sådan tid som denna råda en allmän belåtenhet, glädje och till-

fredsställelse. Det är således, som jag sade, ej något överraskande, att man i dessa tider ger uttryck åt missnöje och åt klagomål. Man hör ju även här i kammaren, att dessa klagomål komma från olika håll och att vitt skilda synpunkter anläggas på denna fråga.

Det skall emellertid visst erkännas från min sida, och det lär erkännas av alla, att den livsmedelsbrist och de oerhörda priser, som vi nu ha att kämpa med, värst gå ut över befolkningen i städer och industricentra, det vill med andra ord säga den i egentlig mening konsumerande delen av befolkningen och naturligtvis då främst de fattigare klasserna. Det ligger ju i hela sakens natur, att den del av befolkningen, som bor ute på landsbygden och enkannerligen de, som ha till sin dagliga syssla och till sin uppgift att producera livsmedel, skola känna åtminstone bristen på livsmedel mindre än de, som bo långt bort från själva produktionskällorna. Det ligger i sakens natur och det kan icke och bör icke såsom många gånger har skett, om också icke här så på andra håll, betraktas som om det vore ett särskilt privilegium för dessa klasser. Klart är emellertid, att trycket kännes hårdare för de rena konsumentklasserna.

Om anledningarna till den svåra tid med hänsyn till livsmedelsfrågan som vi nu leva i och ha att kämpa med, är det alldeles överflödigt för mig att här vidare orda. Det har framförts i den redogörelse, som statsministern lämnade, så pass klart som det över huvud taget kan göras.

Den förnämsta orsaken till det tillstånd, vari vi nu leva med hänsyn till livsmedelsfrågan, är nämligen att vi ha brist på livsmedel, tillgången på varor är för liten i förhållande till det verkliga behovet. Skulle denna svårighet avhjälpas på ett radikalt sätt, så skulle det gå så till, att man i ett slag ökade tillgången på livsmedel. Så snart detta vore skett, vore förhållandena naturligtvis helt annorlunda. En sådan ökning kan emellertid ske, såsom vi se, endast i sakta mak, om jag får begagna det ordet. Vi synas mig vara på god väg att verkligen ernå en ökning av livsmedlen, vi äro på god väg att öka vår egen produktion, och vi äro på god väg också att genom import förbättra ställningen. Hade vi icke genom denna import dels fått ett tillskott, som redan inkommit, dels förväntningar om mycket värdefulla ting, så skulle naturligtvis situationen i denna stund varit synnerligen mörk.

Det är emellertid icke om detta jag ville tala, utan jag skulle först be att få stanna något vid de andra botemedel, som man sökt och måst söka för att råda bot på de värsta svårigheterna. Dessa andra botemedel äro ju statsingripande, tvångsmedel i en eller annan form. Dessa må vara mer eller mindre tilltalande, så har det i allt fall varit nödvändigt att i viss utsträckning tillgripa dem.

Av vad som har blivit sagt här i dag, i synnerhet av de två första talarna, herr Eriksson i Grängesberg och herr Vennerström, framgår det alldeles tydligt, att dessa båda talares uppfattning var, att regeringen hade i allt för liten utsträckning använt dessa tvångsmedel. Regeringen hade icke tillämpat statsingripandet och statsregleringen på en del nödvändighetsvaror, som i synnerhet enligt

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

vad herr Eriksson i Grängesberg mycket starkt betonade hade bort bliva föremål för ett statsingripande, maximering, beslag o. s. v. Jag vill emellertid betona, att, när regeringen ännu icke funnit sig beredd att tillgripa tvångsreglering och tvångspris på en eller annan vara som sålunda ännu är fri, så har detta icke berott på att regeringen velat gynna några otillbörliga klassintressen eller saknat vilja att göra det bästa möjliga. Nej, jag ber att få säga kammar-
aren att regeringens hållning i dessa som i andra frågor har dikte-
rats uteslutande av hänsyn till det helas väl. Jag tror också för min
del, att det är alldeles nödvändigt, att den strid mellan konsument-
intressen och producentintressen, som så starkt har kommit till ut-
tryck i pressen, på möten och även i debatterna uti riksdagen, av-
blåses och avblåses så fullständigt som möjligt, om vi skola komma
helskinnade igenom den onda tid, i vilken vi leva. Jag såg verkli-
gen vid förliden riksdag mycket goda tecken till att insikten härom
började på alla håll att vakna mer och mer. Att nu denna kamp
börjat blossa upp igen har ju sin naturliga förklaring däri, att svå-
righeterna åtminstone beträffande vissa livsmedel ha blivit större
nu än de voro då. Förhållandena ha visserligen förbättrats på ett
annat område, men förbättringen ser man mindre på, än man ser på
vad som har blivit svårare.

Jag förstår mycket väl, att uppfattningarna i dessa frågor ha varit olika och komma att bli olika. Det har framgått av vad som sagts här; vad den ene betraktar som ett botemedel och det enda botemedlet, det betraktar den andre nästan som ett medel till döds i denna situation. Från producenthåll säger man: Tvång är döds-
stöten åt all produktion, tillgripes tvång, så komma vi ur askan i elden då blir det värre och värre. Jag medger, att det finnes en viss sanning häri men dock en sanning med modifikation. För min del är jag och har länge varit övertygad om, att icke något av de två lägren har rätt i sin extrema hållning, har rätt när det kräves å ena sidan en obegränsad frihet och å andra sidan tvångsreglering, tillämpad konsekvent över hela linjen av varor. Jag tror icke, att någondera av dessa principer kan med framgång genomföras över hela linjen. Man kan med fullkomlig visshet nu säga, att vi hade stått oss mycket, mycket illa, därest vi icke hade tillgripit en tvångsansonering och tvångsreglering beträffande spannmålen.

Det kan ju också sägas, att det har gått jämförelsevis bra med denna ransonering och tvångsregleringen av spannmålen. Det kan också sägas, att det har gått mycket bra med samma system, tillämpat på socker, men det kan ingalunda därför sägas, att det skall gå lika bra med vilken annan vara som helst. Det tror jag för min del i varje fall icke. Tvånget är således, efter mitt förmenande, i viss utsträckning nödvändigt i en tid som denna, men det kan icke göras till någon allmän och någon allena saliggörande dogm i livsmedelsfrågan. Erfarenheten visar ju, hurusom särskilt en del varor, när de blivit föremål för sådan tvångsreglering, totalt försvunnit, så att man icke får tag på dem på annat sätt än på smygvägar och till priser, som äro alldeles oerhörda och som äro förbundna med

överträdelse av statens lagar. Erfarenheten synes mig tydligen visa, att en statlig tvångsreglering är användbar och går, även om det gnisslar litet här och var i gängorna, beträffande varor, där själva produktionsprocessen är jämförelsevis enkel och där den är lätt att kontrollera. I samma mån som den är mera invecklad och svår att kontrollera, i samma mån är detta tvångsförfarande mindre lämpligt, för att icke säga så gott som overksam. Är återigen framtställningen av en vara koncentrerad på en eller ett fåtal händer, såsom förhållandet t. ex. är med socker, så är ju hela förfarandet betydligt underlättat.

Jag håller således före, att frågan huruvida tvångsförfarande skall tillgripas eller icke, får provas i varje särskilt fall med hänsyn till den varas art, varom det är fråga. Jag tror icke, att man kan uppställa detta såsom ett bestämt schema och säga: På det sättet måste man handla med hänsyn till alla de varor, om vilka det nu är fråga.

Det förefaller mig också ligga något i vad den siste ärade tälaren berörde, då han talade om avtrubbande av aktningen för lagen och undergrävandet av moralen. När man för det resonemang, som jag nyss gjorde, att tvångsförfarandet icke är lätthanterligt eller ens användbart med hänsyn till en del artiklar, så kan man däremot göra den invändningen, att detta skulle innebära ett slags inkompetensförklaring beträffande statens makt och myndighet. Jag skall icke gå närmare in på att utveckla den saken, men det finnes dock härvidlag en omständighet, som icke alldeles bör förbises, och det är vikten av att statens makt och myndighet utnyttjas på sådant sätt, att ej själva bristningspunkten överskrides, d. v. s. all aktning för lagen försvinner.

Nu vill jag, innan jag går vidare, taga herrarna ur den föreställningen, att jag med vad jag nu sagt, skulle velat förorda, att staten skulle intaga en passiv hållning inför vad som än inträffar i fråga om priser, brist o. s. v. Nej, långt därifrån. En sådan ståndpunkt har ej heller intagits av regeringen. Men när man har stått och härefter kommer att stå den ena gången efter den andra inför frågan att indraga en ny vara under den statliga regleringen, så tror jag, att det är riktigt, att man söker väga fördelarna och olägenheterna emot varandra, så att man handlar, där man ser att några fördelar verkligen stå att vinna, eljest icke.

Jag kommer kanske litet längre fram att sysselsätta mig något med vad herr Vennerström sade i annat avseende, men han var inne särskilt på ett kapitel, som han ansåg utgöra ett bevis på, att den nuvarande jordbruksministern var mycket litet intresserad för småfolket och mycket litet lämpad till att vara konsumenternas taleman i regeringen. Det kan naturligtvis icke falla mig in att här polemisera med herr Vennerström eller någon annan om min lämplighet i det fallet. Herr Vennerström framhöll emellertid som ett bevis härpå köttfrågans behandling. Däri låg givetvis en kritik från herr Vennerström över att icke regeringen ännu vidtagit någon åtgärd beträffande statsreglering och maximering av köttet.

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.
(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

Den anmärkningen föranleder mig att säga några ord om köttfrågan och anledningarna till, att ingripande icke skett. Det är herrarna bekant, att folkhushållningskommissionen redan tidigt kom in med en framställning rörande köttreglering. Det var i slutet av maj månad, och frågan var då föremål för en interpellation och för en debatt här i kammaren, som jag icke vidare behöver erinra om. Emellertid anbefalldes Kungl. Maj:t omedelbart därefter, någon dag i början av juni, folkhushållningskommissionen att verkställa en utredning rörande möjligheterna och sättet att genomföra ett tvångsförfarande, en leveransplikt, såsom jag kallade det i skrivelsen, beträffande kreatur.

Då det i viss mån innebär ett svar på vad herr Eriksson i Grängesberg nämnde om restaurangerna, vill jag inom parentes omtala, att i sammanhang med denna skrivelse till folkhushållningskommissionen uppmärksamheten också fästes vid frågan, om det icke kunde tänkas vara möjligt att vidtaga någon åtgärd för att inskränka köttförbrukningen särskilt med hänsyn till restaurangerna. Såsom svar på denna begäran från Kungl. Maj:t kom folkhushållningskommissionen någon gång i juli månad med ett förslag, som gick ut på ett tvångsförfarande och som innehöll en viss metod att gå till väga, när tvångsuttagning skulle behöva anlitas. Själv ansåg jag — och regeringen delade min uppfattning i det fallet — att det förslaget näppeligen var användbart i det skick, vari det då förelåg. Dessutom tillkom det skälet, som anförts redan under våren, att kreaturen voro i det tillstånd, när de släpptes ut på bete, att det skulle varit en ren förlust att tvångsvis nedslakta någon del av kreatursstocken. En eller ett par veckor därefter inkom emellertid från Sveriges allmänna lantbrukssällskap en framställning, som innebar förslag om införande av en ren leveransplikt beträffande både kött och mjölk och åtskilliga andra animaliska produkter. Denna framställning remitterades till folkhushållningskommissionen, vilken nedlagt mycket arbete, och ännu håller på med en utredning av denna fråga om leveransplikt beträffande kött.

Jag vill nu säga, att i fråga om köttet har jag icke den uppfattningen, att det skulle vara på något sätt omöjligt att genomföra ett statsingripande och en statsreglering. Jag tror tvärtom, att det är möjligt, ehuru det naturligtvis erbjuder förfärligt stora svårigheter och vanskligheter och behöver avvägas särdeles noga. Jag förutser emellertid, att vi kanske inom kort skola stå inför nödvändigheten att tillgripa ett sådant tvångsförfarande beträffande nötkreaturens uttagande för anskaffande av kött.

Det är emellertid en annan sak, som jag skall be att få påpeka i detta sammanhang, och det är, att priserna på kött visserligen äro oerhört höga, men de priserna ha dock i stort sett stått sedan i maj månad och till nu. Man kan snarare tala om sänkning än om några prisförskjutningar uppåt i egentlig mening beträffande kreatursprisen. Jag fruktar emellertid, att höjningar komma senare, när höstslakten är över.

Men det är icke blott detta, att priserna sedan i våras stått på samma nivå, utan det finnes också en annan omständighet, som icke bör alldeles förbises och det är att, medan enligt vad Socialstyrelsens redogörelse, som jag har här framför mig, ger vid handen, tillgången på en del andra födoämnen, såsom smör, mjölk och fläsk, var otillräcklig nästan på var och en av de 40 orter, från vilka rapporter ingått; så betecknas tillgången på kött och på ägg, vilka varor ännu icke äro reglerade, såsom tillfredsställande. Av Socialstyrelsens meddelande av uppgifterna från augusti månad från detta 40-tal orter framgår, att tillgången på smör var otillräcklig på alla orter utom fem, att osttillgången var otillräcklig överallt utom på en plats, Tidaholm — Västergötland är en ostproducerande provins —, att fläsktillgången var otillräcklig överallt, att kötttillgången var god eller tillräcklig på trettio orter och äggtillgången tillräcklig på tjuguen orter. Endast å färsk fisk och sill var tillgången tillräcklig så gott som överallt.

Jag menar, att det icke är någon tillfredsställande ordning, som vunnits, om man har ett maximipris och en förordning på papperet men varan är försvunnen och icke finnes till. När saluhallarna stå tomma, då han man naturligtvis ingen glädje av maximipris eller tvångsreglering.

Jag skall gå över till att beröra en och annan fråga, som här varit föremål för anmärkningar.

Först i dag fäste herr Eriksson i Grängesberg uppmärksamheten vid en stor fara, som han trodde föreligga — och det är möjligt, att så är fallet — nämligen att den spannmål, som är inlevererad till staten, kunde taga skada. De klagomålen har jag hört från åtskilliga håll, och jag har stått i daglig rapport med spannmålsbyråns föreståndare och talat med honom om, hur läget var i detta fall. Det är en känd sak, att under det brödsåden kom in i mycket gott skick, så blev vårsåden, både korn och havre, utsatt för långvarigt regn och därigenom naturligtvis mer eller mindre skadad, och den bärgades nog in i allt annat än torrt tillstånd. Det vitsordas också från detta håll, att den brödsäd, som inlevererats till staten, inkommit i torrt tillstånd och i gott skick, och att för densamma icke föreligger någon fara, såvitt man hittills kunnat bedöma. Vårsåden inkom däremot som sagt i sämre skick. Jordbrukarna visade benägenhet att forcera inlevereringen av säden för att få en tröskningspremie av 2 kronor, vilken förmån tog slut den 1 november.

Emellertid har spannmålsbyrån sin uppmärksamhet riktad på denna sak. Det framgår bland annat därav, att den skickat ut ett cirkulär härom till sina kommissionärer. Cirkulär ha visserligen icke hög kurs, ty de översvämma ju landet, men i varje fall kan det ha sin betydelse, att vederbörande verkligen hållas uppmärksamma på vad som skall göras till förhindrande av att spannmålen tager skada vid lagring. I detta syfte åläggas kommissionärerna »att vid inköpen väl sortera olika kvaliteter från varandra, att väl vårda och ansvara för all spannmål, att anmäla, om spannmål fin-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

nes å lager med fuktighetshalt över 17 %. Det åligger alltså kommissionär att noga följa vattenhalten i sitt lager och genast, när densamma i lagret eller del därav uppgår till över 17 %, meddela spannmålsbyrån detta, för att byrån genom lämplig representant skall i samråd med kommissionären vidtaga erforderliga åtgärder, antingen för varans omedelbara användning eller för att göra densamma lagerbar. Den kommissionär, som icke själv kan undersöka vattenhalten, får lämplig plats sig anvisad av spannmålsbyrån. Det tillkommer sålunda spannmålsbyrån att uppgöra med kemisk station eller annat lämpligt laboratorium att utföra dylika undersökningar.»

Man har sålunda ögonen fästade på denna sak. Chefen för spannmålsbyrån har till mig uttalat, att han för närvarande icke hyser några farhågor i detta avseende. Det har vidtagits alla anstalter för att den mera fuktiga spannmålen skall komma till användning och delas ut på respektive platser antingen till förmalning eller som fodersåd till regementen och städernas hästar o. s. v., så att man skall undgå att hopa alltför stora mängder på ett ställe.

Så är det en sak, som här av såväl herr Vennerström som herr Eriksson i Grängesberg påtalats mycket allvarligt, och det är höjningen av mjölkprisen. Men, mina herrar, orsakerna till denna prisförhöjning ha ju så klart, tycker jag, framställts i den redogörelse statsministern lämnat, att anmärkningarna i det fallet knappast torde tarva något svar. Ty här stod verkligen ingenting annat att göra än att antingen höja mjölkprisen, och det rätt väsentligt, eller också att gripa till statsmedel i stor utsträckning, som vid den tidpunkt, det här är fråga om, icke stodo till förfogande. Herrarna skola icke glömma bort, att även för att kunna åstadkomma de pris, som nu äro satta, har regeringen nödgats anlita 20 milj. av prisregleringsanslaget under de sista månaderna av året. Sålunda, om vi icke tillgripit statsmedel, skulle det blivit nödvändigt att bestämma priserna ännu högre, och det är det underbara, som jag ber att få meddela kammaren utöver vad som blivit sagt förut, att ett moment, som verkar prisförhöjande på mjölet, och det i högre grad än det höjda spannmålspriset, varom riksdagen och Kungl. Maj:t varit eniga, är alla ökade omkostnader, som i år uppstått för inköp, transport, förmalning, uttransport igen och distribution av mjölet. Dessa omkostnader tillsammans äro ännu högre, och det är det väsentligt mycket högre än förut, att de till och med utgöra en större post i avseende på fördyringen av mjölet än höjningen av spannmålspriserna. Uti ifrågavarande omkostnader ingå även stegrade arbetslöner samt höjda frakter. Jag vill erinra, att riksdagen själv förliden vår icke ville vara med om att nedsätta frakterna för livsmedel. Det var icke med lätt hjärta jag för min del tillstyrkte eller regeringen gick med på att höja mjölkpriset, och det lär nog icke heller någon tro i kammaren, men som saken låg var det en absolut nödvändighet, som man icke kunde komma ifrån.

Så har det talats om kontroll. Om jag icke missminner mig, voro båda de första talarna inne på den saken, att det borde åstad-

kommas en starkare kontroll. De talade också om räkenskaper. Vad den frågan beträffar, är naturligtvis folkhushållningskommissionen lika litet som någon annan kommission befriad från skyldigheten att göra räkenskap för sitt fögderi. Det är alldeles uppenbart, att det måste föras ordentliga räkenskaper, och att dessa också bli föremål för offentlig kontroll. Denna kontroll ha vi redan nu på det sättet anordnad, att för det första räkenskaperna hållas tillgängliga för statsrevisionen, och att för det andra det finnes en korporation, som kallas överrevisorerna, vilka ha till uppgift att kontrollera kommissionernas räkenskaper och deras görande och låtande för övrigt. Det är också åt dessa överrevisorer Kungl. Maj:t för några dagar sedan uppdrag att företaga en ingående undersökning rörande de påtalade sillaffärerna — det gällde den förskämda sillen, om vilken vi läst i tidningarna. Emellertid vill jag meddela kammaren, om den icke vet det, att folkhushållningskommissionen själv redan för ett år tillbaka i november 1917, inkom till Kungl. Maj:t med ett förslag eller en formlig framställning om att Kungl. Maj:t måtte tillsätta något slags kontrollnämnd över kommissionen särskilt med hänsyn till det då framförda klandret angående en del förfarna varor. Varför har icke detta skett, kan man fråga. Ja, vad säger kammaren om detta underliga att tillskapa en kontroll över kontrollanterna? Det är mycket möjligt, att det blir nödvändigt att upprätta ännu en kontrollnämnd, men nog blir det då kaka på kaka och ett plus till de många institutioner, som vi redan ha, om man nödgas göra det. Men jag vill stryka under, att folkhushållningskommissionen själv icke ställt sig avvisande mot att bli föremål för kontroll utan tvärtom begärt det. Att icke en sådan kontrollnämnd förutom överrevisorerna hittills blivit tillsatt beror i stor utsträckning på mig.

Det var några saker, som jag kanske borde fästa mig vid i vad herr Vennersten yttrade. I allmänhet var hans utgångspunkt, att ställningen var mycket dålig. Han syntes längta tillbaka till den gyllene tid, som nu förgått, då herr Hammarskjöld satt vid styret. Om han längtade tillbaka till den då rådande regimen eller till ett annat tusenårigt rike i enlighet med den särskilda uppfattning han har om samhällsidealen, sade han icke, men vid en jämförelse med den Hammarskjöldska regimen fann han det nuvarande tillståndet synnerligen dåligt. Så mycket framgick, det är uppenbart. Jag skall icke diskutera hans sympatier eller antipatier, men vad jag icke kunde förstå, det var, att han alldeles ville ignorera jämförelserna med andra länder. Man skall icke jämföra förhållandena här, sade han, med hur de ha det i Norge eller Danmark, ty det rör oss icke. Man skall jämföra de nuvarande förhållandena med tillståndet under herr Hammarskjölds tid, och ställer man dem mot den bakgrunden, då är det sämre nu, det var hans resonemang. Det finner jag mycket märkligt, ty herr Vennersten vet, att sedan denna tid mycket hänt av sådan art, att dess verkan varit oemotståndligt. Han vet, att det sedan dess uppstått en massa prisfördyrande faktorer, och jag und-

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

rar, ifall herr Hammarkjöld suttit här i denna stund, om han med herr Vennerströms eller någon annans hjälp kunnat bemästra de faktorer, som tillkommit sedan den tiden. Han hänvisade emellertid beträffande regleringen genom statens mellankomst till Danmark, och det förvånar mig icke att han hänvisade till Danmark. Danmark är det land som, så vitt jag vet, har lyckats hålla livsmedelspriserna nere mest och bäst. Men varför har man där kunnat göra det? Förmämligast därför, att Danmark är i den lyckliga situationen att vara ett jordbruksidkande land fullt ut, att det producerar livsmedel utöver sitt eget behov och således kan exportera, och detta i rätt stor utsträckning. Denna livsmedelsexport har Danmark kunnat utnyttja på det sättet, att det kunnat betinga sig hög betalning för allt vad det exporterar. Herrarna tro väl icke, att vi få våra varor, som vi köpa därifrån, precis för en spottstyver? Nej, de kosta mycket pengar, och så är även fallet med vad Danmark exporterar till andra länder. Det kan för exporterade varor få två å tre gånger högre pris, ja, kanske mer, än vad priserna äro inom landet för dess egna inbyggare. Det överskott, som Danmark däri genom erhåller, kan det använda, och använder det också på klokt och förståndigt sätt, just till prislindring för det egna folket. Vi befinna oss icke i den lyckliga ställningen, att vi kunna använda en sådan metod, utan vi måste kasta blickarna utåt för att få köpa så mycket som möjligt, även om det blir till höga pris. Jag menar, att, om man gör en jämförelse mellan Danmarks pris och våra pris, så skall man icke sätta punkt, då man jämfört beloppen, utan man skall fortsätta en liten smula, och om man det gör, så finner man en nära till hands liggande förklaring härvidlag. Danmark har också nyligen infört en slags köttreglering, och har kunnat ordna det så, tack vare sina stora tillgångar, att det maximerat vissa kvantiteter, en viss ransonering åt folket; så och så mycket får man för maximipris, för billigt pris; vill man sedan köpa däröver, så får man det, men det blir då till de högre prisen. Ja, tacka för det, men ett sådant förfarande förutsätter naturligtvis att det finnes en viss tillgång, utöver det oundgängligaste behovet. Det går icke att följa dessa exempel för en stat, som är i ett helt annat, ett alldeles motsatt läge, som får laborera med brist nästan på allting.

Jag instämmer med herr Vennerström i vad han till sist yttrade, nämligen det, att man borde göra allt vad i mänsklig makt står för att förbättra den nuvarande ställningen. Där äro vi verkligen ense. Det är bara fråga om, huruvida det som herr Vennerström anser böra göras också verkligen leder till det mål dit man vill komma. Det är mycket, som i det fallet kan vara föremål för mycket olika meningar. Men ingenting bör försummas, det är alldeles riktigt, som kan göras för att förbättra den nuvarande ställningen.

Jag har några ord ytterligare med anledning av herr Lindmans uttalande. Han var inne på leveransplikten och jordbrukarnas bekymmer i det stycket — herr Lindman har tydligen på senare tider fått ett stort och varmt intresse för jordbruket, och det kan endast glädja mig. Han talade först om och gjorde en jämförelse mellan

skörden i fjol och skörden i år och vidare en jämförelse mellan skörden i år och leveransplikten, och då kom han till det märkvärdiga resultatet, att det icke behövdes mer än 150,000 ton av icke brödsäd, d. v. s. fodersäd, för att leveransplikten skulle kunna fullgöras. Det är två omständigheter, som jag för min del fann anmärkningsvärda i detta resonemang. Det ena är det, att vad skörden i år beträffar, så röra vi oss bara med beräkningar, och jag för min del, även om jag icke är pessimist, så är jag likväl icke så stor optimist, att jag tror, att den skörd, som vi bärgat i ladorna, när den blivit tröskad, verkligen motsvarar de skördeberäkningar, som framkommit i dessa statistiska beräkningar. Men dessutom glömmar herr Lindman en mycket viktig och betydande post, och det är hela utsädesmängden, som naturligtvis också skall gå bort, innan man kommer fram till vad som behöver tagas ut av vårsäden. Det är en mycket betydande post. Vad i övrigt leveransplikten angår, så kännes den visserligen bekymmersam och innebär en besvikelse, och det, herr Lindman, kan också jag konstatera, att den vållat bekymmer, ty jag har haft besök av en mängd deputationer från snart sagt alla väderstreck — minst från Skåne, vilket också är naturligt, därför att där har naturen gymnat dem långt mer än på många andra orter, särskilt i år. Men när herr Lindman sade, att förhållandena äro »olidliga», då tycker jag, att han använder ett uttryck, som är litet för starkt. Ty vad är det egentligen som inträffar, om man som jordbrukare icke kan fullgöra leveransplikten? Jo, det inträffar, att man kommer i precis samma ställning, som vi levde i i fjol hela året och som, om jag icke missminner mig, bestämdes med herr Lindmans medverkan och med hans goda vilja, d. v. s. att man kommer åter till att nödgas fortsätta med tröskningsrapporter och att vara underkastad inspektion, och som jag medger icke var ett trevligt tillstånd.

Rättvisan borde vara A och O, sade herr Lindman. Ja, det är alldeles riktigt, men herr Lindman kunde icke — och jag trotsar vem som helst i denna kammare att kunna det — komma fram med en metod, genom vilken skall åstadkommas den fulla, hela rättvisan emellan de olika individer, som man här har att göra med, några hundra tusen i landet. Att få en sådan rättvisa, en fullt matematisk rättvisa, en ideell rättvisa, som man här kan tala om, härtill finnes ingen möjlighet på detta område. Jag tror att den metod, som varit använd för att komma fram till rättvisa, d. v. s. metoden för fördelning av den kvantitet, som behöver uttagas från landets jordbrukare, den metoden har varit den bästa som stått att finna. åtminstone såvitt man hittills kunnat utröna. Men inte är den fullkomlig, utan det blir naturligtvis en hel del ofullkomligheter. Det kan givetvis resoneras och diskuteras i oändlighet om, huruvida hela denna kvantitet 1,080,000 ton är nödvändig att uttaga, eller om 100,000 ton därunder är lämpligare, jag medger att härom kan det resoneras — det är emellertid icke mycket att rucka på, icke mycket att taga av på dessa 1,080,000 ton. Ty vi måste komma ihåg, att vi måste trygga behovet för ransoneringen och den legitima samfärdseln inom städer och andra samhällen, och vi

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

Ang. folk-
försörjnings-
frågornas
läge.
(Forts.)

måste trygga en del andra nödvändiga behov. Vi måste ha något också att ge tillbaka till dem, som ha möjlighet att verkställa överleverans av brödsäd. Det ha de fått löfte om och det böra de ha. I fjol fingo de löfte om en viss ransonering för kreaturen. Man gick ut från dels arealen, dels kreatursstocken och sade, att de skulle få det, och räckte icke deras förråd, sedan de levererat till staten, så skulle de få fodersäd av staten. Jo, jag tackar jag — hur gick det? Det veta skåningarna bäst. Det gick så, att staten icke kunde hålla sina löften, utan de fingo bli utan både fodersäden och brödsäden.

Ja, herr Lindman talade bl. a. om de många decimalerna, då man skulle räkna ut detta. Det är en för länge sedan övertunnen ståndpunkt, ty jag tror, att folkhushållningskommissionen i mycket god tid gav vederbörande myndigheter rättighet att behandla dessa decimaler med största möjliga frihet.

Men det är givetvis Norrland, varifrån klagomålen nu i största utsträckning ha kommit, och det är ju lätt begripligt. Det har också av herr Lindman framställts, att det var särskilt i Norrland, som det gick så långt, att, om man skulle fullgöra sin leveransplikt, så gick det åt icke bara spannmålen utan också något av höet. Nå men, nu behövs det icke mycket stor eftertanke för att förstå, att, om Norrland, om den norrländska jorden skall i avseende å leveransplikt till staten jämföras med den övriga delen av den svenska jorden, då kan man ju icke komma ifrån en skyldighet för Norrland att taga något av sitt höförråd, när det gäller leveranser till staten. Varför det? Jo, därför att Norrland har ju sin jord i mycket stor utsträckning utlagd i vall till produktion av hö, och det av den naturliga förklaringen, att höproduktion är lämpligare för Norrland än spannmålsproduktion, så därom är intet att säga. Men skulle en leveransplikt — det där systemet vi äro inne på — vara lagd så, att man alldeles lämnat höet å sido, ja, då förstå herrarna, att Norrland hade ändå i stort sett gått mycket fritt från leveransplikten, och då hade det icke varit någon rättvisa i det fallet. Därför är det förutsatt i fråga om hela denna leveransplikt, att där det är övervägande vall och höodling, där skall denna tillgripas, då det gäller fullgörandet av leveransen. Det är nämligen så, att, liksom det i lag är bestämt, huru stor kvantitet en jordbrukare får behålla av spannmål för sina kreatur, förnämligast för sina dragare, så är det, om man återfaller på det gamla systemet från i fjol, nödvändigt att bestämma, hur mycket hö han får behålla, när hö tillgripes för leveransplikts fullgörande, och det har då bestämts 5 kg. per dag och fullväxt nötkreatur. Nu tycker herr Lindman och varje människa, som ser saken från de norrländska jordbrukarnas synpunkt, att det är för litet, och nog får man säga, att om en häst skall födas med uteslutande hö, då är det litet. Men om en jordbrukare i Skåne t. ex. finge 5 kg. hö per djur och dag, så skulle han vara ofantligt glad och belåten. Nu är det emellertid så, att det finns nog litet utöver dessa fem kilogram. Det är att märka, att beslag icke är lagt på allt hö. Beslag är således icke

lagt på grönfoderhö och icke på naturligt ängshö, utan detta är undantaget. Således var och en, som har något torkat grönfoder, som det kallas, det vill säga spannmål, som slagits, innan den blivit mogen, och torkats, får behålla det, och var och en, som har ängshö, får också behålla det utanför beslaget. Detta blir ett plus till de fem kilogrammen, och det förbättrar givetvis i någon mån ställningen, det förstår var och en. Dessutom äger jordbruksråden i vissa fall medgiva en ökning i höransonen. Emellertid vill jag visst icke säga annat, än att det i Norrland, där man är van att ha mycket hö att hushålla med och där man kör i skogarna o. s. v., känns mycket hårt att bli föremål för ett sådant uttag.

Vad sedan beträffar alla dessa oegentligheter, som kunnat uppstå, så har det redan förut påpekats, att överallt, där vederbörande jordbrukare har sagt ifrån: »Jag kan icke leverera vad som blivit mig pålagt», där kommer en undersökning att ske av myndigheterna, jordbruksrådet i främsta rummet. Och så långt det finns möjlighet att jämka på denna leveransplikt, att taga hänsyn till de faktiska förhållandena i den riktningen, att man något nedsätter leveransplikten, så kommer det också att ske. Men jag säger: »I den mån det blir möjligt». Ty det är klart, att man måste här i första rummet se till, att de kvantiteter, som äro nödvändiga för folkförsörjningen ej efterskänkas, om det är möjligt att taga ut dem.

Ja, mina herrar, jag tror, att jag här vidrört åtminstone de flesta av de synpunkter, som framhållits under debatten. Och jag ber att få försäkra kammaren, att, såvitt på mig ankommer och har ankommit, så har det handlats och kommer att handlas efter bästa övertygelse i dessa mycket svåra frågor. Är det så, att de principer uti livsmedelspolitiken, som hittills ha följts, icke kunna godtagas i stort sett, och att kammaren fordrar en omläggning av dessa principer, en livsmedelspolitik efter andra linjer, är kammaren givetvis i sin fulla rätt att kräva det.

Som tiden var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr vice talmannen att uppskjuta den vidare debatten i anledning av hans excellens herr statsministerns förevarande meddelande till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Avgåvos följande motioner nämligen av:

herr *Lithander m. fl.*, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst;

herr *Lindman*, nr 4, angående extra krigstidstillägg åt innehavare av vissa prästerliga tjänster och prästerliga emeritlöner;

Ang. folkförsörjningsfrågornas läge.

(Forts.)

herrar *Runefors* och *Olsson* i Ramsta, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor;

herr *Thore m. fl.*, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst m. m.;

herr *Jungnell*:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 10, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 12, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 13, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt vissa lärare vid högre folkskolor;

herrar *Bengtsson* och *von Sneidern*:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 16, angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lantbruksskolor;

herr *Bengtsson*, nr 13, angående krigstidstillägg och extra krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare, som åtnjuta pension från dövtumlärarnas pensionsanstalt;

herr *Leander m. fl.*, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst;

herr *Welin*, nr 15, i anledning av sistnämnda proposition;

herr *Welin m. fl.*:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 5, angående extra gratifikation till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 samt tills vidare under år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

herrar *Welin* och *Carlson* i Herrljunga, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor;

herr *Welin*, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 16, angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lautmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lanthushållsskolor;

herr *Welin m. fl.*, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 27, angående utbetalande av avlöningsförmåner till vissa lärare vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, utan hinder av att undervisningen någon tid måst inställas till följd av smittosam sjukdom; samt

herr *Nilsson* i Landeryd *m. fl.* nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen *m. fl.* kristidsförfattningar.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl 4,33 e. m.

In fidem
Per Cronvall.